

Visioner & verklighet

Idéer om juristutbildningens framtid
Intervjuer med juridikstuderande

Red.: Anette Gröjer och Staffan Wahlén

Rätt juristutbildning?

Utvärdering av juristutbildningar

Arbetsrapport juni 1999

 HÖGSKOLEVERKET
National Agency for Higher Education

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i>	I
 <i>Visioner – fem essäer om juristutbildningens framtid</i>	
Advokatycket i framtiden - duger juristutbildningen? Claes Beyer	2
Framtidens juristutbildning, Monica Burman	10
Finns det något nytt under solen? Roland Haglund	17
Juristutbildningen och framtiden, Jan Persson	25
Behov av nytänkande - men är branschen redo för förändring? Victoria Risberg	30
 <i>Verklighet – fjorton intervjuer berättelser om studenters upplevelser av juridik- utbildning</i>	
Introduktion och reflexioner, Karin Agélii	39
Intervjuer med studenter från traditionella jur. kand-utbildningar	56
Intervjuer med studenter från andra juridiska utbildningar	95
Appendix: Frågeguide för intervjustudien	129

Visioner och verklighet

Idéer om juristutbildningens framtid

Intervjuer med juridikstuderande

Producerad av Högskoleverket, juni 1999

Rätt juristutbildning? Utvärdering av juristutbildningar, Arbetsrapport

ISBN 91-88874-26-5

Red.: Anette Gröjer och Staffan Wahlén

Form: Informationsavdelningen, Högskoleverket

Tryck: Högskoleverket, Stockholm, juni 1999

Inledning

Föreliggande arbetsrapport ingår som ett av flera underlagsmaterial till Högskoleverkets utvärdering av de olika juristutbildningarna. Vi hoppas att materialet ska vara en källa till upplysning och information även för intressenter utanför arbetsgruppen, varför vi har beslutat att ge ut materialet som arbetsrapport.

Syftet med utvärderingen är att ge underlag för förbättringar av juristutbildningarna både på lärosätetsnivå samt på en övergripande nationell nivå. Utvärderingen är särskilt inriktad på utbildningarnas yrkesrelevans i relation till arbetsmarknaden samt kvaliteten särskilt vad avser forskningsanknytningen och innehållet i utbildningarna. Därutöver granskas pedagogiken jämte jämställdheten.

De utbildningar som ingår i utvärderingen är

- juristprogrammet, som omfattar 180 poäng och leder till en yrkesexamen (juris kandidatexamen). Juristprogrammet ges vid universiteterna i Uppsala, Lund, Göteborg, Stockholm och Umeå.
- det affärsrättsliga programmet med EU-inriktning om 160 poäng vid Högskolan i Jönköping samt Affärsjuridik med Europainriktning som ges vid Linköpings universitet, även det på 160 poäng.
- rättsvetarprogrammet vid Luleå Tekniska Universitet om 120 eller 160 poäng (fil. kand/ fil. mag.) och rättsvetarprogrammet med internationell inriktning vid Högskolan i Örebro om 120 poäng.

Föreliggande arbetsrapport innehåller två delar. Den första delen, som vi kallar *Visioner* innehåller fem essäer om juristutbildningens framtid både vad avser yrket som sådant samt själva utbildningen. Till utvärderingen är en referensgrupp knuten som ombads föreslå ett antal personer som lämpliga essäeförfattare. Fem personer har haft möjlighet att hörsamma vår anhållan. Det är Claes Beyer som är advokat vid Mannheimer Swartling Advokatbyrå i Göteborg, Monica Burman som är universitetsadjunkt vid rättsvetenskapliga institutionen vid Umeå universitet,

Roland Haglund som verkar som universitetslektor vid rättsvetenskapliga avdelningen vid Örebro universitet, Jan Persson, chefjurist vid Industriförbundet samt Victoria Risberg som innevarande termin studerar på åk 4 på det affärsjuridiska programmet vid Linköpings universitet.

Den andra delen som vi kallar *Verklighet* består av fjorton intervjuer med studenter som avslutat sin juristutbildning för ett till två år sedan. Vi bad de lärosäten som ingår i utvärderingen att föreslå lämpliga intervjupersoner. Vårt enda önskemål var att de tidigare studenterna skulle vara en medelgod normal student. Karin Agélii har genomfört intervjuerna och inledningsvis i denna del sammanställt ett antal reflexioner.

Utvärderingens huvudrapport publiceras under hösten 1999.

Advokatyrket i framtiden - Duger juristutbildningen?

av Claes Beyer, advokat vid Mannheimer Swartling Advokatbyrå i Göteborg

Vad gör advokater i dag

Låt mig börja med en konkret nulägesbild. Den ges enklast genom att jag beskriver vilka rättsliga områden vi försöker täcka inom den advokatbyrå där jag arbetar. Vi har ambitionen att vara en fullservicebyrå som handlägger ärenden inom alla områden av affärsjuridiken. Byråns jurister är organiserade i s k verksamhetsgrupper. Nedan anger jag verksamhetsgrupperna. Vid envar av dessa finns exempel på uppdrag som gruppens jurister handlägger.

<u>Verksamhetsgrupp</u>	<u>Exempel på uppdrag</u>
<i>Arbetsrätt</i>	Arbetsrättsliga frågor vid företagsöverlåtelser
<i>Associationsrätt</i>	Styrelsens arbetsordning, gränserna för utdelning i aktiebolag
<i>Börs- och finansjuridik</i>	Leasing, ”värdepapperisering”, börsintroduktioner, offentliga erbjudanden, syndikerade lån m.m.
<i>Data, kommunikation och media</i>	Dataskydd och elektroniska betalningssystem
<i>Entreprenadrätt</i>	B, O, T-projekt, turnkey-projekt
<i>EU-, konkurrens- och marknadsrätt</i>	EG:s konkurrensrätt, svensk konsumenträtt
<i>Fastighetsrätt</i>	Plan- och fastighetsbildning, köp av kommersiella fastigheter
<i>Företagsbeskattning</i>	Strukturering av internationella transaktioner
<i>Företagsöverlåtelser</i>	Due diligence, privatisering
<i>Försäkringsrätt</i>	Skadeärenden avseende bl a sjö- och transportförsäkring och industriell försäkring
<i>Immaterialrätt</i>	Mönster, upphovsrättsfrågor
<i>Miljörätt</i>	Tillstånd och villkor i enlighet med miljöbalken
<i>Obeståndsjuridik</i>	Rekonstruktioner
<i>Processer och skiljeförfaranden</i>	Eko-process, skiljeförfaranden
<i>Sjö- och transporträtt</i>	Fartygsfinansiering, lastskadekrav, P&I-frågor

Exemplen ovan skall uppfattas som tillfälligt valda för att ange hur mångförgrenad juridiken i dag har blivit. Vår byrå är en av de tre stora affärsjuridiska byråerna i Sverige. En beskrivning av de två andra byråernas verksamhet skulle ge

ungefärligen samma intryck. De riktigt stora advokatbyråerna i England och USA redovisar ett ännu större antal verksamhetsområden.

Klienterna utgörs av små och stora företag och, inte minst, av statliga och kommunala myndigheter och bolag.

Även om man sålunda begränsar synfältet till det juridiska område som en stor advokatbyrå i dag måste kunna täcka, konstaterar man att det rättsliga fältet har blivit stort.

Och då har vi ju inte räknat med alla advokater. Till uppräknningen ovan måste läggas allt det som ingår i vad som ibland kallas humanjuridik. Här ligger t ex äktenskaps-, ärvda- och föräldrarätt, straffrätten - i alla dess schatteringar från vanliga inbrott till organiserad svensk och internationell brottslighet avseende narkotika, vapen m.m. - invandrarrätten, hela socialrätten m.m.

Utvecklingen fram till nu

Nulägesbilden av advokatycket visar alltså att advokaternas arbetsområde i dag är mycket stort och splittrat. Hur har vi hamnat där?

Utvecklingen har gått snabbt. En rad rättsliga områden som över huvud taget inte existerade när jag började som advokat växer nu raskt. Hit hör exempelvis miljöretten och all juridik som har att göra med datorer, datasystem, IT m.m. Vissa av affärsjuristernas rättsområden som förr innehöll få regler, t ex börs- och finansjuridik, finansiella instrument m m, har undergått en drastisk utveckling, där regelsystemen har byggts ut, förfinats och detaljerats.

Transaktioner som företagsköp, entreprenadprojekt, låneupplägg m.m. har, under inflytande av amerikansk-engelsk avtalsmetodik, blivit oerhört mycket mer komplicerade och finjusterade.

Inom arbetsrätten har utvecklats anställningsskydd, medbestämmande i arbetslivet m.m.

Också hela den rättsliga verksamhet inom vad som med en modern term kallas upplevelseindustrin, som inkluderar popgrupper, idrottsstjärnor, musicals m m, har vuxit fram under senare år.

Mycket av vad som förr kunde betecknas som allmänjuridik har i dag blivit specialiteter; det gäller t ex hyresrätten, där det i dag inte är möjligt att kasta en snabb blick i lagboken och komma fram med rätt svar.

Globalisering eller åtminstone internationalisering är en företeelse som naturligtvis också påverkat advokatbranschen. EG-rättens framväxt omvandlar alla rättsområden, modifierar det rättsliga sättet att tänka och argumentera och har gett oss nya rättsliga instanser och rättsområden. Transaktioner över gränserna är vanliga och gör det nödvändigt för många advokater att vara beredda att handla och se situationer där inverkan av utländsk rätt gör sig gällande. Inom affärsjuridiken har dominansen från England och Amerika medfört att avtal har blivit

påverkade av angloamerikanska förebilder och därmed av angloamerikansk rätt. Internationella skiljeförfaranden är vanliga.

Det har alltså skett en oerhört snabb och accelererande utveckling av hela det område där en advokat i dag kan vara verksam, helt eller delvis.

Som advokat har man varit tvungen att - eller fritt valt att - specialisera sig, flytta sin verksamhet till nya områden och samtidigt bredda sig som generalist och försöka skaffa sig åtminstone en rudimentär överblick så att man vet när specialister måste konsulteras.

Samtidigt har, från klienternas sida, kravet på snabbhet oavbrutet ökat. Den moderna kommunikationen, med fax, e-post, Reuterskärmar, global börshandel och ögonblicklig nyhetsförmedling inom alla områden, sätter snäva tidsramar för företagens agerande. Härav följer krav på snabba och korrekta besked från juridiska rådgivare, även i komplicerade rättsliga frågor.

I själva verket är det denna utveckling som ligger bakom tillkomsten av de största byråerna i Sverige i dag; det har befunnits omöjligt att tillgodose kraven på service för företagen utan att åstadkomma en specialisering inom byråerna. Detta i sin tur kräver så stora byråer att antalet uppdrag inom varje specialitet blir tillräckligt stort för att specialistkompetensen inte skall gå förlorad. Det är detta som är bakgrunden till den våg av fusioner som har kännetecknat också advokatbranschen och till uppdelningen i verksamhetsgrupper eller liknande inom flertalet byråer.

Den erfarenhet jag kan överblicka är alltså att utvecklingen hittills framför allt har präglats av två omständigheter.

Den ena är att juridiken har blivit oerhört mycket mera svåröverskådlig, mångfacetterad och omfattande. Den andra är det ökade kravet på snabbhet.

Vad kan vi vänta oss

Vad har vi då att vänta oss av framtiden? Framtidsscenarios är en svår sak. De flesta som uttalar sig om framtiden brukar, i den mån de över huvud taget säger något begripligt, helt enkelt skriva fram dagens trender. Man förutsätter att det blir samma utveckling som hittills, bara ännu mera så. Man ser inte möjligheten till trendbrott. Man trodde tankbåtarna skulle bli större och större - men super-tankers har inte fått några efterföljare. Man trodde att flygplanen skulle bli snabbare och snabbare - men det byggs inga nya Concorde. Oljeprischockerna medförde förutsägelser om råoljebrist och stigande priser - men priserna har sjunkit och reserverna finns.

Jag är därför medveten om riskerna när jag i detta fall påstår, att det förmodligen kommer att bli just så att trenden består.

Vad beträffar den ökade komplikationsgraden och omfattningen av det juridiska arbetsfältet har jag mycket svårt att se hur det skulle kunna bli annat än mera mångfacetterat och komplicerat.

Man kan visserligen tänka sig att på olika områden utvecklas mera standardiserade lösningar så att mångfalden minskar något. Sannolikheten för ökad komplikation är dock större. Regelsystemen kanske samordnas mellan länderna. Men vi får flera nivåer - nationell nivå, EU-nivå, WTO-nivå och kanske FN-nivå. De skräddarsydda lösningarna blir fler. Företagen specialiseras. Miljöproblemen ställer nya krav.

Vad beträffar snabbheten kan man möjligen säga att information och meddelanden knappast kan gå så väldigt mycket snabbare än de redan gör - fortare än genast går ju inte. Kraven är emellertid redan i dag svåra att uppfylla. Vi får alltså räkna med att den som kan ge omedelbara svar på svåra frågor: "Är detta varumärke registreringsbart?" ... "Är det mervärdeskatt på denna tjänst och i så fall i vilket land?" liksom den som inom specifika områden snabbt kan prestera ett avtalsförslag eller en inläga kommer att ha ett försteg.

Det är också sannolikt att man kommer att kräva ökad rationalisering och uppleva en viss prispress när det gäller advokaternas tjänster. Såvitt jag kan förstå, skärper detta emellertid endast kraven på rationell och snabb informationssökning och juridisk rådgivning.

I en framtid kan vi nog också räkna med nya områden för jurister. Krigsförbrytar-tribunaler och folkrättsliga domstolar av olika slag kommer att ge ytterligare sysselsättning åt advokater. Det är heller inte omöjligt att vi kommer att få en ökad verksamhet i domstolarna för att genomdriva vissa mänskliga rättigheter, typ jämställdhetsfrågor och diskrimineringsfrågor. Också där kommer advokater i sådant fall att bli sysselsatta.

Juridisk utbildning i Sverige i dag

Frågan är nu vad allt detta innebär för den juridiska utbildningen.

Jag har tagit del av en inom Högskoleverket framtagen skrift "Juristutvärderingen - en förstudie". Där beskrivs relativt ingående utbildningarna vid de nio läroanstalter där juridik studeras. Den rör alltså inte bara de universitet där man kan avlägga jur. kand-examen, dvs Uppsala, Lund, Stockholm, Göteborg och Umeå (universitet med "juristprogram"). Det finns också sammanhållna utbildningar med juridik/rättsvetenskap som huvudämne, nämligen vid Luleå tekniska universitet, vid högskolan i Örebro, vid Linköpings universitet och vid Internationella handelshögskolan i Jönköping.

För diskussionens skull bör naturligtvis också uppmärksammas att en rad andra utbildningar innehåller inslag av juridik. Läser man till civilekonom, studerar man en hel del juridik och detsamma gäller för socionomexamen och andra utbildningslinjer.

Av intresse är också vad som står i nyss nämnda förstudie om juristernas arbetsmarknad. Enligt denna finns det i dag i Sverige runt 19.000 yrkesverksamma jurister, av vilka ungefär hälften arbetar i yrken där jur. kand-examen är ett krav. De största arbetsgivarna är rättsväsendet med ca 5.000 jurister, och advokatby-

råer och juridiska byråer med lika många. Ytterligare 2.000 jurister är verksamma hos offentliga och privata arbetsgivare på poster där jur. kand-examen är ett krav. De återstående ca 7.000 med juristutbildning är yrkesverksamma utanför det strikt juridiska området.

Tydligt är att det pågått och pågår ett förnyelsearbete vid samtliga universitet med juristprogram. Man försöker förändra utbildningen så att den skall motsvara högt ställda krav även i framtiden. En tydlig tendens är också att man försöker ge utbildningen vid den egna institutionen en viss särprägel.

Trots detta kan man säga att samtliga juristprogram alltså har en hel del gemensamt.

Juristprogrammet omfattar fortfarande en studieplan om 4,5 läsår. Det får betraktas som en relativt lång utbildning, både i förhållande till andra utbildningar i Sverige och i jämförelse med juristutbildning i andra länder.

Den är också i allt väsentligt vad man skulle kunna beteckna som "sammanhållen", dvs en jurist med en jur. kand-examen från ett svenskt universitet har en utbildning som försökt täcka hela det juridiska fältet, sådant det nu uppfattas. Utbildningarna från de fem universiteten med juristprogram är också jämförbara, så att det oavsett universitet t ex går att räkna poäng i konkurrensen om tingsplatser. Upplýsningar från studerande vid de olika universiteten ger också vid handen att utbildningen alltså är vad man brukar kalla "domarinriktad". Det innebär att den hypotetiska situation som examensfrågor utgår ifrån i allmänhet är domarens snarare än advokatens.

Även om arbete i grupp förekommer och vid vissa universitet är huvudinriktning, är dock betygen i allt väsentligt beroende på prestation vid de skriftliga examina, där var och en individuellt besvarar frågorna.

Skisser till förändringar

Som utomstående lekman känner jag ödmjukhet inför uppgiften att ha idéer om hur utbildningen skulle kunna förändras för att bättre svara mot framtida krav. Dels vet man, som ovan antytts, ganska lite om framtidens krav och dels är det inte alldeles lätt att bedöma hur förändrad utbildning kan påverka kvaliteten på studierna och studenternas kunskaper och färdigheter. Men meningen med denna essä är ju att försöka framföra nya synpunkter för diskussion och det är alltså så nedanstående får förstås.

Den samlade utbildningen kan inte i längden vidmakthållas

Den oerhörda bredden och komplikationsgraden i hela det rättsliga fältet och det sätt på vilket denna trend fortsätter gör att det, enligt min mening, i längden blir omöjligt att vidmakthålla en samlad utbildning. Jag tror alltså att vi måste överge tanken på att alla som har avlagt en jur. kand i Sverige har studerat ungefärligen samma ämnen och samma rättsliga frågor. Åtminstone borde man allvarligt överväga att ha ett betydligt större utbud av kurser och utbild-

ningar under åtminstone halva studietiden och låta studenterna fritt välja hur de vill komponera sin

jur. kand. Jag har i USA sett exempel på en juristutbildning, där det fanns ett mycket stort antal kurser att bevista. Programmet var 3-årigt. Under det första året studerade alla samma obligatoriska ämnen. Under det andra läsåret var ungefär hälften av ämnena obligatoriska och hälften kunde väljas inom en relativt vid ram. Under det tredje läsåret fanns det i stort sett inga obligatoriska moment. Studenten kunde fritt välja ibland ett mycket stort antal frivilliga kurser. Varje kurs var åsatt ett antal "credits" och ett visst totalt antal "credits" krävdes för att anses ha fyllt kraven för en Bachelor of Laws.

I ett sådant kurssystem var det alltså möjligt för en student som ville välja en första inriktning mot ett visst juridiskt yrke eller en viss inriktning inom ett visst yrke att också anpassa studierna efter detta. Jag tror i längden att man måste överväga sådant också vid svenska universitet.

Kortare juristutbildning och återkommande obligatoriska inslag

Man kunde överväga att korta den svenska juristutbildningen från exempelvis 4,5 till 3 år. Detta skulle då kompletteras med möjlighet att återkomma till universitetet för specialutbildning inom vissa områden. Det kunde tänkas att sådan återkommande utbildning skulle göras obligatorisk på ett eller annat sätt för utpräglade juristyrken som advokater, domare och åklagare. På det sättet skulle utbildningen fortlöpande kunna anpassas efter tidens och individens krav och inriktningar.

Vad bör vara obligatoriskt i en juristutbildning?

De universitet som i dag ger rättslig utbildning som inte leder till jur. kand brukar trots detta erbjuda en samlad utbildning, där dock vissa element i juristutbildningen har eliminerats. Om man vill inrikta sig på företagsjuridik, har det inte varit ovanligt att straffrätt och processrätt har valts bort. Andra utbildningar har på samma sätt valt bort vissa av de tyngre ämnena för att korta utbildningen eller lämna mer utrymme åt specialisering. Tankegången synes ha varit att företags- och förvaltningsjurister ändå inte ägnar sig åt processer och försvararuppdrag och att man alltså kan ta bort de delarna.

På något sätt tror jag att denna inriktning av bortvalen är ett misstag. Jag tror att valet av obligatoriska moment måste göras på ett annat sätt.

Om man accepterar tanken att man inte längre kan ha en samlad utbildning, gäller det att bestämma vilka ämnen som bör vara obligatoriska i all juristutbildning. På något sätt måste man då försöka fånga det som är essentiellt i utbildningen av en jurist, oberoende av vad vederbörande sedan skall ägna sig åt. Det blir viktigt att på något sätt gripa de element i utbildningen som skolar studenten i det sätt att tänka och argumentera, det sätt att söka information som, lite obestämt, kallas för "juridisk metod".

Processrätt och straffrätt

Med den utgångspunkten tror jag att processrätt och straffrätt bör ingå i alla juristutbildningar.

Det förefaller mig sålunda som om i processen och i den processuella argumenteringen framtas och skärps mycket av det som kan kallas "juridisk metod". Analysen av rättsfakta, grunder, åberopsbörd, bevisbörd och bevisvärdering lyfter fram mycket av det som är väsentligt för juridiken. Termerna som sådana må vara speciella för Sverige. Likafullt tror jag att detta sätt att sortera tillgänglig information, liksom motsvarande metoder i andra rättssystem, bestämmer mycket av det som uppfattas såsom relevant eller irrelevant i det juridiska tänkandet.

Också i straffrätten finns mycket av rättens "själ". Legalitetsprincipen, kravet på full bevisning, förbudet mot analogislut ställer krav på det juridiska uttryckssättet och begränsar möjligheterna att få rekvisitan i straffbudet att passa på ett visst konkret händelseförlopp. Det ställer krav på precisering och skärpning som jag tror är oundgängligt för alla jurister.

Juridisk informationssökning

Vidare tror jag att juridisk informationssökning borde upphöjas till ett viktigare ämne än det i dag är. Med det oerhört ökade informationsutbudet blir färdighet i att hitta rättskällorna och hitta bland rättskällorna av ännu större vikt i juridisk utbildning.

Jag tror inte att vi ännu har klart utvärderat skillnaden mellan att söka information i bibliotek och böcker och att söka den i olika databaser. I böcker och bibliotek tänker vi hierarkiskt, deduktivt, systematiskt, uppifrån och ned i kunskapspyramiden. I databaser, mellan databaser, på internet, tillämpar vi Boolisk sökning, hoppar mellan filer, och tänker uppåt, nedåt och åt sidan i kunskapspyramiden. Hur förhåller sig den traditionella utbildningen i juridisk metod i juridiskt sätt att tänka till dessa problem? Hur orienterar man sig i en lagbok, i NJA och i en rättsfallsamling på data? Mer utvecklad och systematiserad undervisning i hur man söker rättskällor i olika informationssamlingar tror jag är ett måste. Och det är viktigt att inse att det inte främst är en fråga om att gå datakurser.

Jämförande rätt

I den tilltagande internationaliseringen tror jag att jämförande rätt måste ha en betydligt större plats i undervisningen. Det är min fasta förvisning att samarbetet i internationella organisationer som EU, FN, WTO m fl kommer att bli betydligt lättare om det finns många jurister som är utbildade i att jämföra olika rättsliga system. Mer utvecklad undervisning i jämförande rätt gör det möjligt för utbildade jurister att se hur man på olika vägar kan komma fram till lika - eller olika - lösningar på samhällsliga problem. Varför har inget land i världen tänkt ut ett så bisarrt system för makars förmögenhetsförhållanden som den

svenska giftorätten? Varför är godtrohetsförvärv heliga i Sverige men inte i USA? Varför finns det i USA knappast någon motsvarighet till de svenska idéerna om återvinning i konkurs? Hur löser man i Sverige de frågor som i angloamerikansk rätt löses med begreppet trust? Varför är reglerna om bolagsstämma i aktiebolag så olika i olika länder? - Ja, sådana frågor borde studeras i en kurs i jämförande rätt och skulle ge nya insikter i juridiken och i juristers sätt att tänka. Det skulle dessutom öka förståelsen mellan jurister från olika länder.

Det kan tilläggas att jämförande rätt förefaller vara en disciplin som borde kunna utvecklas väsentligt i Sverige - och i Europa. Många svenska SOU innehåller ett pliktskyldigt kapitel om rättsläget i andra länder, som inte på något sätt förefaller inverka på utredningens resonemang eller resultat. Många problem inom EU verkar böttna i olika kommissionärens ambitioner att utbreda sitt lands rättsliga traditioner i hela EU i suverän likgiltighet för juridiska traditioner i andra medlemsländer.

Fördjupningsuppsats eller liknande

Jag tror att vid alla typer av akademiska studier är det viktigt att på någon punkt gräva lite djupare. Jag menar därför att det nuvarande systemet med en fördjupningsuppsats eller motsvarande grundligt studium av ett ämne eller ett problem fortfarande är en mycket god idé, som bör vidmakthållas som ett obligatoriskt moment. Först den som har försökt att gå på djupet i någon fråga har skaffat sig den insikt som jag tror att akademiska studier i allmänhet, och inte minst juristutbildning, bör ge.

Fler grunder för betyg

En tanke som också bör prövas är att ändra grundvalen för betygen. Jag tror inte att betyg bör sättas enbart efter hur en tentand besvarar frågor vid en skriftlig examen. Även om det är svårare att vara rättvis, borde redan under juridikstudierna betyg sättas också efter förmågan att göra en muntlig presentation av ett material, att avfatta en PM med sammanfattning av rättsliga och faktiska förhållanden och presentation av slutsatserna och kanske också ytterligare presentationer av typen skrivning av dom, skrivning av lagtext m.m. Det är svårare att sätta betyg på det sättet men det är möjligt att betygen bättre skulle spegla den examinerade juristens samlade förmåga.

Sammanfattning

Jag skulle alltså vilja tänka mig att den bild av det juridiska fältet som en advokat har av nutiden och av framtiden skulle leda till en omläggning av juristutbildningen enligt ovanstående. En kortare utbildning med ett antal obligatoriska moment och ett stort utbud av frivilliga kurser följt av vidareutbildning tror jag skulle vara frågor värda att pröva i framtiden.

FRAMTIDENS JURISTUTBILDNING

av Monica Burman, universitetsadjunkt vid Rättsvetenskapliga institutionen,
Umeå Universitet

Inledning

För några år sedan pratade jag med en man som var personalansvarig på en kronofogdemyndighet. Kronofogdemyndigheterna hade vid detta tillfälle nyligen genomgått en större organisationsförändring, vilken delvis ställde nya krav på personalens kompetens. Bl a såg man framför sig en ny kategori handläggare med ganska långtgående beslutsbefogenheter. Den personalansvarige uppgav att myndigheten vid nyrekrytering av handläggare i första hand tänkte rikta sig mot högskoleutbildade ekonomer. Något förvånad undrade jag varför myndigheten inte sökte jurister till dessa tjänster och fick till svar att myndigheten inte ville ha några ”stelbenta paragrafryttare” och att jurister är dåliga på att hantera människor och mänskligt beteende. Det behöver självklart inte vara så att denne man är representativ för hela kronofogdeväsendet och än mindre för hela arbetsmarknaden. Inte desto mindre gjorde det han sa intryck på mig. Liknande (om än kanske inte lika långtgående) åsikter har jag mött även i andra sammanhang, både när det gäller arbete inom rättsväsendet och inom andra sektorer i samhället.

En annan aspekt som brukar komma upp när jag diskuterar juristutbildningen med företrädare för arbetsmarknaden är att utbildningen är dålig på att möta krav på förändrat utbildningsinnehåll. Juristutbildningen tycks ha ett rykte om sig att vara konservativ och att sent ta till sig förändringsprocesser, t ex den explosionsartade IT-utvecklingen. Oavsett sanningshalten i detta rykte tror jag att de flesta kan enas om att det var länge sedan som juristutbildningen genomgick någon större förändringsprocess. Visst har förändringar skett, t ex genom nya ämnen i utbildningen (t ex EU-rätt), men på det hela taget har vi haft samma juristutbildning i många år.

En fråga som inte minst studenterna diskuterar livligt är hur juristernas arbetsmarknad kommer att se ut i framtiden. Omkring hälften av de jurister som utexamineras i dag kommer att arbeta inom rättsväsendet i de sk traditionella juristryrkerna. Jag tror inte att vi kommer att få se någon ökning av antalet jurister inom rättsväsendet. T ex finns det tecken som tyder på att antalet domare kommer att minska. Självklart bör inte antalet studenter minska. I stället bör vi fråga oss *varför* jurister behövs, *var* de behövs och *hur* arbetsmarknaden för jurister kan breddas. Det är inte svårt att hitta argument för varför jurister behövs. En jurist besitter en unik juridisk kompetens som kommer samhället och människor till nytta i många avseenden. Samhället och livet har blivit allt mer komplicerat och för att vi skall kunna värna rättsstaten, demokratin och människornas rättigheter är det viktigt med jurister inte bara inom rättsväsendet utan även inom förvaltning, organisationer, företag osv. Därför bör vi lyfta blicken och se bortom rättsväsendet och fråga oss varför det inte finns fler jurister t ex i våra kommuner, på försäkringskassorna och inom organisationerna. En breddning av

juristarbetsmarknaden förutsätter dels en mer flexibel bild av vad en jurist *är*, dels att framtidens jurister förses med ändamålsenliga kunskaper och färdigheter. Jag är övertygad om att en reformering av juristutbildningen är en nödvändig förutsättning för att nå ut till en förändrad arbetsmarknad för jurister.

Som jag ser det handlar framtidens juristutbildning om att uppnå två huvudmål: dels att skapa en utbildning som gör att vi inom de områden där det råder monopol för jurister, huvudsakligen inom rättsväsendet, får bästa tänkbara och allsidiga jurister, dels att bredda juristutbildningen mot en förändrad arbetsmarknad. I denna uppsats tänker jag, mot bakgrund av dessa mål, återge mina visioner om hur den framtida juristutbildningen skulle kunna se ut. Jag ser ingen motsättning mellan huvudmålen. Tvärtom tror jag att behoven av förändring ser ganska likartade ut och att de förändringar som jag diskuterar kommer att gagna båda målen.

Utbildningens innehåll och struktur

Juristutbildningen har sedan lång tid lagt tonvikten på nationell rätt och civilrätt, även om denna grundstruktur har börjat förändras. Nya juridiska ämnen har tillkommit, t ex EU-rätt och miljö rätt, men de nya ämnena har enligt min uppfattning inte på allvar fått konkurrera med de traditionella hörnstenarna i utbildningen. Jag tror att en ordentlig revision av juristutbildningen behövs. Till att börja med borde utbildningen delas upp i två tydliga block; först några gemensamma basår och därefter ordentliga möjligheter till profilering. En profilering kunde rikta sig mot arbete inom rättsväsendet, en annan mot övrig statsförvaltning och kommuner och ytterligare en kunde vara affärsinriktad. Fler profileringar är säkert också möjliga, t ex mot internationell rätt och s k humanjuridik (i vilken bl a familjerätt, flyktingrätt och straffrätt ingår). Profileringarna bör inte erbjuda endast en studieplan, utan ge olika möjligheter att kombinera ämnen och kurser, inte minst från områden utanför juridiken.

Vidare tror jag att vi har nått en gräns där det inte går att införa fler rättsområden i utbildningen utan risk för långtgående fragmentisering av studierna. Jag tycker att det redan finns en tendens att försöka få med mer och mer stoff. Därför behövs ett ifrågasättande av alla "måsten" i utbildningen och en uppgörelse med uppfattningen att alla juridiska discipliner måste läsas av alla. En sådan process är nödvändig för en verklig förändring av utbildningen. Jag anser att utbildningen borde innehålla mer teori och metod och mindre materiell rätt. Varför inte inleda utbildningen med en teoretisk termin innehållande inblickar i juridisk metod samt olika rättsteorier och rättsfilosofier, allt kopplat till samhället och samhällsutvecklingen i övrigt. Den offentliga rätten liksom processrätten är givna grundämnen i ett basblock. I någon utsträckning bör även privaträttens och straffrättens grunddrag ingå. Kanske hör även internationell rätt hit. Däremot kan diskuteras om inte vissa ämnesområden, t ex skatterätt, huvuddelen av straffrätten och delar av civilrätten bäst hör hemma inom de olika profileringarna. Kanske är det så att olika delar av t ex civilrätten och straffrätten borde läsas inom de olika profileringarna.

Ett ytterligare steg i en förändringsprocess vore att ifrågasätta och ompröva rådande ämnesindelningar och de gränser dessa för med sig. Verkligheten är inte alltid så beskaffad att ett juridiskt problem bara berör ett område i taget. I stället anknyter ett juridiskt problem ofta till flera rättsområden. Verkligheten vill inte heller alltid kännas vid den systematiska uppdelning av juridiken som vi arbetar med, t ex gränsen mellan offentlig rätt och privaträtt. Ämnena borde således läsas mer integrerat. Därigenom skapas också bättre möjligheter att låta undervisningen omfatta lagens effekter. Vidare borde det vara en självklarhet att t ex en fråga som hör till familjerätten kan återkomma vid ett senare tillfälle under utbildningen än när man mer specifikt studerade familjerätt. Likaså borde en familjerättslig aspekt kunna studeras före den "egentliga" familjerättskursen. För att underlätta integrering borde utbildningen innehålla fler tematiska kurser och färre ämnesbestämda kurser. Ambitionen bör vara att förmedla en helhets-syn på rätten som jag inte tycker att studenterna får i dag förrän i bästa fall i slutet av utbildningen. En annan positiv effekt jag hoppas att integrering för med sig är att utbildningen blir mer flexibel och lättare kan anpassas efter t ex nya juridiska problemområden. Framför allt torde det bli enklare att hantera de gränsöverskridande rättsområdena.

Vidare tror jag att det är nödvändigt att studenterna studerar rätten i både teoretisk och kritisk belysning och att de problematiserar lagen ur olika perspektiv. Dagens utbildning är enligt min uppfattning allt för mycket inriktad på att utifrån ett rättstillämparperspektiv studera eller finna gällande rätt. En sådan utgångspunkt kan leda till ett okritiskt och onyanserat förhållningssätt till juridiken. Ett sådant förhållningssätt överensstämmer inte med de självständigt tänkande och kritiska jurister som i min framtidsvision finns på många olika positioner i samhället. Arbetsmarknaden kommer inte heller bara att efterfråga rättstillämpare. I min modell skulle den inledande teoretiska terminen kunna utgöra utgångspunkten, medan ytterligare studier kunde ske både under basåren och under den valda profileringen. Vissa rättsliga frågor kanske bör studeras från en rättssociologisk och/eller rättshistorisk horisont. I andra fall kan t ex ett juridiskt problem som berör såväl regler om familjens inre ekonomiska relationer, som regler om skatter och bolag (och kanske även relationen till tredje man) samtidigt studeras ur exempelvis ett köns-, klass- och marknadsekonomiskt perspektiv. Ibland kan man komma långt bara genom att diskutera ett juridiskt problemområde ur ett lagstiftarperspektiv. I några undervisningssituationer kanske det är befogat att problematisera juridiken och juristprofessionen ur olika etiska perspektiv. Inslagen av teori och perspektiv kan självklart skifta mellan olika profileringar och kurser. För några profileringsalternativ och kurser kanske ett rättstillämparperspektiv fortfarande bör vara i fokus. Men även om syftet med en kurs är att utbilda rättstillämpare, behövs inslag av andra perspektiv och alternativ att se på rätten.

När man diskuterar förändringar av utbildningen, och särskilt om man är kritisk och vill se förnyelse och utveckling, leder diskussionen lätt över till vad juridik är och vilket berättigande juridiken har över huvud taget. Diskussionen kan på så sätt bli en utmaning inte bara av utbildningen utan även av juridiken som vetenskap. Frågor om vad en *jurist* är eller bör vara och vad *juridik* är eller bör vara hör bl a därför nära samman. Vidare förefaller det som om juristutbildningen av

somliga uppfattas som ”bara” en renodlad yrkesutbildning till vissa specifikt angivna yrken, främst inom rättsväsendet. Denna uppfattning bör motverkas av två skäl; dels för att inte snäva in arbetsmarknaden till enbart rättsväsendet, dels för att värna den vetenskapliga grunden i undervisningen. En viktig fråga, vilken jag är övertygad om har betydelse även för de frågor jag tidigare har diskuterat, är därför hur forskning och vetenskap får genomslag i utbildningen. Min erfarenhet som lärare är att forskning och vetenskap för de flesta juriststudenter är ett ganska obekant område när juristexamen närmar sig. Inom detta fält tror jag att det finns mycket utvecklingsarbete att göra. En ambition att integrera forskning och vetenskap i undervisningen står också väl i samklang med min önskan att integrera mer teori, filosofi och olika perspektiv i undervisningen. Jag tycker att man i undervisningen kan nå ganska långt om studenterna då och då får tillfälle att diskutera frågor som vad rätt är, rättens funktion och effekter i samhället och till detta knyter olika forskningstraditioner och syner på vad vetenskap, särskilt rättsvetenskap, är. Sådana diskussioner kan ibland lätt integreras i den vanliga undervisningen. Ibland krävs dock särskilda tillfällen för sådana övningar.

Inledningsvis nämnde jag att det i vart fall på sina håll finns en uppfattning om att jurister saknar förmåga att hantera människor och mänskligt beteende. Oavsett sanningshalten i detta påstående kan konstateras att juristutbildningen inte brukar innehålla några inslag av t ex beteendevetenskap. Jurister, inte minst inom rättsväsendet, kommer ofta i kontakt med människor i kris. Vidare kommer det mot bakgrund av de nya målen för juris kandidatexamen i 1 kap 9 § högskolelagen att bli nödvändigt att integrera andra vetenskaps- och kunskapsområden i utbildningen. En ambition att bredda juristernas arbetsmarknad borde också föra med sig behov av att blicka utanför juridiken. Jag föreställer mig att ämnen som t ex psykologi, sociologi, socialt arbete och idéhistoria blir viktigare i framtiden.

Slutligen vill jag ta upp en fråga som har varit aktuell de senaste åren, nämligen praktikinslag under juristutbildningen. Skälen för praktik är många. För det första finns behov av tillfällen för studenterna att tillämpa de i teoriundervisningen inhämtade kunskaperna, särskilt när antalet notarieplatser ser ut att fortsätta minska. För det andra kan praktik ge studenterna god metodträning och erfarenhet av metod- och utredningsproblem. För det tredje får studenterna tillfälle att inhämta kunskaper, erfarenheter och färdigheter av värde för den framtida yrkesrollen och att utveckla förmågan att utvärdera egna insatser. Slutligen skulle ett praktikinslag kunna utveckla förmågan att reflektera över juristens roll i samhället. Ett skäl av annat slag är att juriststudenter genom praktiken får en möjlighet att visa upp sig på arbetsmarknaden på ett sätt som tidigare inte varit möjligt. Möjligheter till praktik finns redan i dag på några studieorter. Det har inte varit svårt att hitta praktikplatser. Praktikplatserna återfinns inom i stort sett alla sektorer på arbetsmarknaden. Det verkar också som om praktika-

betsplatserna är nöjda med vad juriststudenterna har kunnat bidra med.¹ Det är ännu för tidigt att dra några slutsatser om effekterna av praktikinslagen. Jag tror dock att praktik är en väg bland andra att gå för att utbilda ”bredare” jurister och nå ut till en bredare arbetsmarknad. Ett obligatoriskt praktikinslag i utbildningen borde därför övervägas.

Pedagogiska frågor

I pedagogiska sammanhang betonas ofta hur viktigt det är med studentaktiva inlärningsformer. Jag tror att det också är viktigt med aktiva studenter för att stimulera och öva sådana färdigheter och egenskaper som borde känneteckna en god jurist. Jag tänker inte bara på de färdigheter som normalt förknippas med att utöva juristyrket, t ex muntlig och skriftlig framställning. Jag syftar även på sådana egenskaper som självständighet, kritiskt tänkande, kreativitet, initiativförmåga och social kompetens. En levande pedagogisk utveckling är också en viktig kvalitetsfaktor för juristutbildningen.

De flesta undervisningsorter arbetar i dag med stora studentgrupper. Då är det ofta nödvändigt att studenterna arbetar i mer eller mindre fasta grupper. På de utbildningsorter som arbetar med problembaserat lärande (eller problemorienterad inläring) sköter studenterna en stor del av lärandet själva genom arbete i basgrupper om fyra till sex studenter. Jag tror att både lärare och studenter på dessa orter anser att det är bra att lära sig att arbeta i grupp, även med personer som man inte drar jämt med.² I gruppprocesserna får studenterna tillfälle att bli utvecklade den sociala kompetensen, vilket jag tror är viktigt.

Juridiken inbjuder till flera former av studentaktivt lärande. Men det är inte bara fråga om att hitta en bra form för undervisningen (t ex arbete i basgrupper eller case-metodik). Det behövs också kurslitteratur och undervisningsmaterial som stimulerar ett aktivt lärande. Viktigast av allt är dock enligt min mening examinationen. Examinationen är styrande för studenternas lärande.³ Tyvärr tvingas man som lärare ofta konstatera att betygssystemet motarbetar en harmoni mellan undervisningens mål, innehåll och examination. De graderade betygen och de stora studentgrupperna styr examinationen i en utsträckning som får negativa pedagogiska konsekvenser. Detta gäller särskilt om man vill att undervisningen i större grad skall varieras och inte enbart fokusera på att finna gällande rätt eller man vill examinera annat än de juridiska kunskaperna i ”klassisk” mening. Hur examinerar och betygsätter man muntlig framställning efter en fyragradig betygsskala på ett både rättvist och inte orimligt tidskrävande sätt? Hur skiljer man mellan ett AB och ett Ba när det gäller självständigt och kritiskt tänkande?

---

¹ Uppgifterna om praktik har huvudsakligen inhämtats vid samtal med studievägledare vid Juridiska Fakulteten i Uppsala.

² Se Burman, Mannelqvist, Persson. Juristutbildningen i Umeå och problembaserad inläring. Vad tycker lärare och studenter? Bidrag till Universitetspedagogisk konferens i Umeå 20-21 februari 1997. Konferensrapport. Umeå Universitet 1997.

³ Se bl a Examinationen i högskolan, s 46. Slutrapport från Höskoleverkets examinationsprojekt. Höskoleverkets skriftserier 1997:39R

Hur mäter man en students förmåga att se helheten när studenten inte hinner eller har biblioteksresurser för att göra ett juridiskt problem rättvisa under en normal salsskrivning?

Examinationens innehåll är i stor utsträckning beroende av examinationsformerna. Betygssystemet leder till examinationsformer som huvudsakligen bara gör det möjligt att pröva kunskaper om gällande rätt. Det blir också lätt fråga om en examination där juridiska problem är ryckta ur sitt sammanhang. En mycket liten del av examinationen och betygsättningen kan omfatta t ex större, skriftliga arbeten eller det hårda arbete studenterna lägger ner på att under en längre tid spela ett case. Sist men inte minst leder betygshetsen inför ansökan om notarietjänst till att studenterna sovrar hårt i undervisningsstoffet för att koncentrera sig på sådant som de av erfarenhet vet har betydelse för den slutliga examinationen. Det rådande betygs- och examinationssystemet försvårar enligt min mening en förändring av utbildningen i de riktningar jag finner önskvärda. Därför behöver de pedagogiska frågorna, till att börja med examinationen, behandlas samtidigt med övrigt förändringsarbete.

4. Avslutning

Huvuddragen i den framtida juristutbildning jag har skisserat kan sammanfattas i följande punkter:

- En uppdelning av utbildningen i ett basblock om två år som läses av alla studenter. Därefter bör det finnas flera möjligheter att välja profilering.
- En ordentlig revision av vilka ämnen som "måste" läsas av alla. Basblocket bör enligt min mening börja med ett stort inslag teori, filosofi och metod. En ansenlig del offentlig rätt och processrätt bör också ingå. När det gäller de traditionella civilrättsliga områdena måste basblocket reduceras till de mest centrala delarna. Internationell rätt hör nog också hit. Kanske finns det ytterligare några grunder, t ex inom straffrätt och förvaltningsrätt som bör ingå. Vad gäller profileringarna bör innehållet givetvis bestämmas av inriktningen. Inget bör hindra att bara vissa delar av ett rättsområde behandlas under en profilering och att andra områden helt faller utanför.
- Rådande ämnesindelningar bör ses över. Mer integration mellan juridiska ämnen samt mellan juridik och andra kunskapsområden bör ske. På så sätt tror jag att undervisningen bättre speglar den juridiska verkligheten och att utbildningen ger studenterna en bättre helhetsbild av rätten och rättens effekter i olika avseenden.
- Rätten bör fortlöpande studeras och problematiseras ur teoretiska, kritiska, etiska och olika förekommande perspektiv. På så sätt stimuleras studenterna att anlägga andra perspektiv på juridiken än rättstillämparens och får vi förhoppningsvis mer allsidiga jurister.
- Arbetet för att klara balansgången mellan att vara en yrkesutbildning och ett akademiskt ämne bör fortgå. Av flera skäl är det viktigt att värna om vetenskapligheten i utbildningen och att förmedla kunskaper om vetenskap och forskning till studenterna.
- Bl a mot bakgrund av de nya målen för juris kandidatexamen i högskoleförordningen kommer det att bli nödvändigt att integrera andra kunskaps- och

vetenskapsområden i utbildningen. I första hand torde det vara beteendevetenskap som är nödvändigt.

- Juristutbildningen borde innehålla ett obligatoriskt praktikinslag om tio veckor.
- En ständigt pågående pedagogisk utveckling är nödvändig för att uppnå reell förändring. De frågor som närmast bör ses över är examinationen, betygssystemet och antagningen till notarietjänst. Med en särskild profilering mot arbete inom rättsväsendet kanske det blir lättare att hitta andra former för notarieantagningen. Den pedagogiska ambitionen bör i övrigt vara att stimulera aktiva och självständigt tänkande studenter (inte alltid i första hand "rätt" tänkande studenter).

Mina visioner om den framtida juristutbildningen kan vid en första anblick verka överväldigande. Hur skall alla dessa mål och ambitioner rymmas under en fyra och ett halvt år lång utbildning? Självklart bör man ha i åtanke att utbildningen bara är inledningen på ett livslångt lärande. Den avgörande faktorn är att släppa tanken på en heltäckande utbildning där alla studenter läser i stort sett samtliga juridiska ämnen. Ambitionen bör i stället vara att ge studenterna de kunskaper, färdigheter och egenskaper som är nödvändiga för att de i samspel med ett livslångt lärande skall kunna utöva juristyrket överallt i samhället på bästa sätt. Jag tror och hoppas att de synpunkter jag har framfört kan vara ett första steg på vägen.

Slutligen bör några ord sägas om de som skall organisera lärandet, d v s lärarna. Mina idéer kan tyckas innebära oerhört stegrade krav på dem som skall undervisa. Jag tror inte att det nödvändigtvis behöver betyda det. Jag är övertygad om att kompetensen till stora delar redan finns. Vidare tror jag att det i ganska hög utsträckning är fråga om en attitydförändring i fråga om studenternas lärande och lärarens roll som kunskapsförmedlare. Inte minst är det viktigt att de pedagogiska frågorna uppvärderas och att pedagogiskt kunnande och engagemang börjar löna sig. Mina idéer leder också till mer lärarsamarbete, både inom och utanför institutionen. Samarbete i lärarlag kan vara kreativt och utvecklande men också tidskrävande, så det gäller att hitta effektiva samarbetsformer. Slutligen måste man vara realistisk i förhållande till de resurser som finns. Jag har i denna uppsats unnat mig att framföra mina visioner utan hänsyn till resursfrågan. Om juristutbildningen skall reformeras utgår jag från att det kommer att finnas resurser för denna säkert långdragna, slitsamma och smärtsamma process. Jag tror att det skulle vara väl investerade pengar.

Finns det något nytt under solen?

av Roland Haglund, universitetslektor vid Rättsvetenskapliga avdelningen,
Örebro Universitet

I samband med en fest med anledning av att en av mina kolleger vid Örebro universitet doktorerat i sociologi kom jag att samtala med en person verksam vid stadskansliet vid Örebro kommun. Hennes uppgift var att utarbeta planer för ett traineeprojekt syftande till att göra det möjligt att på prov anställa ett antal nyexaminerade från Örebro universitet, med en ålder av högst 35 år. Syftet är att detta regionala projekt skall knyta samman delar av den offentliga avnämarsidan - samtliga kommuner i regionen och landstinget - med universitetet på ett mer effektivt sätt och undvika att personer med god kompetens flyttar. Jag besökte sedan den projektansvarige på kansliet för att diskutera hur den regionala arbetsmarknaden skulle få fatt i "våra" rättsvetare, d v s de som utexamineras från programmet Rättsvetenskap med internationell inriktning, 120 p.

Projektplanen innebar att ge förvaltningscheferna i kommunen möjlighet att lägga ut en "beställning" på vilken kompetens som önskas. Därefter skulle rekryteringsförfarande sättas igång med annonsering, urval m m.

Den fråga som jag nu vill diskutera är. Hur bestämmer förvaltningscheferna (totalt ett 50 -tal) sina behov av nyrekrytering? Vilka uppgifter önskar de lägga ut på nyexaminerade studenter från det nya universitetet - Örebro universitet? Vilken beställarkompetens finns i fråga om det område som kan ligga i samlingsbegreppet juridik/rättsvetenskap?

Det problem som förvaltningschefer inom en offentlig verksamhet konfronteras med liknar till viss del den svårighet som vi har som utbildningsansvariga - lärare, forskare och universitetsadministratörer. Vi har svårt att spå om de framtida behoven på arbetsmarknaden. Vi kan visserligen skaffa oss en del information om vad som väntar bakom hörnet genom olika former av omvärldsanalyser och arbetsmarknadsundersökningar, antingen dessa utförs av statliga organ eller fackliga organisationer. Men vi jurister är på goda grunder lite misstänksamma mot prognoser. Vi vet att förutsägelseerna inte alltid slår in.

Behovsbestämningens problem

Jag skall här försöka diskutera behovsbestämningens dilemma och dess konsekvenser. Är det så att alla yrkesutbildningar - i den form vi ser idag - i framtiden kommer att överleva? Kommer högskoleutbildning att bli en breddutbildning, något som inom en 20-års period är lika vanligt som gymnasieutbildning kom att bli för 10 år sedan? Blir den magiska formeln för organisation av akademiska studier begreppet "valfrihet"? Är de kreationer som tagits fram vid universitet

och högskolor hokus pokus? Behöver studenten mer eller mindre av hjälp i sitt val? Vem är egentligen trollkarlen - akademiens företrädare eller studenten själv?

Hur skall förvaltningscheferna idag kunna avgöra hur de skall formulera sina beställningar av kompetens för förvaltningens behov om fem år? Är en avgörande eller den viktigaste faktorn den utbildningsbakgrund som en förvaltningschef har? Kanske är han socionom - förvaltnings socionom eller social socionom. Kanske är hon examinerad från ekonomlinjen. Eller så har chefen en bakgrund i personal- och arbetslivslinjen/programmet. Det kan också tänkas att någon har en juristexamen - men inte är det troligt.

Vi vet också att några av dessa chefer inte har formell akademisk utbildning. De har lyfts fram till sitt ledarskap på basen av goda praktiska meriter jämte fort- och vidareutbildning - eventuellt i högskoleregi.

Ett stort problem för utbildningsverksamhet som inte uppbackas av en lång tradition är att den är anonym. Avnämare och beställare tror att de vet vad de får om de rekryterar anställda med traditionell utbildning. Detta skulle kunna leda till mycket stora svårigheter att locka studenter till nya utbildningsalternativ och för arbetsgivare att rekrytera folk med nya utbildningar. I så fall skulle skapandet av nya utbildningsinriktningar kunna betecknas som ett riskabelt eller kanske omöjligt förändringsprojekt.

Om emellertid uppgiften för den högre utbildningens aktörer är att också arbeta i ett förändringsperspektiv måste vi anta utmaningen att pröva alternativa utbildningsinriktningar. Vi måste pröva nya kombinationer av kunskapsytor inom juridiken - exempelvis organisera tvärjuridiska snitt, nya inbrytningar och anknytningar till utomjuridiska kunskapsfält - exempelvis "gränssnittsjuridik" och kanske framför allt kreativt "lobba in" och förankra rättsvetandet på nya fält och bidra till att skapa nya arbetsuppgifter och marknader. Varje nydaning vare sig kan eller bör ha sitt ursprung endast i den utbildningspolitiska världens politiska visioner eller modellbyggande verksamhet på ämbetsverk. Vi utbildningsverksamma på verkstadsgolvet inom rättsvetenskapen vill givetvis delta i detta. I synnerhet som vårt nya universitets uppgift är att söka sig fram till "sin profil" och undvika att kopiera de etablerade och traditionella lärosätena.

Ett icke-traditionellt program

För att ge ett konkret exempel på ett icke traditionellt rättsvetenskapligt utbud: Ämnet rättsvetenskap etablerades vid dåvarande Högskolan i Örebro år 1991 i en miljö där linjer, som ofta var starkt yrkesinriktade, höll på att förlora sitt strukturella grepp. Förvaltningslinjen försvann och praktikinslaget minskades på socionomutbildningen. Det blev mer av teori, trots det mindre av juridik! Det internationella perspektivet betonades starkare och EG-rätten skulle bli var mans andliga egendom. Vår medverkan på ekonomiprogrammet med handelsrätt och beskattningsrätt behövde också snabbt en större uppmärksamhet mot det Europeaintegrativa hållet.

I detta läge var det inte svårt att få gehör för tanken att det vid en medelstor högskola borde finnas en rättsvetenskaplig utbildningsinriktning som kompletterade det redan breda utbud som fanns i dåvarande högskolans katalog. Flera av oss som verkade i denna spännande förändringsmiljö såg en rättsvetenskapens renässans, och detta inte bara i de vackra högtidstalen i Bryssel och vid våra etablerade fakulteter, utan redan på vår egen enkelt utrustade planhalva. Lätt var det också att få kontakter med utländska universitet - även med företrädare för juristutbildningar. Det var faktiskt lättare än med våra svenska moderfakulteter.

Vår ambition var från början att ge en rättsvetenskaplig utbildning inom ramen för fil. kand.-begreppet, d v s 120 poäng eller 3 år. Studenten kunde därefter ta ut sin examen med huvudämnet rättsvetenskap (men det krävde också ett annat ämne). Vi erbjöd tre huvudfårar eller inriktningar: affärsjuridik i internationell miljö, den fria rörlighetens rättsliga konsekvenser (arbetsrätt, socialrätt, socialförsäkringsrätt) och internationell rätt med, i den tidigaste varianten, mänskliga rättigheter och komparativa inslag kring bl a rätten i tredje världen, här särskilt inriktat på rättsbistånd.

Senare har ett och annat hänt i form av ytterligare eftergifter för valfriheten, vilket har gjort det svårt att hålla samman linjetanken i programmet. Vi kan därför nu sägas erbjuda ett grundkoncept som ger studenterna frihet att välja att ta ut sin examen i ämnet rättsvetenskap på samma sätt som studenter under motsvarande förutsättningar kan ta examen i sociologi, psykologi, nationalekonomi, företagsekonomi o s v.

Någon magisterrättighet har vi ännu inte etablerat. I den interna kampen om resurser för utveckling av ämnet har vi hittills inte varit så framgångsrika.

Åter till avnämarsidan och marknadsföringsuppgiften. Det inledningsvis berörda exemplet på ett beställningsproblem för ett antal förvaltningschefer innebär alls inte att vi i första hand formulerat ett utbildningsalternativ som riktar sig till den offentliga sektorn som arbetsmarknad. Vi ser vår uppgift vidare än så.

Statistikens och prognosmakares dilemma

Det finns anledning att beröra de officiella visionerna i fråga om juristens och rättsvetarens framtida arbetsmarknad. Låt mig därför redovisa och något kommentera rapporten *Trender och prognoser '98* - befolkningen, utbildningen, arbetsmarknaden med sikte på år 2015 framtagen av Statistiska Centralbyrån (SCB). I ett avsnitt berörs tillgång och efterfrågan på kategorin "jurister" för åren 1985-2015.

Först noteras att juristernas arbetsmarknad är "synnerligen varierande". Det redovisas att 42 % av de yrkesverksamma juristerna finns inom offentlig förvaltning. Det framhålls också att för att verka inom "rättsväsendet" krävs betydligt längre utbildning än den grundläggande högskoleutbildningen. Men jurister verkar även inom bl a näringsliv, intresseorganisationer, banker och tjänsteföretag. Och det kan väl tilläggas att den offentliga sektorn inte är liktydig med

rättsväsendet. Det betyder att åtskilliga jurister finns i andra delar av den offentliga sektorn.

I sammanställningen presenteras också att tillgången på jurister kommer att "successivt sjunka i samband med de pensionsavgångar som infaller in på 2000-talet". Av de 20 000 jurister som förvärvsarbetade år 1995 hade 43 % en ålder mellan 45 och 64 år. Det konstateras att tillgången på jurister kommer att "stagnera", men att "behovet ökar". SCB pekar således på att på grund av pensionsavgångar och antalet examinerade kommer det att råda brist på jurister efter sekelskiftet.

Denna brist antas också hänga samman med - och här lämnar SCB för ett ögonblick det statistiska statistikens prognostiska paradigmet och vågar sig på att uttala - att behovet av jurister kommer att "tillta, bl a genom en ökad EU-anknytning och nya juridiska problemställningar, vilket skapar nya villkor för både lagstiftning och juristens kunskaper". Det hävdas vidare att utbildningsdimensioneringen och konkurrensen från "andra akademiker om samma arbetsmarknad avgör om det på lång sikt blir en efterfrågan på jurister som är större än tillgången".

I siffror pekar SCB i en tabell på att behovet av jurister år 1985 låg på 15 000. Som nämntes var antalet 20 000 för år 1995 och 2010 kan behovet - enligt SCBs bedömning - komma att ligga på mellan 28 000 och 30 000. Samma år bedöms tillgången på jurister bli strax över 25 000 (samma siffra redan från och med år 2005 och även år 2015).

I detta sammanhanget påpekas också att det finns få kvinnliga jurister i 50-årsåldern jämfört med män. Men här sker en stor förändring. Rekryteringen till juristutbildningarna är för närvarande stor bland kvinnor.

Med dessa fakta som bakgrund vill jag diskutera följande.

- Vem är jurist eller rättsvetare?
- Är det i framtiden endast juristen eller rättsvetaren som bör/skall/kommer att hantera rättsliga arbetsuppgifter?
- Skall vi som utbildningsansvariga bli vid det gamla och skapa det som tydligt just nu efterfrågas eller kanske ge tillgångssidan ett "nytt ansikte" och även delta i preciseringen och tolkningen av behovets och efterfrågans innehåll.

Vem är jurist eller rättsvetare?

Begreppsanalys kan börja med den lexikala betydelsen. Om man ger sig in på alternativa utbildningsområden upptäcker man genast att begreppsförvirringen är förhållandevis stor. Om vi skall vara korrekta så bör här också tilläggas att den nydaning vi ägnar oss åt också i hög grad medverkar till denna förvirring. Vi bidrar alltså inte just nu till större klarhet - vi skapar problem och i viss mån kaos!

Kan den som har huvuddelen av sin examen inom ämnet juridik eller rättsvetenskap använda "titeln" jurist? Vad exakt avses med "rättsvetare"? Är det en student som avser att satsa mer mot det teoretiska rättänkandet - rättsteorier (med koncentration på metodfrågor) och rättsfilosofi eller har denne eventuellt också på något relevant område av den allt mer gigantiska "rätten" erövat en god praktisk färdighet kanske lämpad för ett mindre/medelstort företag med behov av insatser för att få fason på sitt avtalsskrivande, sitt interna kontrollsystem och ambitionerna med nya kontakter med Europa?

Det är fullt möjligt för våra studenter att bli medlemmar (studentmedlemmar) i Jusek - "Förbundet för jurister, civilekonomer, systemvetare, personalvetare och samhällsvetare". Men kan vi vara säkra på att dessa finns med som grupp om samma organisation avser att göra en nationell arbetsmarknadsundersökning för kategorin jurister. Det är naturligtvis inte lätt att hålla ordning i ledet när vår studievägledning inom institutionen för samhällsvetenskap - med denna statistik - skall ge våra rättsvetare besked. Statistiken kanske inte innehåller relevant information för en rättsvetare vid samhällsvetenskaplig institution och kanske inte heller i övrigt för "alternativa" och icke-traditionella jurister? - I detta sammanhang inställer sig också frågan: Hur klassificerar SCB en "fil. kandidatexamen i rättsvetenskap"? Är denne jurist eller kanske samhällsvetare?

Tidskriften Moderna Tider hittar inte heller rätt i terminologin - juridik och rättsvetenskap - i samband med sin första enkät för att finna fakta för sin april-ranking.

Föreningen Amnesty International, som arbetar med konkret arbete inom området mänskliga rättigheter, har en Juristgrupp. För medlemskap i denna krävs att vederbörande tillhör någon traditionellt juridiskt fakultet. Att det kan finnas medlemssökande med valfria studier på temat Mänskliga rättigheter på såg 15 poäng inom ett rättsvetenskapligt program spelar då ingen roll. Kanske inte heller att man är doktorand i ämnet folkrätt vid utländskt universitet och finansieras med en doktorandtjänst från Humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteten vid Örebro universitet. Eller? - Visst är det rörigt men ganska intressant och eventuellt fruktbart ur kaosteoretisk synpunkt.

Den enklaste distinktionen skulle givetvis vara att jurist - det är en juris kandidat. Allt annat är något annat. Emellertid är titeln jurist inte skyddad, något som titeln advokat är. Det finns anledning att uppmärksamma de problem som sammanhänger med att en uppdragsgivare har behov av att i samband med exempelvis en rådgivningssituation veta vilken kompetens som uppdragstagaren besitter. Och en rådgivare har också ett stort ansvar för sin rådgivning. Det bör rekommenderas att båda parter beaktar sitt ansvar och att alltså inte minst den som vill "sälja sin tjänst" just i detta oklara läge ger tydliga besked om sitt expertområde.

Framtida rättsliga arbetsuppgifter?

I samma takt som vissa professionsutbildningar ersätts med valfrittalternativen finns det anledning att inventera olika arbetsuppgifter som har rättslig karaktär. En intressant information som redovisades i Juseks undersökning (Jobb och löner för nyexaminerade 1998) var att inte mindre än fyra av fem av juristerna (förmodligen jur kand -juristerna) uppgav att de arbetade med juridiskt arbete. Av samma material framgick att 46 % hade notarietjänst.

Av de utexaminerade hade efter 6 månader 75 % fått ett arbete. Av intresse är också tendensen att juristerna i vissa fall kompletterar sin juridik med annat ämne. 6 % av juristerna läser minst 60 poäng i något annat, exempelvis ekonomi och språk. Att ge sig in och tolka denna statistik skulle nu föra för långt. Dock är några tankar på sin plats.

Att så många som 25 % av juristerna sedan inte får möjlighet till anställning eller engagemang med traditionellt juridiskt arbete behöver i ock för sig inte betyda att det inte finns ytterligare arbetsuppgifter av rättslig karaktär inom både gamla och nya fält.

Det kan tänkas att det pekar på ett tydligt behov av gränsöverskridande problemställare och problemlösare, att alla kunskapsdelar från den i ock för sig förhållandevis långa juristutbildningen ändå inte räcker till, i vart fall för dem som avser att arbeta utanför "rättsväsendet". En tanke skulle i detta sammanhang kunna vara att en något kortare juridikdel i utbildningen, men med en större del av gränsämnen, skulle kunna leda till att arbetsgivare uppfattar denna kompetensprofil som mer intressant än en traditionell juristutbildning.

Det har vi tagit fasta på som en möjlighet att också profilera rättsvetenskapen. På sikt bör diskuteras på vilket sätt rättsvetenskapen skall påverka struktur och innehåll i dessa gränsämnen för att rättsvetaren skall få maximal behållning av det stoff som annat ämne kan bjuda på.

Tvärvetenskapliga erfarenheter av svårigheter med att uppnå meningsfull samordning kan emellertid motverka viljan att alls ge rekommendationer om tilläggsval och kompletteringar av juridiken. Det är överhuvudtaget svårt att ge råd om visst valfritt icke-juridiskt alternativ som komplement till rättsvetenskapen som huvudämne i en kandidatexamen.

Sådana tankebanor finns också i idén att bygga en rättsvetenskaplig kandidatutbildning. Det som här kan betonas är en rättslig grundkompetens, en rättsteoretisk bas jämte färdigheter för en uppgift som rättslig informationsökare. Det blir här särskilt viktigt att brottas med den juridiska metodkunskapen tillämpad på något eller några områden av den omfattande juridiska materiella terrängen. En sådan inriktning blir också särskilt givande i vår tvärvetenskapliga miljö med inslag av också metodologiska jämförelser med den samhällsvetenskapliga metoden. Vi rekommenderar våra studenter att läsa de icke-juridiska inslagen före C-kursen och det självständiga arbete som ingår i denna, för att inom rättsvetenskapen söka integrera annat kunskapsstoff och andra vetenskapliga traditioner.

För att nå dessa mål behöver då inte alla hörn av den substantiella rätten besökas. Dock skall vi notera att det inte är lätt att bestämma vilken avdelning av rätten som skall inhämtas för att vi i ett tvärjuridiskt perspektiv skall kunna bearbeta den materiella delen, den formella rätten och därmed sammanhängande metodspörsmål och det på en sådan nivå att vi vill påstå att resultatet blivit en god jurist eller rättsvetare. Det forskningsarbete och resultatet av läromedelskrivande som forskare och lärare vid juridiska fakulteter presterar är givetvis något synnerligen betydelsefullt för vår verksamhet. Detta material - särskilt läromedlen - är emellertid inriktat på deldisciplinerna inom juridiken och i vissa delar alltför omfattande för våra kurser - i andra fall alltför översiktliga.

När man tänker sig nya arbetsmarknader för juridiskt utbildade och börjar laborera med varierande alternativ kan åtskilliga uppslag prövas. Jag tar mig friheten att peka på ett par även om det lätt kan konstateras att varje arbetsområde innehåller rättsliga aspekter.

Vid vår Pedagogiska institution utbildas lärare, bl a gymnasielärare. Förutom den s k pedagogiska praktiska utbildningen finns vid vår institution också vissa av de ämnen som kan ingå i en lärares behörighet. Ett ämne är samhällskunskap. Detta ämne innehåller statskunskap, nationalekonomi, sociologi och kulturgeografi. Att innehållet i gymnasiet planer i fråga om samhällskunskap inte vetter mot rättsvetenskap kan eventuellt bero på att detta ämne inte funnits. I ett starkt visionärt perspektiv kan i vart fall jag lätt se en gymnasielärare med en ämneskombination som består av rättsvetenskap och ett annat ämne (exempelvis språk, religion, filosofi, ekonomi). I ett lite mindre visionärt perspektiv kan jag tänka mig att innehållet i ämnet samhällskunskap som ett alternativ till ovan angivna fyra ämnen också kan innehålla ämnet rättsvetenskap.

Ytterligare ett exempel. Vid vårt universitet finns ett medie- och kommunikationprogram. Med rättsvetenskap och inslag av medie- och kommunikation "blir" man inte "journalist", men det kan tänkas att vissa mediejobb med koppling till bevakning av exempelvis rättens kvalitet skulle vinna på materiell kunskap om juridikens inre liv.

Åtskilligt av traditionellt juristarbete har fokuserats på uppgifter i den offentliga sektorn. Enligt Juseks statistik återfinns 29 % i privat sektor och 70 % finns inom statens område. Endast ett fåtal arbetar inom kommunal verksamhet. Inom den offentliga sektorn (jag tänker då på områden utanför det s k rättsväsendet) finns sannolikt i framtiden ett stort behov av rättsligt kunnande. Privatisering, s k outsourcing och en successiv åtstramning av offentlig service leder nog också framgent i än högre grad till att åtskilliga av de uppgifter som berör det rättsliga kompetensområdet hamnar inom den privata sektorn.

I samspelet mellan mer renodlade statsorienterade insatser och interrelaterad verksamhet i vilken bl a organisationer medverkar finns också här uppgifter av rättslig karaktär.

Vilka aktörer skapar framtidens arbetsmarknad?

Kan vi som utbildningsansvariga medverka i skapandet av en ny slags kompetens och en ny design på en rättsvetenskaplig profil? Kan vi delta i preciseringen och tolkningen av arbetsmarknadsbehovets egentliga innehåll?

Jag anknöt i början till utvecklingen av ett traineeprojekt i Örebroregionen. Om det i högre utsträckning blir så att den akademiska utbildningen blir en breddutbildning - med allt större oklarhet om vad den utexaminerade egentligen "är" eller "blivit" kan respektive arbetsplats med trainee-lösningar vara den meritprövning som den framtida arbetsmarknaden behöver för att hitta rätt till sin nyanställda och denne till sin första arbetsplats.

För att detta skall fungera måste dock utbildningsmarknaden bli mer transparent och också på avnämarsidan uppfattas så konstruktivt kaotiskt som den nu verkligen kommit att bli. Kunskap växer och förändras. Arbetslivets behov förändras och behöver förmodligen en större mix. I en framtid kommer givetvis den nye och framgångsrike arbetsgivaren att avstå från att till den sökande ställa frågan: Vad "är" Du? I stället har denne utvecklat sin kompetens att formulera en väl genomtänkt kravspecifikation. Med en mer öppen och kreativ rekryteringsstil lyssnar arbetsgivaren bl a på vad våra studenter "kan" och kanske "vill".

Slutligen måste dock de avslutande frågorna i vart fall ställas. Är det inte rätt våghalsigt att konstruera utbildningar som ännu inte efterfrågas? Skall man verkligen försöka skapa något som inte tidigare funnits? Bör det finnas något nytt under solen? Mitt svar på alla tre frågorna får bli - javisst. Och på den tredje frågan svarar jag dessutom: Det finns något nytt under solen!

Juristutbildningen och framtiden

av Jan Persson, chefjurist vid Industriförbundet

För att kunna ge några synpunkter på hur juristutbildningen bör utvecklas för att möta framtidens yrkesbehov är det viktigt att först försöka göra klart för sig själv vilka förändringar juristyrket genomgått under senare år. Från dessa erfarenheter får bedömas om trenderna står sig och i så fall vilka effekter de får på utbildningen.

Min egen yrkeserfarenhet sträcker sig ca 25 år bakåt i tiden. Under denna period har jag huvudsakligen arbetat inom näringslivet och i en organisation för att ta tillvara och framföra företagets synpunkter till beslutsfattare.

Min erfarenhet är sålunda främst relaterad till organisationsvärlden men jag har också, genom mångåriga kontakter, fått en ganska god inblick i hur främst bolagsjuristernas arbete ser ut och vilka förändringar som detta genomgått. Jag gör sålunda mina iakttagelser främst från näringslivsjuristens, dock inte advokatens, perspektiv.

Trender

Från min horisont kan konstateras att i flera avseenden är juristens roll i företag och organisationer densamma som tidigare. Arbetet idag för en nyligen rekryterad jurist påminner i mångt om vad en nyanställd sysslade med för 25 år sedan. Arbetsuppgifterna är inriktade på att stödja företaget och företagsledningen i olika affärstransaktioner. Avtal skrivs om leveranser, licenser, företagsförvärv, agentförhållanden etc.

Sedan är det en annan sak att den enskilda person som började som företagsjurist för 25 år sedan har en annan vardag idag. Men detta får tillskrivas den egna utvecklingen och karriären, precis som i vilket annat yrke som helst.

Även om således en nyanställd företagsjurist i många avseenden har samma läge idag som för ett antal år sedan finns det naturligtvis påtagliga skillnader. Tillvaron som jurist har blivit betydligt mera komplex.

Globaliseringen

Globaliseringen gör att företag nu ger sig ut på internationella marknader på ett helt annat sätt än tidigare och där möter konkurrensen från andra leverantörer.

Flödet av varor, information och pengar över nationsgränserna har ökat närmast explosionsartat under senare år. En viktig orsak är den nya informationstekniken som övervinner snart sagt alla geografiska hinder och avstånd. Via en telefonlinje mellan två datorer kan även den mest komplicerade information överföras blixtnsnabbt världen över. Internet har blivit ett medel för global informationsökning och kommunikation.

För att fungera och vara starka i detta globala utvecklingsperspektiv måste bolagen skaffa sig affärspartners och samarbeta i nätverk på andra sätt än tidigare. Samtidigt innebär detta att företag koncentrerar sig på sin kärnverksamhet. Specialiserade tjänster och produktion av enskilda komponenter köps in från underleverantörer. Det växer fram små, höggradigt specialiserade nischföretag, som inom sina områden utvecklar en mycket hög kompetens. Dessa underleverantörer kan snart sagt finnas var som helst i världen.

Globaliseringen innebär en hårdnande konkurrens för svenska företag, men också ökade möjligheter att vara med och spela på en arena som är betydligt större än den svenska eller europeiska marknaden.

För juristen medför detta bland annat att många länders regelsystem kommer in i bilden. Inte minst har naturligtvis EG-rätten kommit att spela en påtagligt större roll än tidigare. Men även andra länders rättssystem kommer i allt högre grad in i bilden. En jurist måste idag ha en betydligt högre grad av kunskap om och förståelse för affärspartners regelsystem och den juridiska miljö som denne lever i.

Men det är inte bara andra länders lagar och regler som kommer i fokus för en jurist som agerar internationellt. Också kunskaper om andra nationaliteters kultur och traditioner måste tillägnas för att t ex kunna förstå kontrahentens argumentation och förhandlingsteknik. Med detta följer självfallet också krav på goda språkkunskaper.

Samspelet juridik och ekonomi

Ytterligare en utveckling är att sambandet mellan företagsekonomi och marknadsföring å ena sidan och juridik å den andra har ökat högst avsevärt för en jurist verksam i affärlivet. Juristen ingår inte sällan i ett lag med olika yrkeskunskaper och jobbar där tillsammans med t ex säljare och tekniker.

Andra förhållandevis nya inslag i juristens arbete är också datorteknikens användning. Med den, men också till följd av andra omständigheter, har kravet på snabbhet i hanteringen av juridiska ärenden ökat högst avsevärt.

Nya rättsområden

De rättsområden som idag står i fokus är i vissa stycken andra än vad som var fallet för dryga 20 år sedan. Detta är inte särskilt märkligt. De tekniska och ekonomiska förändringarna, andra politiska prioriteringar, internationaliseringen m m gör att områden som miljö, IT, börs- och konkurrensfrågor har en större tyngd inom juridiken idag än tidigare.

En näringslivsorganisation som min egen arbetar med ämnesområden som är aktuella i det politiska beslutsfattandet, i Sverige eller utomlands. Ur detta perspektiv kan samtidigt konstateras att juridikens områden genomgår något som kan liknas vid ekonomins konjunkturcykler. På sjuttioalet var förändringar i aktiebolagslagstiftning aktuell. Så är det också på nittioalet. I början av sjuttioalet var konsumentlagstiftningen högintressant. Så var fallet också i slutet av åttioalet. Däremellan var det ganska tyst om dessa ämnesområden. Naturligtvis

arbetades det ändå i mellanperioden rent praktiskt med dessa frågor inom affärlivet.

Slutsatsen av detta resonemang är ändå att det för juristutbildningen måste finnas ett framtidsperspektiv, där det ständigt skall finnas en beredskap för att bedöma vilka ämnesområden som ”poppar upp” och därmed se till att det finns utbildning inom dessa arbetsfält.

Krav på juristutbildningen

Det ligger nära till hands att tro att de trender med bäring på juridiken som jag beskrivit kommer att fortsätta under överskådlig tid. Internationalisering, globalisering, ökad komplexitet, ett starkare samspel mellan juridik och ekonomi, ny teknik och nya juridikområden är sådana utvecklingslinjer som jag pekat på.

Juristerna och juristutbildningen måste möta dessa behov. Vissa av kraven kan tillgodoses inom **utbildningens** ram. I andra hänseenden måste det vara upp till **juristen själv** att vara medveten om de ytterligare kunskaper, utöver vad juristutbildningen ger, som kan behövas för att bli en attraktiv kraft på arbetsmarknaden.

Det är alltså en kombination av en utveckling av juristprogrammets kursplaner och individens egen förkovran utanför juristutbildningens ram. För att en ung jurist skall få en känsla för vad yrkeslivet kräver är det viktigt att universiteten skapar förutsättningar för att juridikstuderande kan komma i kontakt med yrkesverksamma personer som kan förmedla denna praktiska insikt.

I många hänseenden har naturligtvis universitetens juristprogram redan uppmärksammat de punkter som jag vill framhålla för att en ung jurist skall vara så väl rustad som möjligt för att möta arbetslivet. Icke desto mindre kan kanske de följande noteringarna vara av värde.

Från mitt perspektiv finns det naturligtvis anledning att särskilt fundera över hur juristutbildningen skall förändras för de studeranden som så småningom yrkesmässigt tänker ägna sig åt affärsjuridik. Jag vill då främst ta upp tre frågor; Juridikens allt starkare interaktion med ekonomiska frågor, effekterna av internationaliseringen samt behovet av en bättre förberedelse inför det arbetssätt och de situationer som den praktiskt yrkesverksamme juristen kan hamna i.

Kunskaper om ekonomi

När det gäller insikter i ekonomi kan man nog konstatera att flertalet jurister med traditionell juristutbildning är dåligt rustade för att kunna värdera företag, förstå redovisningsteknik, rätt läsa en balansräkning men också när det gäller att kunna inse betydelsen av olika makroekonomiska resonemang.

I den vanliga juristutbildningen har uppenbarligen inslagen av national- respektive företagsekonomi minskat jämfört med vad som var fallet för ett antal år sedan. Med mitt betraktelsesätt är detta en felaktig utveckling.

Från näringslivsperspektiv är juristens kunskapsbreddande mot ekonomi den viktigaste faktorn för att förbättra juristutbildningens kvalitet. Företags- och nationalekonomiska kunskaper måste ses som något som också klart förhöjer insiktarna om hur olika juridiska lösningar slår i ett vidare perspektiv och som ökar juristens användbarhet i arbetslivet. Juridiken är i sig aldrig ett mål utan ett medel för att åstadkomma vissa önskade resultat, inte sällan av ekonomisk natur.

Det finns ju redan idag möjligheter att välja juristprogram med ett större inslag av företagsekonomi än vad den vanliga utbildningsgången erbjuder. Kunskaper om ekonomiska samband och realiteter är dock generellt sett så viktiga att det måste övervägas hur unga jurister mera generellt kan ges möjligheter att förvärva sådana insikter.

Internationella erfarenheter

Såväl företagets som samhällets allmänna internationalisering, inte minst till följd av IT-utvecklingen, ställer i olika avseenden starkt ökade krav på att juristen "hänger med" i utvecklingen.

Det innebär bland annat att kunskapen om innehållet i den materiella rätten i andra rättssystem måste öka. Förbättrade språkkunskaper är ett måste. Insikt måste finnas om andra kulturer förhållningssätt.

Allt detta går givetvis inte att förverkliga inom ramen för en svensk juristutbildning. Och alla jurister, oavsett det framtida yrkesvalet, har naturligtvis inte samma behov av att kunna den internationella delen. Den internationella inriktningen måste därför anpassas till individens önskemål.

Redan idag finns genom ett antal program stora möjligheter för de studenter som så vill att läsa vissa kurser vid utländska universitet. Många tar också tillfället i akt att studera utomlands under en eller två terminer. Det kan jag konstatera genom att se på de ansökningshandlingar som kommer in i samband med nyanställningar.

Inriktning på att skaffa sig en utlandserfarenhet förtjänar verkligen att uppmuntras, men också att utvecklas ytterligare. Universiteten bör se om det går att förstärka ansträngningarna för att garantera att studenterna verkligen inser vikten av att tidigt skaffa sig utländska erfarenheter. Det är inte bara juridikkunskaperna som ökar till följd härav utan - och kanske är detta ännu viktigare - den allmänna livserfarenheten och förmågan att aktivt behandla ett främmande språk.

Praktiska inslag i undervisningen

Inom ramen för juristutbildningen måste övervägas hur man bättre kan använda metoder och undervisningsätt, som gör att juristen tillägnar sig ett arbetsmetodik som han eller hon har nytta av i arbetslivet. Vissa ändringar i dessa hänseenden har skett under senare år och dagens jurister är otvivelaktigt bättre rustade än vad som tidigare var fallet.

Mycket finns dock kvar att göra. Det praktiska inslaget i undervisningen är fortfarande för litet. Att få träning i att framträda offentligt och föredra sin sak kan den blivande juristen aldrig få för mycket av.

Redan dagens undervisning ger insikter i modern datoranvändning för juristen, men denna utveckling kommer bara att stegras och det gäller att hänga med även för undervisningen.

För en affärsjurist är förhandlingsteknik och förhandlingstaktik något som man snabbt konfronteras med i yrkeslivet. Även detta måste i ökad utsträckning komma in i de metoder som används i undervisningen. Uppenbarligen är t ex amerikanska och engelska affärsjurister betydligt bättre tränade i dessa hänseenden och det skall för varje svensk jurist tillföra ett påtagligt mervärde om det fanns flera moment av sådana praktiska inslag också i den svenska undervisningen.

Om man därefter betraktar de **ämnen** som läses inom ramen för juristutbildningen, är det lätt att konstatera att det behövs en gemensam grundutbildning, där de olika delämnena som finns i juris kandidat examen idag också i många stycken är relevanta imorgon. Självfallet måste dock läroanstalterna ha örat mot marknaden och lyssna av vilka ämnesområden som behöver ges en ökad uppmärksamhet, beroende på samhällets och juridikens utveckling.

Givetvis är det viktigt att i juridikundervisningen förmedla innehållet i gällande rätt. Samtidigt vill jag resa frågan om inte lektionerna borde ha ett betydligt större inslag av att lära ut **metoder** för den juridiska problemlösningen. Innehållet i vad som är gällande rätt varierar med nödvändighet över tiden och man måste som jurist hela tiden vara inställd på att lära om. Om studenterna redan tidigt tillägnat sig bättre kunskaper om metodiken för att lösa ett juridiskt problem är dessa insikter av stort praktiskt värde när lagarnas innehåll förändras men också när juristen tvingas använda ett främmande rättssystem från ett annat land.

Juridiken i samhället

Juridiken har inte någon påtagligt framträdande roll i det svenska samhället. Detta kan konstateras på flera sätt. Det finns få politiker som är jurister. Antalet företagsledare som är juristutbildade är inte särskilt många. Överhuvudtaget intar juridiken en underordnad plats i Sverige i jämförelse med t ex sådana länder som USA och Frankrike. Där är de jurister som deltar i samhällsdebatten många och respekten för t ex konstitutionen utgör en grundpelare i dessa samhällen.

Det finns anledning att fundera över varför juridiken och juristerna inte har den roll som finns i många andra länder. Kanske också någon vill säga att juristen har den roll som han förtjänar!

Många förklaringar kan finnas till att situationen är som den är. Här är inte platsen att utveckla detta närmare. Under alla förhållanden finns det dock anledning att förmoda att juristutbildningens utformning kan bidra till att ge juridiken en mera central plats i vårt samhälle. Jag har här pekat på några faktorer som utbildningen kan bidra med; Vidga juristens synfält mot de företags- och natio-

nalekonomiska områdena. Driv på studenternas insikt om vikten av att skaffa internationell erfarenhet. Öka inslaget av praktiska träning i undervisningen.

Behov av nytänkande – men är branschen redo för förändring?

av Victoria Risberg, student på åk 4, Affärsjuridiska programmet vid Linköpings universitet

En tid av förändring – nya krav på juristen

Det känns angeläget att få utveckla sina tankar om juristroller och juridisk utbildning och karriär i en tid som så tydligt präglas av förändring. Man kan idag knappast tala om juristrollen eller juridisk kompetens allmänt; istället handlar det i allt större utsträckning om olika yrkesroller och om olika specialkompetensområden. Juridisk utbildning har traditionellt tagit sin utgångspunkt i att utbilda juridiska generalister (ofta med domarrollen i åtanke), och karriärgången för jurister har traditionellt varit inordnad i tämligen förutbestämda banor. Jag säger ”traditionellt” för att betona att jag tror – och hoppas – att vi står på tröskeln för något nytt där flera av bevekelsegrunderna för den nuvarande ordningen håller på att försvinna.

Jag gissar att de flesta jurister idag väljer att inte känneteckna sig själva som rena generalister. Det svällande regelverket, den snabba förändringstakten och den ökade komplexiteten på de olika juridiska områdena ställer helt enkelt nya krav. Det är idag svårt att vara generalist utan att samtidigt endast besitta närmast yttlig kunskap. Advokatbyråerna kan användas som illustration. Det är bara de mycket små landsortsbyråerna som erbjuder juridiska generalister. De större advokatbyråerna har blivit mer och mer specialiserade, av den enkla anledningen att detta är enda sättet att erbjuda sina klienter konkurrenskraftig kompetens. Förutom specialiseringen kan man notera en mycket tydlig internationaliseringsprocess av juristyrket. Jurister jobbar i allt större utsträckning i internationella miljöer och med människor från andra länder samt kommer allt oftare i kontakt med andra länders rättsordningar. Inte minst EU-inträdet driver på denna utveckling. Näringslivet blir också alltmer ekonomiskt komplext. En affärsjurist kan t.ex. inte betrakta juridiken helt isolerat utan måste kunna analysera och jämföra ekonomiska effekter av olika juridiska problemlösningar.

Affärsjuristen – en jurist ”sui generis”

Som jag nämnde ovan tror jag att det är fel att tala om EN juristroll; snarare rör det sig om flera typer av roller som skiljer sig åt i varierande grad. Rollen som affärsjurist, den som jag själv framöver kommer att träda in i, kan urskiljas som en av dessa juristroller. Affärsjuristrollen ställer, enligt min mening, andra kompetenskrav än övriga juristroller. Självklart finns det gemensamma beröringspunkter för alla jurister, t.ex. systemkänndomen och – åtminstone till viss del – arbetsmetodik, men olika jurister närmar sig juridiken från olika utgångspunkter. Vad kommer jag då att behöva för kompetens i mitt arbete som affärsjurist? Ja, till att börja med krävs det naturligtvis att jag har mycket goda kunskaper i affärsjuridik. Detta kommer alltid att vara kärnan av kompetensen. Därutöver kommer det att krävas att jag som affärsjurist är medveten om att juridiken existerar i en internationell verklighet. Jag måste kunna kommunicera mina juridiska kunskaper på främmande språk samt vara lyhörd för såväl den

europiska rättstraditionen i allmänhet som specifika rättsregler i andra länder. Jag bör också kunna materiell EG-rätt.

Utöver en internationell utblick kommer det att krävas att jag har en affärs- och affärsjuridisk orientering. Praktisk affärsjuridik utspelar sig i en kommersiell miljö; jag måste därför ha förståelse för den ekonomiska verklighet som företag existerar i. Utan denna kunskap blir min regelkännedom tagen ur sitt sammanhang, ja närmast tom. Regelkunskapen skall användas som ett praktiskt redskap för att finna lösningar som fungerar i näringslivet – juridiskt finlir för den sköna kons- tans skull är i detta sammanhang ganska ointressant.

För min egen del vill jag helst ta avstånd från bilden av juristen som byråkrat och paragrafryttare, från bilden av ämbetsmannajuristen som sitter på sin kam- mare och filar på vackra ord. Istället föredrar jag att betrakta mig själv som en affärskvinna med internationell orientering och god kunskap om näringslivets villkor – framför allt juridiska, men också ekonomiska. Många jurister i närings- livet är också i stor utsträckning mer affärsmän och affärskvinnor än juridiska stilister. Jag vill själv se mig som någon som med sin kännedom om det juridis- ka regelsystemet kan identifiera risker i vid bemärkelse och som kan bidra med värdefulla juridiska perspektiv på olika problem som kan uppstå i ett komplext näringsliv.

En domare eller en myndighetsperson däremot bör, enligt min mening, ha andra egenskaper än dem jag precis beskrivit eftersom de angriper juridiken från andra utgångslägen och fyller andra funktioner. Jag tycker att det är viktigt att erkänna att olika typer av jurister faktiskt har olika uppdrag och att dessa olika uppdrag kräver delvis olika kompetensprofiler av sina utövare.

Det förtjänar att betonas att den juristroll jag ovan beskrivit som affärsjuristrol- len ingalunda är någon helt ny företeelse. Jag vill nog emellertid ändå påstå att det är först på senare år som "Affärsjuristen" har etablerat sig som ett särskilt, närmast konceptuellt, fenomen. Under de senaste åren har man t.ex. kunnat se att företag i platsannonser sökt just "Affärsjurister" och att önskemål om "affärskänsla", "affärsorientering", "internationell orientering" o.s.v. figurerat. Goda kunskaper i språk är också regelmässigt ett krav. Detta tyder på att bran- schen har börjat fokusera på delvis andra kompetenskrav än tidigare.

Komplement i fråga om juridisk utbildning – en naturlig utveckling

Jag tycker det finns anledning att fråga sig om den senaste tidens utvecklings- tendenser föranleder behov att se över juristutbildningens upplägg. Är det t.ex. inte lämpligast om juridisk utbildning skräddarsys efter de kompetensbehov som finns? Den senare tidens specialisering och internationalisering av juristyrket borde rimligtvis återspegla sig också i utbildningen, genom större inslag av spe- cialisering (t.ex. mot affärsjuridik) och studier i såväl språk som EG-rätt och (viss) utländsk rätt. Jag vill inte påstå att juridisk utbildning som siktar in sig på att täcka hela spektrumet av juridiken har spelat ut sin roll – tvärtom finns det fördelar också med en generell utgångspunkt (för flera yrken, t.ex. domaryrket, är det förmodligen en förutsättning) – men tiden borde vara mogen för kom- plement. Frågan om alternativa juristutbildningar borde inte heller vara kontro- versuell. På de flesta andra kompetensområden erbjuds alternativa utbildningar;

varefter arbetsgivaren bedömer vilken utbildningsbakgrund som är lämpligast för just det aktuella jobbet. I t. ex. Tyskland och Frankrike har juristutbildningar som prövar andra inriktningar (t. ex. juridik-språk-ekonomi) än de traditionella funnits sedan ett par år och har, som jag förstått det, blivit mycket väl mottagna av näringslivet. Allt eftersom kraven på jurister har förändrats borde det också vara svårare för en enda juristutbildning att tillfredsställa samtliga kompetensbehov som finns för olika juridiska yrkeskategorier. Dessutom – är det inte alltid bra med alternativ? Värderingen av alternativen kan sedan, som sagt, ske i rekryteringsprocessen hos varje företag, med utgångspunkt i kravspecifikationen i det enskilda fallet.

En karriärgång föga anpassad till det moderna arbetslivet

Till de mindre attraktiva inslagen i juristkarriären hör enligt min mening den förutsägbara, närmast tråkiga, karriärgång som hittills kännetecknat många juristyrken. Ett uttryck för detta är det närmast absoluta krav på tingsmeritering som fortfarande lever kvar. Jag måste erkänna att jag själv inte riktigt ser poängen med att alla jurister skall stöpas i samma form, enligt en slags domarnorm. Varför skall man ha ”suttit ting” – och helst avancerat ytterligare inom domstolshierarkin – för att få ett kvalificerat juristjobb i näringslivet? Det råder förvisso ingen tvekan om att domstolserfarenhet ger såväl god stilistisk förmåga som goda kunskaper i praktisk processrätt. Naturligtvis är det också av värde för alla jurister att kunna göra kvalificerade ”processprognoser” i materiella juridiska frågor. Men, varför denna monopolisering av tingsmeritering som förstajobb för jurister, i alla fall för en garanterat god karriärutveckling? Detta är förbryllande, särskilt med tanke på att de flesta kommersiella tvister inte ens avgörs i allmän domstol utan inför skiljenämnd. Det förefaller nästan som om branschen, med sitt krav på tingsmeritering, strävar efter att åstadkomma en likformning och en ”byråkratisering” av juristkåren.

Den påtagliga betygshets som pågår jur. kand-programmen och som är en direkt följd av det nuvarande systemet gör ett nytänkande i fråga om tingsmeritering än mer önskvärt. När nu tingsplatserna är begränsade – borde de inte i första hand vikas åt dem som är intresserade av att göra karriär i domstolsvärlden? Varför skall jurister som planerar att arbeta i näringslivet – och som i sin vidare karriär kommer att angripa juridiken från andra utgångspunkter än domarens – präglas av domstolens sätt att tänka och formulera sig? Är detta ens ”hälsosamt” (om uttrycket tillåts)? Om jurister istället kom ut direkt i näringslivet skulle de formas efter de tankesätt som finns i denna miljö, något som ofta torde vara mer ändamålsenligt. Kanske skulle vi t.o.m. kunna suddas bort stereotypen om juristen som en paragrafryttare om vi slopade ”omvägen” över tingsmeritering för affärsjurister. De flesta affärsjurister tillbringar ändå endast en mycket liten del av sin tid i domstol.

Ändå fortsätter en påtagligt stor andel av arbetsgivarna i näringslivet att – tämligen slentrianmässigt verkar det – kräva tingsmeritering som ett ”måste” i sina platsannonser. Varför? Somliga hävdar att kravet på tingsmeritering är ett bra sällningsverktyg för att få fram de ”bästa” juristerna. Man kan dock, tycker jag, fråga sig om detta urval verkligen lyckas identifiera och ta tillvara de mest vä-

sentliga kvaliteterna för jobben i näringslivet. Andra hävdar att de vill se sökande med arbetslivserfarenhet och att tingsstjänstgöring krävs för att det är det enda ”allmänt kända förstajobbet för jurister”. En rad andra erfarenheter borde emellertid rimligtvis vara likvärdiga med eller bättre än tingsmeritering för affärsjuridiskt arbete i näringslivet. Kravet på tingsmeritering borde därför på denna del av arbetsmarknaden kunna ersättas med ett mer allmänt krav på arbetslivserfarenhet, varvid tingsstjänstgöring kan vara *en* bland många tänkbara typer av erfarenhet som värdesätts.

Jag vill också själv gärna ta avstånd från enkelspåriga, förutbestämda, karriärvägar i största allmänhet – helt enkelt därför att de rimmar dåligt med den senaste tidens allmänna utveckling mot individualism och flexibilitet i karriären. Den traditionella karriärgången inom juristkåren verkar finna sina bevekelsegrunder i konventionen snarare än i väl övervägda kompetensstrategier och strävan efter konkurrenskraft. Den känns därför svår att försvara. Mot bakgrund av att 70-talister brukar beskrivas som en generation som ställer nya krav på jobb och karriär är unga juristers oreflekterade acceptans av de gamla mönstren, särskilt tingsmeriteringen som ett ”måste”, ytterst förvånande. Detta blir extra märkligt med tanke på att juristutbildningen slår sig för bröstet för sin förmåga att utbilda kritiskt tänkande individer. Varför söker då inte unga jurister nya vägar? Ja, en förklaring ligger sannolikt i bristen på platsannonser som signalerar att det över huvud taget är någon idé att skaffa sig andra erfarenheter än de traditionella (läs: tingsmeritering). Och hur mycket sporrar detta unga jurister att formulera sina egna karriärstrategier utifrån individuella intressen och önskemål om framtiden?

Många arbetsgivares närmast absoluta krav på tingsmeritering är underligt också av den anledningen att det signalerar att man valt att placera formella meriter i fokus – kanske på bekostnad av individuella egenskaper såsom social begåvning, omdöme eller engagemang. I andra branscher är utvecklingen snarare den omvända. Kraven på likformig formalia hos de sökande i juristbranschen känns minst sagt omoderna. Medan andra branscher i sina platsannonser efterfrågar social kompetens, drivkraft, specialintressen, integritet och personlighet fortsätter juristens arbetsgivare att i sina platsannonser begränsa sig till ensidiga krav på jur. kand-examen, tingsmeritering och andra formella, generella, krav. Självt vill jag arbeta på en arbetsplats där min individuella passform (i vid bemärkelse) i organisationen är viktigare än några svarta rader i ett CV. Detta är också min bild av den moderna arbetsplatsen.

Efterlysning: mer praktisk orientering under utbildningstiden

Enligt Juseks uppskattningar är närmare 13 % av unga jurister arbetslösa. Detta är en oförklarligt hög siffra. Bristen på naturliga förstajobb för nyutexaminerade jurister är stor och min spontana tanke blir att unga jurister är en oerhört försummad resurs, framför allt i näringslivet. De befintliga juridiska avdelningarna i svenska företag anställer normalt inte nyutexaminerade jurister utan väljer ofta att istället vänta ut tingsmeriterade, eller ännu lite mer erfarna, jurister. Företag hänvisar bl a till att nyutexaminerade jurister tar alltför mycket resurser i anspråk. Min omedelbara fråga blir – varför skulle en nyutexaminerad jurist kräva mer resurser i initial utbildning mm än t.ex. en nyutexaminerad ekonom? Juridik är en synnerligen ”praktisk vetenskap” på många sätt, i flera avseenden mer så än vad ekonomi är.

Många äldre jurister kan vittna om en traditionell juristutbildning som inte särskilt väl förberedde studenterna för praktiskt juridiskt arbete. På den tiden var det således välbehövligt att efter sin examen hamna ”under en lagmans beskyddande vingar” för en mjukstart ut i yrkeslivet. Sedan dess har en rad åtgärdsprogram lanserats med avsikten att göra juristutbildningen mer praktiskt orienterad m.m. Rolf Åbjörnsson, advokat och riksdagsman, har dock så sent som 1998 (i en interpellation till justitieministern) hävdad att ”en jurist utan tingsmeritering knappast kan betraktas som välutbildad”. Tingsmeritering ses med detta synsätt närmast som en förlängning av juristutbildningen. Min omedelbara fråga blir då – är det inte i så fall något fel på utbildningen? En utbildning som är över fyra år lång och *ändå* inte skapar ”välutbildade” individer måste ha misslyckats... Den dåliga tillväxten vad gäller nya typer av förstajobb för jurister antyder också att svensk juristutbildningen inte ”räcker till”. Arbetslivets ratande av ung, juridisk kompetens kan inte ses som något annat än svidande kritik mot traditionell juridisk utbildning. Åtgärdsprogrammen har uppenbarligen inte varit särskilt effektiva utan måste drivas längre. Istället för att bygga ut antalet tingsplatser – en uppgiven strategi – tycker jag att utbildningen skall anpassas på ett sätt som skapar studenter som direkt efter examen kan ta steget ut till kvalificerat arbete i näringslivet – en progressiv strategi! Juridisk utbildning måste bli mer praktiskt orienterad för att bättre förbereda studenterna inför inträdet på arbetsmarknaden!

Affärsjuridiska programmet vid Linköpings universitet har enligt min mening tagit en rad initiativ i rätt riktning i detta avseende. Studenterna knyter bland annat kontakt med sk fadderföretag (under årskurs två och tre). Fadderföretagsprogrammet erbjuder en möjlighet att redan under studietiden kliva ut i verkligheten och se hur juridik – och ekonomi – fungerar i praktiken. Studenterna får inom ramen för detta program en chans att t.ex. delta i affärsförhandlingar eller upprätta enklare avtal. Att få tillfälle att sätta in juridikstudierna i ett praktiskt sammanhang ger mycket värdefulla insikter om juridikens – och juristens – roll i näringslivet. Självt har jag varit på en större affärsjuridisk advokatbyrå, vilket har gett många intressanta infallsvinklar och kontakter. På Affärsjuridiska programmet har studenterna också möjlighet att delta i sk praktikkurser (en kurs om 5 eller 10 p) som innebär att studenten – under en handledares överseende – själv får lösa kvalificerade, praktiska, problem på uppdrag av före-

tag. Företagen, som förstås är väl medvetna om studentens begränsade erfarenhet, får hjälp med juridiska problem i sin verksamhet som de annars sannolikt inte hade ansett sig nog motiverade att åtgärda. Själv skrev jag ett distributionsavtal mot den tyska marknaden åt ett växande familjeföretag från Valdemarsvik; en mycket lärorik erfarenhet.

Jag efterlyser fler sådana inslag i svensk juristutbildning. Ett utbyte mellan näringsliv och universitet sänder också ut lärdomar åt båda håll – företagen får upp ögonen för vad en jurist kan göra och studenterna upptäcker att juristen kan fylla en funktion i och för alla typer av företag och branscher. Mer praktik under utbildningstiden förbereder således studenten bättre för inträdet på arbetsmarknaden och möjliggör förhoppningsvis tillkomsten av fler förstajobb för jurister, t.ex. tjänster av typen ”biträdande jurist” eller traineeplatser för jurister i svenska företag och organisationer. Därmed skulle sannolikt tingsmeriteringen förlora sin monopolställning som karriäröppnare för jurister. Jag hoppas på en sådan utveckling.

Avsaknad av tradition av förebyggande juridiskt arbete förhindrar nya juristjobb

Att den framtida tillväxten av juristjobb inte kommer att ske inom offentlig sektor är klart för de flesta. Istället måste nya jobb för jurister växa fram i privat sektor. Jag anser själv att det borde finnas plats för fler jurister utanför de ”traditionella” juristjobben i näringslivet. Jurister har alla förutsättningar att passa in mycket väl på flera olika positioner och avdelningar i en organisation, t.ex. inköpsavdelningar, treasuryavdelningar och marknadsavdelningar bara för att nämna några. Många av de medelstora och somliga av de stora företagen har emellertid inte en enda jurist anställd. Vad beror detta på?

En tänkbar anledning till det begränsade antalet juristjobb inom det privata näringslivet är att det inte finns någon riktig tradition av förebyggande juridiskt arbete i Sverige. Jag har själv talat med ekonomichefer i svenska företag som på min fråga om de har intern juridisk kompetens förvånat frågat ”vad skulle vi med det till? Vi sysslar ju med dataprogram / transporter... osv”. De flesta företag tycks inte betrakta juristfunktionen som något centralt för affärsverksamheten. Följaktligen finns det goda skäl att anta att den juridiska kontrollen är eftersatt i många företag. En vanlig uppfattning i dagens ”shareholder value-era” torde vara att jurister inte skapar något mervärde att tala om. Trenderna mot outsourcing underblåser ytterligare benägenheten att vifta bort behovet av intern juridisk kompetens. Detta förefaller dock vara ett oerhört förenklat – och riskabelt – synsätt i en tid där näringslivets komplexitet ökar parallellt med omfånget av det juridiska regelverket. Enligt min mening borde alla företag vara intresserade av att reducera sin risk och detta är precis vad juristen, genom förebyggande arbete, kan erbjuda. Affärsjurister borde kunna arbeta i hela organisationen, på alla nivåer, för att bidra med sina synsätt och förhindra rättsförluster. Att ge affärsfrågor en juridisk dimension ÄR kommersiellt motiverat!

Det förefaller också saknas en viss grundläggande ”respekt” för den juridiska kompetensen. Jag talade en gång med en ekonomichef på ett större svenskt företag och på min fråga om de behövde jurister inom företaget så skrockade han

förnöjt att, ”nej det gjorde de inte” för han hade minsann läst HÖKEN (10 poäng Handelsrättslig översiktscurs) på ekonomprogrammet. Han menade att han därför själv hade förmågan att identifiera alla behov av juridisk problemlösning – och att han då anlidade externa konsulter. Detta exempel är förmodligen ganska talande för läget idag. Vad många företag missar är att intern juridisk kompetens inte bara förebygger en rad problem utan också leder till en mer effektiv upphandling av – och därmed reduktion av kostnaderna för – externa juristkonsulttjänster (t.ex. i ärenden som kräver specialistkompetens).

En breddad syn på juristen kräver marknadsföring av juridisk kompetens till näringslivet

Hur skall då dessa nya juristjobb i näringslivet komma till? Ja, min bedömning är att antalet jurister i näringslivet kommer att öka först då företag förmår se juridisk kompetens i mer vid bemärkelse, något som i sin tur kräver marknadsföringsinsatser. Det finns behov av att sälja in en delvis ny bild av juristen till näringslivet. Företag måste t.ex. inse att alla jurister inte är paragrafryttare och att juridisk kompetens är mer än att bara processa när tvisten väl är ett faktum. Jag tror dock att juristen i de flesta människors ögon är så förknippad med rättsväsende, processande och lagstiftning att många missar att affärsjurister faktiskt besitter en fantastiskt bred kunskap om de flesta viktiga affärshändelser i ett företag – avtalsförhandlingar, upphandlingar, kontraktsskrivande, finansieringsfrågor, organisationsfrågor, samarbetsfrågor o.s.v. Trots att affärsjurister har denna kompetens spelar jurister i Sverige en högst blygsam roll i de flesta företag. Många människor verkar inte riktigt veta vad jurister kan, mycket på grund av att jurister generellt är rätt dåliga på att sälja in sin egen kompetens utanför de traditionella juristmiljöerna. Detta avspeglar sig i de roller som jurister tillåts – och, kanske också, själva begränsar sig till att – spela i näringslivet. Juristjobben i näringslivet blir visserligen allt fler, men jag tror att vi jurister har ett kollektivt marknadsföringsproblem att lösa innan utvecklingen kan sätta fart på allvar.

Många små och medelstora företag är helt omedvetna om vad en jurist skulle kunna göra i och för deras företag. Även stora företag misslyckas med att fullt ut identifiera och ta till vara juristen som resurs. JUSEKs kampanj ”En jurist kan mer än du tror” är ett positivt allmänt initiativ för att sälja in en breddad syn på juristen, men sannolikt behövs fler och mer omfattande insatser för att sprida kunskap om juridisk kompetens i stort. Kanske skulle det behövas någon form av allmän bransch- eller intresseorganisation som kan marknadsföra en mer nyanserad syn på juristen och dennes kompetens. Vi som läser på det Affärsjuridiska programmet hoppas för vår egen del att vi har en marknadsföringsmässig fördel i detta avseende, såtillvida att vi slipper de stereotypa uppfattningar som följer med ”jur. kand-stämpeln”. Vi kan, så att säga, utgå från ”tabula rasa” och sälja in en ny typ av juristroll – utifrån vår specifika kompetensmix och examenstitel – utan att mötas av några förutfattade meningar. Detta ger oss en unik sits.

Hämmas utvecklingen av skråtänkande och rädsla för förändring?

Jag tror att det finns en alldeles särskild yrkesstolthet inom juristkåren, något som visserligen skapar en positiv samhörighetskänsla mm, men som samtidigt riskerar att leda till ett visst mått av skråtänkande. Måhända kan detta senare vara en bidragande faktor till att juristen, så att säga, aldrig har "slagit" på bred front i företag är. Mitt val ovan att kalla mig affärskvinna skulle t.ex. säkert bemötas med höjda ögonbryn från en del jurister i Sverige – à la "hur kan en jurist reducera sig till att vara affärsman/kvinna". Jag får en känsla av att det finns en hel del jurister som gärna vill betrakta sig som lite speciella, kanske såsom upprätthållare av allmän ordning och rättvisa. Och visst finns det många jurister som sitter på ansvarsfulla positioner och uppvisar ett bländande intellekt och har all anledning att slå sig lite för bröstet. Jag tror dock själv att vi jurister i slutändan förlorar på att sluta oss i vår egen grupp.

Jag tror, som jag antytt ovan, att det finns en risk att juristers tendenser till skråtänkande försvårar tillskapandet av nya typer av juristjobb. Om jurister sökte sig utanför traditionella juristmiljöer för att sälja in juridisk kompetens skulle en breddning av juristens tänkbara yrkesroller sannolikt kunna åstadkommas. Vad beträffar tillskapandet av nya typer av juristjobb verkar det tyvärr bland jurister på sina håll finnas en uppfattning om att dessa jobb skulle vara mindre kvalificerade eller icke-juridiska och därmed inte tillräckligt "fina". Det tror inte jag. De är bara lite annorlunda. Många av dem finns heller inte än utan behöver formuleras.

Jag tycker själv att det är uppenbart att det finns behov av nya tankesätt – såväl i fråga om karriär och juridiska yrkesroller som utbildning. Allt annat vore för övrigt anmärkningsvärt i en tid så präglad av förändring. Affärsjuridiska programmet vid Linköpings universitet är ett försök att hitta former för att utbilda en "modern" typ av jurist. Utbildningen kan jämföras med Internationella Ekonomiprogrammet (ekonomi och språk) och Programmet för Industriell Ekonomi (teknik och ekonomi) respektive Internationell Industriell Ekonomi (teknik, ekonomi och språk). Dessa program har valt samma breddningsstrategi mot ekonomi och språk. Det är ett välkänt faktum att dessa utbildningar, efter en viss kortvarig initial skepsis från branschen, har blivit succéer inom sina respektive kompetensområden. Mycket talar för att samma utveckling kan ske också i juristbranschen.

Trots detta kan man som ung jurist, särskilt på en ny utbildning, känna att det finns konserverande faktorer i branschen som på ett subtilt sätt motarbetar förändring. Det är svårt att sätta fingret på vad det exakt är. Många jurister förefaller klamra sig fast vid en gammal ordning, utan att närmare reflektera över om den fortfarande är motiverad. Det ensidiga kravet på tingsmeritering och den allmänna formaliafixeringen är ett uttryck för detta, tveksamhet mot komplement i fråga om juridisk utbildning ett annat. Den naturliga reaktionen på nya företeelser förefaller på alltför många håll vara skepsis. Varför?

Även bland en del studenter på jur. kand-programmen verkar det finnas intresse av att bevara den ordning som existerar idag (t.ex. poängsystemet inför tingsmeriteringen). Är det måhända så att man vill värna om den "mytbildning" som har uppstått kring juridisk utbildning och den elitism som följer av betygssystemets utslagningseffekter? Detta är i så fall än mer oförklarligt eftersom

många studenter bevisligen mår riktigt dåligt. Är detta verkligen en studiesocial miljö att eftersträva? Framför allt – skapar en sådan miljö lämpliga jurister?

Medan andra branscher välkomnar förändring – eller i alla fall ser det som något nödvändigt för bibehållen konkurrenskraft – så förefaller somliga jurister närmast känna rädsla för förändring. Omvandlingstrycket i branschen borde rimligen kunna stärkas. Jag tror att det finns ett undertryckt allmänt behov av att diskutera frågor rörande juridisk kompetens, yrkesroller, karriär och utbildning. Förhoppningsvis kommer mer utrymme framöver att ges för att seriöst diskutera behov av nytänkande och tänkbara åtgärder för att skapa en ändamålsenlig utbildning och en karriärgång som är värdig det moderna arbetslivet. Det vore sorgligt om konservatism och rädsla för förändring tilläts stå i vägen för en naturlig utveckling som på sikt gynnar branschen som helhet. Utveckling och alternativ är väl ändå något bra?

Juristen i framtiden – ett ännu oskrivet kapitel

Det är inte helt lätt att sia om framtiden, men om jag får vara förmäten nog att framställa några personliga önskemål så skulle jag framöver vilja se en mer nyanterad syn på juristen och de olika juridiska yrkesrollerna, såväl från näringslivet i allmänhet som inom juristbranschen. Förhoppningsvis kommer de schablonartade föreställningarna som icke-jurister har av jurister på sikt att försvinna, liksom revirtänkandet och rädslan för förändring bland jurister. Det skulle vara välbehövligt om branschen förmådde öppna upp för mer nytänkande och kunde bli mer flexibel och ”modern”. Förhoppningsvis kommer det absoluta kravet på tingsmeritering att ersättas av mer varierade krav på erfarenhet av olika slag och alternativ i fråga om juridisk utbildning att bli vardagsmat. Kanske kan den traditionella juristrollen omformuleras för att dels åstadkomma en breddad kompetensprofil som möjliggör att nya jobb kan skapas näringslivet, dels bana väg för att den traditionella karriärvägen kan ersättas av ett spektrum av tänkbara karriärval och yrkesroller. Rollen som affärsjurist i början av nästa sekel kommer under alla omständigheter säkerligen att erbjuda gott om nya möjligheter och professionella utmaningar. Självtänker jag mig därför, trots den kaskad av synpunkter som jag på dessa sidor levererat rörande juristrollen, karriär och utbildning, fylld av tillförsikt inför min framtid som affärsjurist.

Verklighet - fjorton intervjuberättelser om studenters upplevelser av juridikutbildning

av Karin Agélii

Introduktion och reflexioner

Under våren 1999 har jag arbetat med en intervjustudie som ingår som delmoment i Högskoleverkets pågående utvärdering av de juridiskt inriktade utbildningarna. I intervjustudien intervjuade jag 14 personer som alla för mellan ett och sex år sedan examinerades från en juridiskt inriktad högre utbildning, antingen från ett "traditionellt" jur. kand-program eller från en av de "alternativa" juridiska utbildningar som finns. Åtta av de intervjuade var män och sex var kvinnor. De yngsta intervjupersonerna var 25 år och den äldsta var 37.

Urvalet av intervjupersoner har framförallt skett på lokal nivå, d.v.s. på de enskilda lärosätena. Bland de lokalt föreslagna intervjupersonerna och i vissa fall via egna kontakter, har jag försökt att leta fram personer som, i enlighet med Högskoleverkets önskemål, är yrkesaktiva inom olika arbetsfält. Jag har även försökt att finna personer i något varierande åldrar.

Samtliga intervjuer följde mer eller mindre en i förväg utarbetad intervjuguide som finns som ett appendix i denna rapport. Varje intervju tog mellan en och två timmar att genomföra. De flesta intervjuer genomfördes "ansikte mot ansikte". Några genomfördes per telefon. Under intervjuerna antecknade jag svaren. Utifrån anteckningarna skrev jag sedan ihop berättelseutkast. Var och en av intervjupersonerna fick läsa och eventuellt korrigera utkastet för sin intervju och därefter godkänna den för publicering.

I berättelserna bär samtliga personer fingerade namn för att öka möjligheten att förbli anonyma för läsaren. Namnen på intervjupersonernas arbetsplatser samt ibland också annan personspecifik information, har av samma skäl undvikits.

I mitt uppdrag ingick det inledningsvis inte att genomföra någon djupgående kvalitativ eller kvantitativ analys/sammanställning av materialet. När intervjuerna var klara ansåg både jag och Högskoleverket att det ändå vore spännande med några inledande reflexioner om de allmänna och specifika tendenser som jag, naturligtvis "färgad" av mitt perspektiv som doktorand i pedagogik, anser "träder fram" ur materialet. Dessa reflexioner har jag nedan sorterat in under fyra övergripande teman; *Utbildningens yrkesrelevans, Tingsmeritering, Möjligheter till lärande samt Övrigt*.

Jag vill poängtera att de fenomen och belysande citat som tas upp under de fyra temaområdena är kombinationer av mina egna ståndpunkter och enskilda individers upplevelser. Texten, här i inledningen och i de efterföljande intervjuberättelserna, för alltså inte fram några generellt gällande åsikter eller förhållanden och bör därmed inte appliceras "etiketterande" på specifika utbildningar. Jag

anser dock att materialet kan fungera som en fingervisning på vad studenter anser som viktiga frågor/fenomen förknippade med de juridiskt inriktade utbildningarna i Sverige. Och att intervjumaterialet därmed är en av flera värdefulla utgångspunkter i det lokala och det nationella arbetet med att utveckla dessa utbildningar.

Avslutningsvis vill jag uttrycka ett stort tack till de fjorton intervjupersoner som så välvilligt och öppet berättat om sina erfarenheter!

Utbildningens yrkesrelevans

Det främsta explicita syftet med studentintervjuerna var att få en övergripande uppfattning om de juridiskt inriktade utbildningarna upplevs som meningsfulla i fråga om förberedelse för det faktiska arbetslivet. Många av de frågor eller teman som togs upp under intervjuerna var därför speciellt inriktade på intervjupersonernas upplevelse av utbildningens meningsfullhet i förhållande till deras aktuella arbetssituation.

För att belysa mina reflexioner över intervjumaterialet citerar jag fortsättningsvis stycken ur intervjuberättelserna. Först följer några citat ur intervjuerna som lite allmänt kan illustrera olika ståndpunkter om utbildningens yrkesrelevans:

Ingmar anser att utbildningen speglar de uppgifter han utför i arbetet.

- De tentafrågor som förekom under utbildningen lög inte långt ifrån de problem jag stöter på i arbetet.

(Ingmar, gick en "traditionell" jur. kand-utb. Arbetar på en advokatbyrå)

Marianne anser inte att utbildningen speglade det arbetsliv eller förberedde henne för de arbetsuppgifter som hon har haft efter sin examen.

- Det är mycket roligare att jobba med juridiken än det är att studera.

Hon anser att utbildningen lade alltför stor vikt vid detaljstudier av lagar och förordningar.

- Metodlärnan, borde vara i centrum, men jag anser att utbildningen i princip missade att ge oss den juridiska metoden. Först på tingsrätten insåg jag på allvar vad det handlade om. Det kändes lite skrämmande.

(Marianne, gick en "traditionell" jur. kand-utb. Föräldraledig från ett departement)

Utbildningen i Jönköping speglar det arbete som Fredrika har.

- Fast utbildningen var främst inriktad på verksamhet i små och medelstora företag medan våra kunder framförallt utgörs av riktiga jättar och multinationella företag. Det som var speciellt givande i utbildningen var "casen". Genom de problembaserade uppgifterna lärde man sig att leta själv, menar Fredrika.

(Fredrika, gick en "icke-traditionell" jur. utb. Arbetar på en revisionsfirma)

Lasse anser inte att utbildningen speglar det arbetsliv som han har upplevt efter sin examen.

- Utbildningen lever liksom i sin egen lilla värld och det den givit mig är främst analysmetoden och vissa grundläggande principer.

(Lasse, gick en "traditionell" jur. kand-utb. Arbetar på en advokatbyrå.)

Jans juridikutbildning förberedde eller speglade inte de arbetsuppgifter som han har i sitt nuvarande arbete. Han menar att hans arbete och hans juridikutbildning egentligen inte har speciellt mycket med varandra att göra. Det han har nytta av från sin juridiskt inriktade utbildning är framförallt det analytiska synsätt som han tillägnade sig.

(Jan, gick en "icke-traditionell" jur. utb. Arbetar som restaurangchef)

Eva anser att utbildningen speglar det arbetsliv som hon har upplevt efter studierna och att kunskapskombinationen ekonomi och juridik är viktig även för ett arbete inom Försäkringskassan.

(Eva, gick en "icke-traditionell" jur. utb. Arbetade på Försäkringskassan efter examen.)

Carl anser att hans utbildning verkligen speglade det arbete som han har nu.

Ja, man ser ju nu att alla de problem som vi arbetade med under utbildningen är verkliga. Fast verkligheten är alltid mer komplicerad.

(Carl, gick en "icke-traditionell" jur. utb. Arbetar med juridisk konsultation i obestandsfrågor och företagsrekonstruktioner.)

Brist på praktiska inslag

Några intervjuperson menar att utbildningen erbjöd en tillfredsställande praktisk och näringslivskopplad utbildningsverksamhet:

Varje student knöts till ett så kallat fadderföretag, ett större företag på bygden, och gjorde en hel del uppgifter hos detta. Det var ett mycket bra system anser Carl. Speciellt tror han det ger studenterna en god kontakt med näringslivet vilket kan hjälpa dem att få arbete efter sin examen.

(Carl)

Men i intervjumaterialet framträder annars tydligt att flertalet studenter upplever att deras utbildning hade en bristande anknytning till den "praktiska verkligheten":

Kursernas brist på verklighetsanknytning var också remarkabel enligt Marianne.

- T.ex. var kursen i avtalsrätt som bl.a. skulle lära oss att upprätta och tolka avtal, helt teoretisk och vi såg inte skymten av ett avtal på riktigt.

(Marianne)

Det Kurt framförallt anser saknades i utbildningen var tillämpade uppgifter där studenten fick engagera sig i ett problem typ "Hur ska koncernen organisera följande verksamhet under de givna förutsättningarna"?

(Kurt, gick en "icke-traditionell" jur. utb. Arbetar med avtal och förhandlingar inom industrisektorn.)

Björn anser att utbildningen i Uppsala är forskarvänlig och att detta sker lite på bekostnad av det praktiska.

- Fast det är ju en ganska medveten och inarbetad praxis att utbildningen framförallt ska erbjuda teori. Praktiken kommer senare, efter den teoretiska utbildningen. Fast jag skulle önska att utbildningen erbjöd ett utökat utbud av kurser som är inriktade på praktiskt juridiskt arbete...

(Björn, gick en "traditionell" jur. kand-utb. Arbetar som tingsnotarie)

Det Nina saknade i utbildningen var framförallt praktisk träning.

- Vi fick t.ex. aldrig prova på att skriva avtal. Men jag vet inte riktigt hur det skulle gå att få in praktiska moment i utbildningen på ett smidigt vis. Vi hade i och för sig något "process-spel".

(Nina, gick en "traditionell" jur. kand-utb. Har en praktikanställning på en advokatbyrå)

- Jag tycker att utbildningen har för lite kontakt med yrkeslivet. Det ingår till exempel bara ett obligatoriskt besök i en domstol under hela utbildningen....

...Om hon skulle kunna förändra juristutbildningen skulle hon ge större utrymme åt inslag som återknyter till verkligheten.

- Till exempel så hade jag själv aldrig sett ett riktigt avtal när jag tog min examen. Jag hade knappt heller aldrig varit i en domstol.

(Gisela, gick en "traditionell" jur. kand-utb. Arbetar på en advokatbyrå)

Domar- och partsperspektiv

Flera av de före detta studenterna uttrycker att bristen på praktisk övning och verklighetsanknytning hänger samman med att utbildningen överbetonar det man kallar "domarperspektivet". Med detta följer att det mer näringslivskopplade "partsperspektivet" inte får det utrymme i utbildningen som det borde ha:

- 90 procent av utbildningen fokuserade juridiken ur ett forskar- och ett domstolsperspektiv. Det är kanske inte alltid det bästa. Och det är definitivt inte det perspektiv som man har i arbetslivet.

När utbildningen i slutet öppnade möjligheten att se på juridiska problem utifrån olika partsperspektiv blev det lite av en "aha-upplevelse" för Harald. Han anser att partsperspektivet borde ha funnits genomgående i utbildningen.

(Harald, gick en "traditionell" jur. kand-utb. Arbetar på en advokatbyrå.)

Hon skulle också se till att utbildningen i större utsträckning släppte "domarperspektivet" och istället betonade partstänkande genom olika typer av gruppövningar.

(Gisela)

Lasse anser att det är synd att "domarperspektivet" dominerar utbildningen snarare än "advokatperspektivet".

- Framförallt är det konstigt med tanke på att så få studenter blir domare. Domarperspektivet betonar vikten av att besvara väl definierade frågeställningar medan advokatperspektivet kräver att man ska definiera problem, menar han.

(Lasse)

- Jag skulle önska att den i större utsträckning kunde komma bort ifrån domarstuket och träna studenterna i att agera mer praktiskt. Instruktionerna borde vara: Gör ett bra avtal! snarare än: Är detta ett bra avtal?...

... Om Kurt kunde förändra utbildningen skulle han vrida fokus bort från domarinriktningen.

- Jag tror framförallt att det är viktigt att de yngre studenterna förstår hur det går till i verkligheten. Det är krig härute. Det är inte som i böckerna att de man gör affär med alltid talar sanning.

(Kurt)

Konkreta förslag på praktiska övningar

Vissa intervjupersoner gav konkreta förslag på praktiska utbildningsverksamheter som också kan leda till ett ökat "partstänkande":

... Utbildningens fokus på teori innebär dock att det ges lite utrymme för praktiska inslag. Björn menar att ett sätt att råda bot på detta skulle kunna vara att ta in fler externa föreläsare som talar om sina erfarenheter från arbetslivet.

- Alla föreläsningar måste inte vara relevanta för en kommande tenta, säger han.

(Björn)

Han tror att det skulle vara ganska enkelt att göra utbildningen mer praktisk t.ex. genom att låta studenterna anta olika roller och lösa olika fall från början till slut. Det som hindrar en sådan utveckling är, enligt Lasse, främst att lärarna är forskare med stor brist på praktisk anknytning.

(Lasse)

Som konkreta förslag på hur verklighetskoppling kan åstadkommas säger Ingmar att studenterna t.ex. skulle kunna intervjua en åklagare och redovisa det för en studie-

grupp. Studenterna skulle också kunna välja en aktuell rättegångsprocess och skriva en analyserande berättelse om den.

- Jag hade en lärare i statsvetenskap som byggde mycket av sin undervisning på läsning av dagstidningar och allmänna debattskrifter. Juristutbildningen skulle kunna ha något liknande med tester som visade studenternas grad av allmänbildning och nutidsorientering. Det kanske förefaller kanske lite gymnasialt men jag tror det är på sin plats.

(Ingmar)

- Utbildningen borde också ha betonat att det finns partsintressen och kombinerat det med övningar i argumentation och muntlig kommunikation. T.ex. som case där studenterna arbetar med att hantera och lösa praktiska problem. Man kunde t.ex. göra rollspel som baserade sig på tvister och låta enskilda studenter eller grupper anta och fördjupa sig i olika parterers perspektiv t.ex. myndighetsperspektivet och företagsperspektivet.

(Harald)

Tingsmeritering

Till utbildningens yrkeslivs anknytning och praktiska inriktning kan man även koppla intervjupersonernas inställning till och resonemang kring tingsnotarie-tjänstgöringen.

Onödig för många

Ingen intervjuperson förnekar att praktik ute i arbetslivet är nyttig och behövs men flera menar att de inte ser två år som tingsnotarie som den optimala praktiska träningen. De flesta tror att för dem med ett ”affärsrättsligt” intresse, oavsett om de gått en ”traditionell” eller ”icke-traditionell” utbildning, är tingsnotarietjänst egentligen onödig:

Om tingsmeritering säger han att det varken är eller bör vara något obligatorium.

- Det känns helt onödigt med tingsnotarietjänst för mig. Jag tror att jag kan lära mig mer genom att arbeta på en byrå som jag gör nu ett par år. Tingsmeriteringssystemet är säkert bra för dem som ska göra karriär inom domstolarna, men fungerar som en betygsgrej i näringslivet, anser han.

(Carl)

...det finns en tradition att man ska ”sitta ting” även i Göteborg. Det är synd att det är så, att det bara är tinget som öppnar dörrarna mot en yrkeskarriär...

...Inom hennes rättsområde känns det bortkastat att ”sitta ting” i två år. Därför anser hon att det finns anledning för juristutbildningen att undersöka de praktiska och administrativa möjligheterna att införa någon annan typ av praktikersystem.

(Gisela)

Han tycker att studenter med ambition att göra domarkarriär och även de som vill arbeta på en jurist- eller advokatbyrå bör ha gjort tingsnotarietjänstgöring. Både för sin egen skull och för att det är ett krav från dessa arbetsgivare. Han framhåller emellertid att för dem som inte vill syssla med dessa verksamheter är tingsnotarietjänstgöring inte nödvändig och han tror därför inte att tingsnotarietjänstgöring bör vara ett obligatorium som ingår i utbildningen.

(Björn)

Fredrika anser att tingsmeriteringssystemet är bra om man har ambitionen att få en domartjänst eller göra karriär på en advokatbyrå.

- Men utbildningen i Jönköping är ju inriktad mot arbete med bolags- och skatterätt och där har man ingen större nytta av processrätt. De flesta på min arbetsplats har "suttit ting" och många anser inte att det var nödvändigt för det arbete de har.

(Fredrika)

Alternativ till ting

Trots att de flesta intervjuade som "suttit ting" ser perioden som nyttig och lärorik menar de att synen på tingsnotarietjänsten som de traditionella juristutbildningarnas enda praktiska del måste bort:

Om man skulle göra om tingsmeriteringssystemet finns det i princip två lösningar enligt Lasse.

- Antingen så integreras en längre tings/byråpraktik i utbildningen eller så gör man hela utbildningen mer praktisk.

(Lasse)

...Beträffande tingsfenomenet menar Ingmar att utbildningen borde kunna "stå bra för sig själv".

- Jag skulle önska att tingssystemet kunde kopplas bort totalt från utbildningen. Den praktik man behöver borde kunna vävas in i utbildningen. Nyutexaminerade ekonomstudenter behöver inga extra praktikår innan de börjar arbeta och jag anser inte att jurister behöver det heller.

Ingmar menar dock att hans egen tingsperiod var mycket givande.

(Ingmar)

Hon skulle kunna tänka sig att juristutbildningarna tillämpade någon typ av betald sommarpraktik som studenterna fixade själva i likhet med vissa tekniska utbildningar.

- Men det är kanske enklare att fixa sommarjobb inom det tekniska området, säger hon.

(Marianne)

Björn skulle gärna vilja att fler studenter fick chans att "sitta ting" men han framhåller att det också ska gå att försörja sig på det. För han tror inte att domstolsverket är intresserat av att betala för notariearbete som ligger inom ramen för utbildningen.

...- Alla vill ju inte syssla med tingsinriktad juridik. Dessutom är det fel att tvinga studenter att ta studielån för att genomgå någon form av längre obligatoriskt praktiskt utbildningsmoment.

(Björn)

Harald tror emellertid inte att alla studenter har nytta av en tingsnotarietjänstgöring i domstol i två år.

- Utbildningen är lång nog och det finns andra sätt att få praktik. Gärna inom ramen för utbildningen. Men de som har domarambitioner bör nog göra sin praktik på en tingsrätt.

(Harald)

Arbetsgivarnas tingskrav

De flesta intervjupersoner anser att det är beklagligt att arbetsgivare i så stor utsträckning efterfrågar tingsmeritering. Det blir speciellt "tragiskt" därför att tingsplatserna är alldeles för få för att en tingspraktik skall kunna erbjudas till alla som önskar det. Följden blir betygshets med oro och konkurrens under utbildningsperioden och kanske också två "bortkastade" tingsår.

Hon vill helst slippa tingsnotarietjänst.

- Jag kan tänka mig att göra det för att få ett bra jobb senare men jag känner flera personer som inte varit nöjda med sin period som tingsnotarie. De har inte ansett att de uppgifter de fått som notarier har varit givande och har inte kommit överens med vissa lagmän vilket gjort att de inte fått de betyg de förtjänat.

(Nina)

Hon anser att det finns en klar diskrepans mellan äldre svenska juristers inställning till tingsmeriteringens nödvändighet och studiesystemets expansion, men även mellan den gammalmodiga svenska inställningen och andra länders juristutbildningar/-inställningar till juristbranschen.

För mig var tingsnotarietjänsten väldigt nyttig. Fast den var kämpig, eftersom jag var gravid under en stor del av perioden, bodde långt från min man och för att det blev väldigt mycket jobb på övertid. Men att "sitta ting" var bland det bästa jag har gjort. Det kändes som "aha, var det här jag har läst!". Därför är det verkligen synd att bara 1/3 av studenterna kan få en tingsnotarietjänst...

(Marianne)

Förr satt alla ting och fick då praktisk skriv- och talträning, men numer är det ju bara 35-40 procent som kan få en tingsnotarietjänst så den automatiken fungerar inte längre, hävdar han.

(Ingmar)

... För vissa arbetsgivare är tingsystemet bara en gallringsmetod. Och många studenter "sitter ting" på grund av stress och oro för att inte få ett bra jobb snarare än lycka över att få sitta och stämpla inlagor, säger Fredrika.

(Fredrika)

Diana anser att som juristsystemet är utformat idag är titeln jur. kand. just det primära.

- Det är som i det gamla skräväsandet. Fokuseringen på titlar följer även efter att en jur. kand-student tagit examen. Då ska titeln helst åtföljas av "tingsmeriterad". De här titlarna bildar sedan norm bl.a. för hur advokatverksamheterna utformar sina krav på de personer som anställs.

Hon anser att det är väldigt olyckligt att de formella titelkraven har givits så stor betydelse inom juristverksamheten.

- Men jag tror att det här kommer att förändras så att kompetens och egenskaper ges större utrymme än formaliteter och titlar. I så fall skulle jag gärna vilja arbeta på en byrå igen...

(Diana, gick en "icke-traditionell" jur. utb. Arbetar på en länsstyrelsens EU-sekretariat)

- Det är märkligt att tingsnotarietjänstgöring på en domstol i två år i princip är ett obligatorium för ett arbete på en advokatbyrå. Domstolspraktiken borde kombineras med arbete på en byrå. För mig var det väldigt bra att först ha varit på en byrå för då visste jag bättre vad jag behövde och vad jag ville lära mig under tingsnotarietjänsten...

... Totalt sett menar han att hans egen tings tid var nyttig och framförallt var den en socialt rolig tid. Men han anser att praxis och kulturen i domar- och tingsnotarietjänsten är märklig.

- I det systemet finns det verkligen utrymme för pennalism och godtycke.

(Lasse)

- För dem som går på de "vanliga" juristutbildningarna är det väl mer eller mindre ett krav för att få jobb att man har "suttit ting". Det är tråkigt, eftersom det faktiskt inte existerar speciellt många tingsplatser i förhållande till utexaminerade studenter.

(Diana)

Möjligheter till lärande

Det finns flera goda syften med att intervjua före detta studenter i en nationell utvärdering av en utbildning. Ett viktigt implicit syfte är signalen till de lokala instanserna att studenterna är betydelsefulla medarbetare i den lokala utvecklingsprocessen och kvalitetsarbetet. Närhet och kontakt mellan studenter, lärare och andra "lärosätesaktörer" är som jag ser det ett viktigt kriterium på kvalitet.

Lyhördhet

Studenternas grad av inflytande och kontakt med utbildningsansvariga togs upp mer eller mindre spontant av några intervjupersoner. Vissa hade en positiv upplevelse av dialog med lärare och andra utbildningsansvariga om utbildningens form och innehåll:

Att utbildningen var ny innebar även att lärare och andra saknade rutin vilket Eva å andra sidan menar vägdes upp av ett stort engagemang och intresse för att höra vad studenterna ansåg om utbildningens innehåll och form.

- Det var ju en ganska speciell situation eftersom vi var den första kullen och lärarna månade väldigt mycket om studenterna som grupp och som individer.
(Eva)

Visst upplevde han att programmet hade "barnsjukdomar":

- Men de kunde man stå ut med eftersom man märkte att de kursansvariga var lyhörda och lyssnade på studenternas åsikter.
(Anders, gick en "icke-traditionell" jur. utb. Arbetar på en statlig myndighet)

- Som första studentkull i på en ny utbildning hade vi stora möjligheter att påverka innehållet i utbildningen. Det var mycket diskussioner och dialog under alla kurser och alla studenter kunde komma fram, synas och höras.
(Fredrika)

Social interaktion och små grupper

Förutom lyhördhet för utbildningens innehåll och form menar några av de intervjuade att de upplevt en stimulerande interaktion mellan studenter och "lärosätesaktörer" på det mer sociala, informella planet:

...Det rädde en lite informell stämning på programmet. Föreläsarna, både de från Linköpings universitet och gästföreläsare, brukade ofta ta en fika med studentgruppen i pauser och efter föreläsningstillfällena.
(Anders)

Som ett roligt och mycket givande inslag i utbildningen ser hon en av lärarna.

- Ja, det var vår professor. Han besitter en djup kunskap och bred erfarenhet, och är dessutom väldigt ödmjuk som människa. Hans föreläsningar var mycket givande. När

jag tänker på något roligt under utbildningen så tänker jag på honom, men också på det otroliga engagemang och stöd vi hela tiden fick från våra lärare vid den rättsvetenskapliga avdelningen.

(Diana)

Också djupare kontakt och vänskap mellan studenterna samt undervisningstillfällena i små grupper uttrycker flera av de intervjuade som gynnande för lärandet:

- Det allra roligaste med utbildningen var att vi blev ett gäng jurist- och ekonomi-studenter som lärde känna varandra, höll ihop och hittade på en massa kul saker även utanför skolan. Vi spelade brännboll och volleyboll och hade grillfester...

...Den goda kamratskapen bland studenterna ledde enligt Fredrika också till att det blev en öppen atmosfär i skolan och att inga frågor var dumma frågor. ..

... Det är framförallt upplevelsen av att alla studenter vågade att träda fram och därmed utvecklades som individer och i sin juridiska kompetens som gör att Fredrika är nöjd med utbildningen.

(Fredrika)

Det Anders anser som bäst på det affärsjuridiska programmet var den nära kontakt som fanns mellan kursansvariga, föreläsare och studenter.

- Vi var inte så många studenter och lärarna kunde lägga mycket tid på varje student. Vi var en sammansvetsad grupp och det var helt ok att ställa frågor.

(Anders)

...samt att de alltid var i små grupper vid föreläsningar och seminarietillfällen.

- Vi var aldrig fler än 30 vilket oftast resulterade i bra diskussioner och en dialog mellan lärare och studenter.

(Diana)

Det bästa med juridikstudierna i Göteborg var, enligt Harald, att det inte var så många studenter på kurserna.

- Det hände att vi var tio personer på vissa fördjupningskurser och jag tror att jag fick ut mer av att studera i sådana små grupper än om jag skulle ha gått t.ex. i Lund där det kan sitta 150 personer tillsammans på en föreläsning.

(Harald)

Det bästa med utbildningen var dess småskalighet, anser Kurt.

- Vi var nog aldrig fler än 30 personer på en kurs. Och det gjorde det enkelt att ha diskussioner. Det var också enkelt att påverka utbildningens form och innehåll så att

man verkligen fick den kunskap man ville ha. Och till skillnad från när det går 300 studenter i en kull så hade vår utbildning inte något problem om studenterna önskade laborera och kasta om lite i kursordningen.

(Kurt)

Nyckelpersoner

Att "lärosätesaktörer" engagerar sig för studenternas skull och fungerar som signifikanta nyckel- eller referenspersoner, både i akademiska sammanhang och i yrkessammanhang är en annan aspekt av kontakten. Vissa av de intervjuade saknade en sådan kontakt och ett engagemang:

Lasse lärde inte känna en enda lärare under sin studietid, trots att han anser att han var en aktiv och engagerad student.

- Det är konstigt med tanke på att jag faktiskt lärde känna flera lärare ganska bra under mina terminslånga studieperioder utomlands. Jag skulle aldrig kunna be någon av Lundalärarna att skriva ett rekommendationsbrev såsom studenter ofta gör utomlands.

(Lasse)

Andra har upplevt och framhåller vikten och nyttan av det som Lasse ovan uttrycker att han saknar:

Generellt sett känner sig Harald nöjd med utbildningen främst därför att den gav honom en god juridisk grund att stå på och för att den förmedlade vissa kontakter med förvärvslivet. Han tänker dels på de två sommarjobb som han hade under de två sista åren av sina studier.

- Genom att skolan rekommenderade mig fick jag arbete på en departementsenhet och på en kammarrätt. Den typen av stöd till studenter från lärarkåren är viktig och det kan behövas lite pådrivande röster för att man ska våga prova.

Dels tänker han på sin uppsats som via en lärares kontakter blev en tryckt bok.

- Uppsatsen blev mycket uppskattad och min handledare som hade kontakter med Fritzes förlag ordnade så att den blev en bok. Att lärare kan förmedla kontakter både i yrkesvärlden och i den akademiska världen kan studenterna ha stor nytta av.

(Harald)

Via en kontaktperson som undervisat på juristutbildningen fick hon en projektanställning som utredningssekreterare på ett departement. Marianne är tacksam för den hjälpen men hon tror inte att det är någon speciellt vanlig företeelse att lärare förmedlar sådana kontakter eller rekommenderar studenter för arbeten.

(Marianne)

Pedagogisk kompetens

De före detta studenterna har olika uppfattningar om lärarnas pedagogiska kompetens. De som inte är nöjda talar om brist på interaktion, om anonymitet

och lärares svårigheter att lära ut och få studenterna att förstå nyttan av kunskapen.

Det blir verkligen fråga om envägskommunikation. Jag fattar inte att man kan driva en utbildning utan dialog. Lärarna läser bara oengagerat i sina papper i en och en halv timma så som de gjort 100-tals gånger. De kan lika gärna spela in sig på video så slipper de gå dit över huvudtaget...

...Det Lasse ser som sämst med utbildningen var den skiftande lärarkvaliteten. Generellt sett anser han att lärarnas prestationer och pedagogiska kompetens höll en låg nivå.

- Jag tänker främst på föreläsningarnas struktur och lärarnas bristande pedagogiska förmåga. Det fanns förstås också de som var lysande i förhållande till bottennappen.
(Lasse)

Lärarna var inte heller speciellt bra, enligt Marianne.

- Många var opedagogiska. Dåliga på att lära ut. De kunde inte få oss att förstå varför vissa saker var viktiga. Det är väldigt konstigt att lärares pedagogiska kompetens är så viktig när det gäller barn som ofta har en större nyfikenhet och lust för att lära medan det inte krävs några pedagogiska talanger för vuxenlärare. Vuxna kan verkligen behöva lärare som ger dem stimulans och motiv.
(Marianne)

Hon har svårt att peka ut någonting som "det sämsta".

- Det är svårt att säga något speciellt, det blir så definitivt då. Kanske att det var ett svagt samspel mellan föreläsarna och studenterna. Föreläsningarna var stora och det var ganska anonymt.
(Gisela)

De flesta lärare var duktiga, anser Nina.

- Men det fanns några riktiga bottennapp. De var säkert kunniga men de kunde inte förmedla sin kunskap och de kunde inte ge tydliga svar på frågor som studenterna ställde.
(Nina)

Grupp- eller ensamstudier

Flertalet av dem jag intervjuat uppskattar att ca. 6-10 timmar per vecka var normal schemalagd tid. De flesta ser inte detta som för lite utan framhåller istället möjligheten att disponera sin egen tid som positiv. Marianne menar dock att självstudietiden går till överdrift och antyder att juristbranschen bär på en tradition och ett mönster där individen ska "sköta sig själv". Hon menar att detta speglas i utbildningens upplägg:

Seminarierna borde allmänt ha kunnat sammanfatta bättre vad det var vi höll på med. Nu efteråt har jag märkt att det här att man ska lära själv i det tysta och inte snacka om innehållet och vad som är kärnan i det man håller på med, är ett mönster hos vissa äldre jurister.

(Marianne)

Andra berättar om att de på eget bevåg, eller med stöd av en uttalad pedagogisk strategi, har brutit en "självstudietradition" med en upplevelse av fördjupad kunskap och en roligare tillvaro som följd:

- Då började jag fatta att diskussion och grupparbete är gynnande när man studerar juridik. I början satt jag mycket själv men när jag började studera ihop med andra gick det bättre och var ännu roligare, säger han. Det är en naiv tanke att en bra jurist skapas genom att sitta ensam på en kammare.

(Ingmar)

Det Björn anser som det bästa med utbildningen var dess utformning enligt det han benämner som "den nya ordningen".

- Vi var den andra kullen av studenter som läste enligt "den nya ordningen" som innebar att vi arbetade problembaserat för att lära oss tillämpa lagen. Oftast jobbade vi i grupper...

...Följden av den nya ordningens pedagogik var enligt Björn att studenterna läste ofta och kontinuerligt istället för att sträckläsa periodvis à la korvstoppsmetoden. Den sociala process som grupparbetet innebar gjorde att studenterna inte fastnade i egna tankar och resonemang utan fick tillfälle att ta del av andras syn på problemen, vilket i sin tur gav tillfälle till intressanta djupgående analyser av småfrågor.

(Björn)

- Fast jag började så småningom att samarbeta med andra studenter som en strategi för att fördjupa och underlätta inläringen. Det var vissa lärare som uppmuntrade oss till det.

(Harald)

- Jag tycker att den problembaserade inläringen och arbetet i små studentgrupper var jättebra. Framförallt för att den gav studenterna stora chanser att diskutera...

...- Framförallt tror jag att den nya ordningens undervisningssätt gjorde att jag lärde mig mycket.

(Nina)

Betygshets

Många intervjupersoner använder någon gång under intervjun ordet betygshets. Vissa upplever företeelsen som starkt förknippad med juridiska studier. Vanligtvis nämns begreppet betygshets i samband med intervjupersonernas reflexioner

om tingsnotarietjänst (som tagits upp tidigare). Flera av de före detta studenterna antyder att betygshetsen inte gynnar ett "lärande för livet" eller ett meningsfullt "kunskapande":

Hon anser att betygshetsen var det sämsta med utbildningen.

- Den främjar definitivt inte ett lärande för livet, bara för tentorna.
(Marianne)

Det hon ser som sämst med utbildningen var betygshetsen.

- Det är mer betygshets på juristutbildningarna än på andra utbildningar vilket beror att antagningen till tingstjänstgöring sker helt på betyg men även på att arbetsgivarna inom juristbranchen verkar vara mer fixerade vid betyg än inom andra yrken. Jag hade goda betyg men för dem som inte lyckades lika bra var betygsexeringen otroligt oroande och pressande.
(Nina)

Enligt Björn är tingsmeriteringssystemet viktigt och fungerande. Men han vet att det är en källa till oro för dem som inte har lyckats spetsa speciellt många kurser.

- Det råder verkligen spetshets på utbildningen eftersom man vet att får man ingen tingsplats så har man inte möjlighet till domarkarriär och knappt heller någon möjlighet att få ett arbete på en advokatbyrå.
(Björn)

Övrigt

Muntlig kommunikation och argumentation

Många av de intervjuade anser att utbildningen borde ge mer utrymme åt muntlig framställan och argumentation i förhandlingssituationer eftersom de anser att de behöver vara bra på detta i en senare arbetssituation:

...han efterlyser fler muntliga övningar och examinationsformer.

- Det var övervägande skriftliga tentor och generellt sett för lite muntlig kommunikation. Endast en gång var examinationen en "munta". Vi läste lite om retorik men det var för vetenskapligt. Retoriska övningar borde vävas in mer naturligt och populärt...

...De retoriska moment som utbildningen innehöll var inriktade på att analysera talares stilar. Men ingen som går programmet kommer att bli talskrivare, så det var inte något lyckat inslag.

(Jan)

Även om Harald inte direkt anser att argumentationsförmåga är någon svag sida hos honom tror han att utbildningen hade kunnat jobba mer dialektiskt med argumen-

tation och kommunikationsträning.

(Harald)

Jämställdhet

Förvånansvärt av de intervjuade uppgav att utbildningen stimulerat eller givit upphov till någon typ av jämställdhetsfunderingar. Anledningen till den till synes oreflekterade inställningen till jämställdhet inom juridiken kan vara det sätt jag ställde frågan på samt att intervjun i övrigt fokuserade på utbildnings- och yrkessituationen. Anledningen kan naturligtvis även vara ett resultat av att utbildningarnas innehåll i liten mån har stimulerat sådana reflexioner och diskussioner.

Det är bara en av de före detta studenterna som nämner att ett kursinslag varit specifikt ägnat åt jämställdhetsfrågor inom det juridiska området:

När det gäller jämställdhet i utbildningen säger Nina att det fanns ett moment i den allmänna rättsläran och rättshistorian som speciellt tog upp kvinnor och rätt.

- Det var någon föreläsning på ämnet men jag tror aldrig att vi diskuterade det.

Hon upplevde inte att det förekom någon positiv eller negativ särbehandling av någon speciell grupp.

(Nina)

Andra jämställdhetsreflexioner som jag ser som intressanta, men som alltså främst berör juridikstudenterna och deras studie/yrkessituation, är följande:

Hon anser att det finns en stor risk att juristernas status på arbetsmarknaden sänks av att fler och fler kvinnor väljer yrket. Hon tror att man kan se att de kvinnliga juristerna i högre utsträckning hamnar på lägre avlönade juristposter t.ex. på statliga myndigheter och männen t.ex. på privata advokatbyråer där lönen är bättre.

Själv har jag många gånger känt att jag har blivit tvungen att dumpa världens karriärchanser i och med att jag har fått barn.

(Marianne)

Han har inte haft några anledningar att tänka på jämställdhetsfrågor under utbildningstiden. Men berättar att en lärare som numera är pensionerad var "av den gamla stammen" som inte gjorde någon hemlighet av åsikten att det inte var någon vits för kvinnor att studera juridik.

- Hälften av de kvinnliga studenterna kunde ta hans inställning med ro utan att bry sig om honom men den andra hälften reagerade starkt och ansåg att det var för jäkligt att han kunde få vara kvar.

(Ingmar)

En "god jurist"?

En fråga som jag ställde genomgående på samma vis i slutskedet på intervjun var:

Vad anser du kännetecknar en god/bra jurist? I mer än hälften av svaren nämner intervjupersonen att en god jurist ska ha en utpräglad ”analytisk förmåga” och jag vill påstå att det implicit är vad de flesta av de övriga intervjuade menar. Ett annat vanligt kriterium för att en jurist ska vara ”god” är bra språkbehandling. Framförallt ska juristen behärska svenska men flera av de intervjuade betonade vikten av att även behärska engelska och fler språk.

Förväntade förändringar

När det gäller juristyrket i framtiden framträder framförallt mångas starka förhoppningar om en förändrad syn på juridisk kompetens och utbildning hos de ”gamla rävarna” inom branschen.

Han har förhoppningar att Advokatsamfundet, som han ser som den starkaste styrande instansen i juristbranschen, ska ändra sina stadgar och ge andra juridiska utbildningar samma status som jur. kand-programmen.

Det skulle innebära att de som gått t.ex. i Jönköping kan välja att fortsätta inom domstolarna men också att de ska kunna erhålla en advokattitel om de önskar, säger Carl.

(Carl)

Intervjuer med studenter från traditionella jur. kand-utbildningar

Björn Berg

Björn Berg är 26 år. 1998 tog han examen från Juristprogrammet vid Uppsala Universitet. Efter sin examen arbetade han några månader på en advokatbyrå som han extraknäckt på under sin studietid. Nu arbetar han som tingsnotarie i den storstad som han bor i.

Kort presentation

Björn växte upp i en mindre stad med sina föräldrar och sina båda bröder, en yngre och en äldre. Deras far är civilekonom och mamman är familjerådgivare. Björn trivdes i skolan och hade lätt för sig. Hans strategi var att läsa så lite som möjligt men ändå få bra betyg. Vilket han lyckades med. På gymnasiet gick han den samhällsvetenskapliga linjen och eftersom han gick på ett idrottsgymnasium hade han tillfälle att på skoltid få träning i den lagsport som han efter gymnasiet utövade på elitnivå. Mycket av hans fritid under uppväxten upptogs av träning. Under det sista året på gymnasiet hade Björn möjlighet att välja bort ett språk och istället utöva sin sport. Han tyckte emellertid att det var synd att sluta med tyskan och utökade därför sin studiegång så att han fick både tyska och extra träning.

När Björn gått ut gymnasiet flyttade han till en stad längre norrut och gjorde lumpen i grannstaden. Därefter arbetade han ett år på ett statligt verk. Han studerade samtidigt statskunskap på distans på Mitthögskolan.

Juridikutbildningen

Efter att ha funderat på sin framtida studie- och yrkesinriktning kände Björn att juridik var ett vettigt val. Hans samhällsvetenskapliga gymnasieinriktning gjorde att en teknisk vidareutbildning var utesluten.

- Ekonomi kunde ha varit ett alternativ, menar Björn, men den banan hade ju pappa gått så jag ville göra något annat. Min storebror är jurist så jag hade också fått viss insikt via honom. Jag har alltid sett juridiken som en mycket intressant samhällsföreteelse.

Anledningen till att Björn sökte just till Uppsala var framförallt möjligheterna till bra träning i den lagsport han utövar. Uppsala var nämligen den enda av de juridiska studieorterna som hade ett allsvenskt lag som han kunde spela med. Dessutom hade den äldre brodern studerat i Uppsala så Björn visste att det inte var någon dålig utbildning.

- Flera arbetsgivare verkar anse att de juridiska programmen i Lund, Uppsala och Stockholm är bättre eftersom de har en god tradition att stå på. En examen därifrån väger extra "tungt" vid ansökningar. Fast jag är själv inte övertygad om att det bör vara så.

När Björn kom in på juristprogrammet i Uppsala hösten 1993 slutade han sitt arbete på det statliga verket och flyttade till Uppsala. Hösten 1997 läste han juridik i Minnesota på ett utbytesprogram. I dessa studier ingick bland annat patent- och upphovsrätt. Där gick han även igenom ett så kallat "trial practice". Under juristutbildningen tog Björn 10 extra poäng i juridisk engelska vid sidan om programmet.

1993 när Björn flyttade till Uppsala och började studera bodde han till att börja med sin dåvarande flickvän i en tvåa. Efter en tid flyttade han till ett studentrum och en tid därefter till en annan etta.

Det juridiska programmet i Uppsala erbjuder egentligen inte så stora möjligheter för studenterna att fördjupa sig i något särskilt, anser Björn. Han läste emellertid en extra tiopoängskurs i kommersiell avtalsrätt vilket tillsammans med poängen för utbytesstudierna i Minnesota ger 208 juridiska poäng. Dessutom har han de tio poängen i juridisk engelska.

En sommar under studietiden arbetade Björn som handläggare på Akademikernas A-kassa och sista terminen på det juridiska programmet, samtidigt som han skrev på sin examensuppsats, arbetade han 1-2 dagar per vecka på en advokatbyrå.

- Det var roligt och jag fick mer kvalificerade arbetsuppgifter än jag hade väntat mig, säger han. Bland annat fick jag göra rättsutredningar och tillskriva partsombud samt medverka vid klientmöten.

Det Björn anser som det bästa med utbildningen var dess utformning enligt det han benämner som "den nya ordningen".

- Vi var den andra kullen av studenter som läste enligt "den nya ordningen" som innebar att vi arbetade problembaserat för att lära oss tillämpa lagen. Oftast jobbade vi i grupper.

Följden av den nya ordningens pedagogik var enligt Björn att studenterna läste ofta och kontinuerligt istället för att sträckläsa periodvis á la korvstoppningsmetoden. Den sociala process som grupparbetet innebar gjorde att studenterna inte fastnade i egna tankar och resonemang utan fick tillfälle att ta del av andras syn på problemen, vilket i sin tur gav tillfälle till intressanta djupgående analyser av småfrågor.

- Det sämsta med utbildningen var de resurser som juridikum har - eller snarare inte har, anser Björn. De tekniska resurserna var i det närmaste obefintliga. Min lillebror läser ekonomi på Högskolan i Jönköping och där har de stor tillgång till datorer och sådant.

Björn säger att inledningsskedet var den jobbigast perioden under programmet.

- Det var jobbigt och svårt att förstå att och hur man skulle studera. Studietekniken saknades helt enkelt. Det mest lärorika under utbildningen var att man fick itut sig hur man ska tänka juridiskt. Sedan är det faktiskt så att ju mer kun-

skap man får desto säkrare blir man på att man faktiskt kan väldigt lite. Man blir så att säga medveten om områdets komplexitet, fortsätter Björn.

Han anser att utbildningen i Uppsala är forskarvänlig och att detta sker lite på bekostnad av det praktiska.

- Fast det är ju en ganska medveten och inarbetad praxis att utbildningen framförallt ska erbjuda teori. Praktiken kommer senare, efter den teoretiska utbildningen. Fast jag skulle önska att utbildningen erbjöd ett utökat utbud av kurser som är inriktade på praktiskt juridiskt arbete.

Under utbildningen förekom olika typer av examinationsformer och Björn anser att det var bra att kombinera olika typer av prov. Det var dock övervägande traditionsenliga skrivtentor som gällde. Bland annat förekom så kallade terminstentor som motsvarade 20 poäng. Enligt Björn blev många studenter mycket stressade av dessa tentors omfattning.

- Det är förstås så att resultatet av de fem timmar man har på sig att göra en tenta beror på ens dagsform och om man är frisk. Man kan också ha en mer eller mindre effektiv tentateknik som påverkar resultatet. Det är inte självklart att de som har bäst tentaresultat är de smartaste och bästa, menar Björn.

Han säger också att den princip som tentor bygger på - att på kort tid rapa upp så mycket man överhuvud taget kan - inte speglar arbetslivets rutiner.

- Det finns inte någon sådan "turbojuridik" i verkligheten. Men jag har inga direkta förslag på hur man skulle kunna göra istället.

Björn anser att det var ok att ha ca 10 timmar schemalagd tid per vecka. Han tycker att de lärare som undervisade på utbildningen var bra. Beträffande studentservicen upplevde han en helt annan standard och inställning under sina studier i Minnesota. Han tror att skillnaderna mellan Sverige och USA grundar sig på att det föreligger andra konkurrensförhållanden mellan utbildningsinstanser i USA.

- Där existerar ju både statliga och privata huvudmän och studentservicen blir ett viktigt konkurrensmedel. På mitt lärosäte i Minnesota fanns det t.ex. ett så kallat Career service kontor. Kontoret hade ett nära samarbete med arbetsgivare och inriktade sig helt och hållet på att skaffa lämpliga jobb åt studenterna. I Uppsala anordnas visserligen en årlig kontaktdag mellan studenter och arbetslivet men det är inte alls samma sak.

Enligt Björn är tingsmeriteringssystemet viktigt och fungerande. Men han vet att det är en källa till oro för dem som inte har lyckats spetsa speciellt många kurser.

- Det råder verkligen spetshets på utbildningen eftersom man vet att får man ingen tingsplats så har man inte möjlighet till domarkarriär och knappt heller någon möjlighet att få ett arbete på en advokatbyrå.

Han uppmärksammade inte några jämställdhetsfrågor under utbildningen. Om han tänker på det så här efteråt så kan han i och för sig konstatera att det fanns fler män än kvinnor bland lärare och föreläsare. Om det är någon grupp i samhället som har speciellt svårt att studera juridik så tror han att det är människor med små barn hemma eftersom utbildningen är mycket tidskrävande.

- Det var imponerande att se dem som klarade av både läsningen och att vara förälder.

Björn är nöjd med sin utbildning eftersom han anser att den har givit honom goda teoretiska kunskaper som gör honom väl rustad för juridiskt arbete. Utbildningens fokus på teori innebär dock att det ges lite utrymme för praktiska inslag. Björn menar att ett sätt att råda bot på detta skulle kunna vara att ta in fler externa föreläsare som talar om sina erfarenheter från arbetslivet.

- Alla föreläsningar måste inte vara relevanta för en kommande tenta, säger han.

Sin nuvarande tingsnotarietjänst ser Björn som en bra start på den juridiska karriären. Han tycker att studenter med ambition att göra domarkarriär och även de som vill arbeta på en jurist- eller advokatbyrå bör ha gjort tingsnotarietjänstgöring. Både för sin egen skull och för att det är ett krav från dessa arbetsgivare. Han framhåller emellertid att för dem som inte vill syssla med dessa verksamheter är tingsnotarietjänstgöring inte nödvändig och han tror därför inte att tingsnotarietjänstgöring bör vara ett obligatorium som ingår i utbildningen.

- Alla vill ju inte syssla med tingsinriktad juridik. Dessutom är det är fel att tvinga studenter att ta studielån för att genomgå någon form av längre obligatoriskt praktiskt utbildningsmoment.

Björn skulle gärna vilja att fler studenter fick chans att "sitta ting" men han framhåller att det också ska gå att försörja sig på det. För han tror inte att domstolsverket är intresserat av att betala för notariearbete som ligger inom ramen för utbildningen.

Under utbildningen fick studenterna information om möjligheter till forskarstudier men Björn har aldrig känt sig lockad av att fortsätta studera på forskarnivå. Däremot skulle han kunna tänka sig att läsa till en masterexamen utomlands.

Det nuvarande arbetet

Sommaren efter sin juristexamen arbetade Björn på den advokatbyrå som han tidigare arbetat extra på. Det var roligt men han tvekade inte att sluta när han fick den nuvarande tingsnotarietjänsten. På frågan om hur hans nuvarande arbetsplats värderade hans examen svarar han:

- När tingsrätterna väljer ut de studenter de vill ha går de helt objektivt på studenternas betyg. De som har spetsat flest kurser har störst chanser att få tingsnotariejobben. Personliga kvalitéer, som annars är viktiga vid anställningar, spelar inte någon roll när domstolsverket anställer notaries.

Arbetet innebär bland annat att han deltar i huvudförhandlingar och rättegångar där han för protokoll. Han deltar också vid muntliga förberedelser inför dessa tillfällen. I protokollen iakttar han bland annat de olika parternas och ordförandens ageranden. Detta ger honom en god domstolsvana. Arbetet innebär också att han utför olika småärenden av mer eller mindre kvalificerad art. Till de mer kvalificerade hör att ansvara för äktenskapsförord eller äktenskapskillnader. Mot slutet av tingsperioden kommer han också att få ansvara för egna mål av mindre art. Dessutom arbetar han med att förbereda målen åt rådmännen (domarna).

Björn är intresserad av domstolsväsendet och kan tänka sig att satsa på en dommarkarriär. Men han kan också tänka sig ett arbete som advokat på en byrå. Privat finns tankar på en framtid med fru, barn och "stuga".

Det roligaste och det intressantaste med den nuvarande tingsnotarietjänsten är att få delta i den beslutsprocess som sker under själva dömandet.

- Att delta på detta vis har givit mig en insikt i rättskipningsapparaten, säger Björn.

Han anser att det svåraste hittills har varit att hålla ordning på formella grejer under själva rättegångsakten och det jobbigaste är att arbetet som tingsnotarie också innebär att han måste traggla sig igenom en hel del ostimulerande arbetsuppgifter.

Björn håller inte muntliga redovisningar i mer strukturerad form speciellt ofta. Däremot diskuterar han mycket med andra. Han utför mycket uppgifter av skriftlig karaktär t.ex. rättsutredningar och domsförslag. Han ser inte att det ingår i en tingsnotaries uppgifter att argumentera för att övertyga andra om sina ståndpunkter och han arbetar inte i några typer av projektgrupper utan utför sina uppgifter själv i samråd med den/de han arbetar för.

Han tror att hans styrkor som jurist ligger i att han klarar av att fatta de beslut som ska fattas, oftast utan större beslutsvanda och att han inser när han bör rådfråga och samarbeta med andra. Han ser sin avsaknad av erfarenhet som hans största svaghet. Vid förfrågningar från parterna direkt eller per telefon ber han ibland om att få återkomma senare med svar eftersom han känner sig osäker på vad som gäller.

Utbildningens relevans för det nuvarande arbetet

Björn anser att hans juristutbildning förberedde honom för de typer av arbetsuppgifter som han nu utför. Att utbildningen inte gav honom någon större praktisk erfarenhet kan han acceptera eftersom han anser att tingsnotarietjänsten ger honom denna erfarenhet.

- Den stora skillnaden mellan utbildningen och verkligheten är att de fall och de problem som förekom på utbildningen oftast innebar någon form av "hårklyveri" som sällan förekommer i verkligheten. Det verkliga livet innebär en massa trista grejer och arbetsuppgifter helt utan "lagens änglar-stämning".

Björn anser att han har haft speciellt stor nytta av utbildningens processrättsliga delar. Om han ser till de arbetsuppgifter som han har i tingsrätten så var Folk-rätt och Mänskliga rättigheter bortkastade kursmoment.

- Men de kurserna var ändå givande och jag skulle inte vilja byta bort dem mot något annat, poängterar han.

Han tycker att utbildningen har givit honom bra träning i skriftlig framställan och via den andra ordningens pedagogik tränades studenterna i att samverka med andra.

- Fast jag anser faktiskt att utbildningen generellt borde ge studenterna bättre tillfällen att öva retorik, argumentation och muntlig kommunikation. Gärna i form av olika rättegångsspel av den kaliber som jag upplevde i Minnesota. Jag skulle också gärna ha sett att utbildningen gavs lite starkare koppling till yrkeslivet genom att låta fler yrkesverksamma föreläsare - jurister eller domare - finnas med som lärare.

Det som kännetecknar en bra jurist är enligt Björn en ödmjukhet inför ämnet, en analytisk förmåga och att man är en god språkbehandlare. Han tror inte att juristernas status i samhället har förändrats speciellt mycket.

- Det är lite förvånande att jurister inte anställs i större utsträckning på t.ex. personalavdelningar, inom ekonomisektorn eller av managementfirmor. Jag tror att arbetsgivare är mer titelfixerade i Sverige än i andra länder.

Gisela Gustavsson

Gisela Gustavsson är 25 år. 1998 tog hon examen från Juristprogrammet vid Handelshögskolan i Göteborg. Efter sin examen fick hon arbete på en stor advokatbyrå i en storstad.

Kort presentation

Gisela är uppvuxen ute på landet. Hon är yngst av tre syskon. Hennes storasyster arbetar som securitasvakt och hennes storebror går en högskoleutbildning för att bli skogsvaktare. Deras far är egen företagare och modern arbetar i affär.

Under grundskolan gick Gisela i små landsortsskolor och hon anser att hon hade lätt för sig i skolan.

- I en klass var vi bara 6 personer. Men på högstadiet gick jag i en normalstor skola och klass. Jag minns den perioden som ganska tråkig.

Giselas fritidsintressen under uppväxten var framförallt orientering och bordtennis. När hon började gymnasiet flyttade hon ensam in till den närmaste större staden där hon gick den treåriga ekonomiska linjen. Första gymnasieåret var hon inneboende och åkte hem till föräldrarna under helgerna. Men i tvåan och trean bodde hon i en egen etta. Hon trivdes bra med situationen och hennes betyg var till belåtenhet.

Efter studenten beslöt sig Gisela för att åka till Frankrike för att läsa franska för utlänningar på ett universitet.

- I Frankrike vistades jag i en mycket internationell miljö eftersom jag läste tillsammans med människor från olika länder under tio månader. Det gav mig något bättre franska men framförallt så hade jag roligt, fastslår hon.

Juridikutbildningen

Under sin tid i Frankrike bestämde sig Gisela för att hon ville gå juristprogrammet.

- Jag har alltid haft planer på att läsa vidare på högre utbildning och mitt intresse har pendlat mellan ekonomi och juridik.

En sommar under sin gymnasietid hade hon arbetat som sekreterare på en advokatbyrå och fått vissa insikter i branschen. Hennes ursprungstanke var att bli åklagare eller domare.

Hon sökte till juristutbildningarna i Lund och Göteborg men valde Göteborg därför att det ligger närmare hennes hemtrakter samt för att hon föredrog Göteborgs "bredare utbud" framför Lunds studentstadsprofil.

Hösten 1993 började hon på juristprogrammet i Göteborg. Hon följde hela utbildningen utan en enda omtentamen. Parallellt med sin examensuppsats läste hon en kurs som hette EG-processrätt. Under den kursen deltog hon tillsammans med ett par andra studenter från Göteborg i ett så kallat Moot-court. Ett

slags rättegångsspelstävling som anordnas av EU-kommissionen i samverkan med ett antal europeiska universitet.

- I Göteborg har den här typen av verksamhet aldrig varit speciellt populär bland studenterna men i Lund och Uppsala har deltagande i ett Moot-court en helt annan status.

Tävlingen sker i olika etapper och den första etappen innebar att Gisela och hennes medtävlare arbetade fram olika skriftliga svar på ett antal hypotetiska problem.

- Där gick det bra för oss och vi fick fortsätta till etapp två och åka till Åbo och vara med i ett muntligt rättegångsspel. Det var väldigt roligt fast vi klarade oss inte vidare.

Under juristutbildningen påbörjade Gisela också en franskakurs.

- Jag trodde att det skulle bli enkelt eftersom jag hade studerat i Frankrike. Men det blev rätt svårt och jag tog bara 5 poäng av 20.

Under studietiden arbetade Gisela på somrarna och under det sista studieåret arbetade hon extra som croupier 4-5 kvällar per månad. Under studierna gjorde hon vissa val som gör att hon har fördjupad kompetens i fastighetsrätt, marknadsrätt och EG-rätt.

Det bästa på utbildningen var enligt Gisela att föreläsningens kvalitén var mycket hög.

- Det var väl inga flashiga namn egentligen men kvalitén var ändå väldigt hög. Man missade aldrig en föreläsning eller ansåg att det varit bortkastat att gå dit.

Hon har svårt att peka ut någonting som "det sämsta".

- Det är svårt att säga något speciellt, det blir så definitivt då. Kanske att det var ett svagt samspel mellan föreläsarna och studenterna. Föreläsningarna var stora och det var ganska anonymt.

En del i utbildningen som var speciellt svår var den kurs som heter Civilrätt A.

- Ja, just den kursen är ökänd och alla vet att det är mycket svårt att få spets på den.

Gisela var dock en av dem som faktiskt lyckats att få spets på kursen. Men hon fick plugga väldigt hårt för att klara det. Det fanns även andra arbetsintensiva perioder under utbildningen och Gisela anser att uttrycket "korvstopning" är på sin plats.

- Men jag vet att det håller på att ske en förändring i inställningen till det här. Man strävar efter att studenterna ska läsa på ett annat vis och de tillåts t.ex. att ha böcker med sig på tentor.

Hon ser hela utbildningen som mycket lärorik.

- Ibland kan jag tänka att det är konstigt att man kunde klara sig innan utan de kunskaper som jag fick under utbildningen.

I genomsnitt tror Gisela att studenterna hade ca. 10 schemalagda timma i veckan. Tyngdpunkten låg därmed på självstudier vilket passade bra för henne. Kursmaterial och litteratur var generellt bra anser Gisela. Fast hon beklagar att vissa "tunga verk" hade tagits bort ur utbudet.

I princip alla kurser avslutades med en skriftlig salstenta. Vissa lärare tog fasta på svarens språkliga utformning och upplägg vid bedömningen vilket upprörde en del studenter. Gisela anser emellertid att det är bra. Och hon ser salstentor som en effektiv form för att få folk att läsa och lära. Som obligatoriska delexaminationer förekom även PM-inlämningar och genomförda egna föreläsningar.

- I en kurs utgjordes examinationen av att studenterna själva fick hålla i 6 föreläsningar och skriva en uppsats. Den kursen var ett roligt avbrott, anser Gisela.

Juristprogrammet sorterar under Handelshögskolan vilket får vissa konsekvenser för såväl utbildningens innehållsliga fokus som för studentservice och studentliv, enligt Gisela.

- Den som framförallt är intresserad av straff och processrätt har inte hamnat rätt i Göteborg, säger hon.

Det festutbud som erbjöds ordnades av ekonomerna.

- Det finns ju ingen nationstradition i Göteborg. De flesta utbildningar håller sig för sig själva när det gäller festandet. Och eftersom juristutbildningen ligger på Handelshögskolan så är det handelsfesterna som gäller för juristerna.

Periodvis var Gisela engagerad i frivilligt studentarbete som chefsredaktör på juristföreningens tidning. Hon arbetade även lite med tidningsproduktion åt Handelshögskolans kår. Gisela upplevde att den IT-utrustning som Handelshögskolan hade för studenternas räkning alltid var upptagen och att det därför i princip var nödvändigt att ha egen dator.

Hon har inte reflekterat över någon speciell jämställdhetsfråga under utbildningen.

- Fast jag vet ju att kvinnor är i majoritet på basutbildningsnivå och i minoritet på fortsättningsutbildningar.

Hon upplevde inte att det förekom någon speciell positiv eller negativ särbehandling av någon grupp av studenter.

- Det är klart att det hade nog varit svårt att klara utbildningen om man inte behärskade språket. Så det var ju väldigt få juriststudenter som hade invandrabakgrund.

Vissa äldre studenter hade det nog också kämpigt tror Gisela.

- Personlig livserfarenhet inte är speciellt gynnande i den här utbildningen, snarare är det en fördel att ha gymnasietidens studievana färskt i minnet.

Efter sin juristexamen gick Gisela en 5 poängskurs i sociologi. Hon valde själv att inte göra någon tingsnotarietjänstgöring.

- Jag hade det i och för sig i tankarna för det finns en tradition att man ska "sitta ting" även i Göteborg. Det är synd att det är så, att det bara är tinget som öppnar dörrarna mot en yrkeskarriär.

Traditionen att studenter bör "sitta ting" bidrar enligt Gisela till viss betygshets. Inom hennes rättsområde känns det bortkastat att "sitta ting" i två år. Därför anser hon att det finns anledning för juristutbildningen att undersöka de praktiska och administrativa möjligheterna att införa någon annan typ av praktiksystem.

- Jag tycker att utbildningen har för lite kontakt med yrkeslivet. Det ingår till exempel bara ett obligatoriskt besök i en domstol under hela utbildningen.

Gisela har aldrig varit intresserad av att fortsätta studera på forskarnivå men om hon inte hade fått det arbete som hon har idag hade hon tänkt studera utomlands för att få en masterexamen. Hon anser inte att utbildningen gav studenterna någon explicit information om möjligheter att fortsätta med forskarutbildning.

Det nuvarande arbetet

Gisela sökte sitt nuvarande arbete som trainee på en av de större advokatfirmorna i landet efter att ha sett en platsannons i en dagstidning.

- Det var ungefär 400 sökande till de två utannonserade platserna - rena fantasi-summan, säger hon. Det var inget krav på att de sökande skulle ha "suttit ting" eftersom traineeutbildningen kan ses som ett alternativ till tingsnotarietjänstgöring. Jag gick igenom två olika intervjuer innan jag fick arbetet.

Gisela är osäker på hur arbetsgivaren värderade hennes examen men hon tror inte att det var någon nackdel att hon gått i Göteborg.

- Enligt Göteborgsjuristernas studentkår är det extra svårt att få bra betyg i Göteborg. Att profilera sig som ett program som är krävande och lägger sin betygsnivå högt har kanske varit en strategi för Göteborgsutbildningen att få ett gott rykte, ett sätt att konkurrera med de gamla utbildningarna som i många fall lever på sitt historiska rykte, tror Gisela.

I efterhand har hon fått reda på att en av dem som intervjuade henne kände till den ökända civilrätt A-kursen och noterat att Gisela hade spetsat kursen.

- Och hon ansåg att alla som fått spets där var intressanta trainee-aspiranter.

Gisela är nu i slutfasen på sin traineeutbildning och har fått fortsatt anställning. Hon trivs och tror att hon efter några år kommer att försöka hitta ett arbete på ett utlandskontor. I arbetet gör Gisela bl.a. rättsutredningar och skriver utkast

till inlagor. Hon arbetar oftast i anslutning till en äldre jurist eller ingår som resurs i en arbetsgrupp.

- Man kan säga att jag gör mycket av det konkreta jobbet i det fördolda och sedan stämmer jag av detta med de äldre.

För att kunna sköta sina uppgifter tror hon att det är viktigt att hon är noggrann och har fantasi samt att hon är effektiv med en hög stresströskel.

Gisela menar att det roligaste och mest stimulerande med arbetet är att hon får jobba tillsammans med mycket duktiga människor och att arbetet ofta berör "stora och spännande grejer". Ofta sådant som uppmärksammas i press t.ex. i Dagens Industri. Gisela säger att hon naturligtvis också gör en hel del "skitjobb" men att hon "lever gott på guldkornen".

Hon upplever att det är svårt att försöka behålla en bred juridisk blick.

- Jag har ju valt att specialisera mig på EG-rätt och konkurrensrätt och i och med det så är det lätt att man släpper taget om vissa andra områden.

Hon upplever också att det är svårt att få tiden att räcka till.

- Det blir en hel del sena kvällar men det är så det är om man vill göra karriär i den här branschen.

De skriftliga arbetsuppgifterna överväger framför de muntliga och de retoriska uppgifter som förekommer har en "intern prägel".

- Det är snarare så att jag förbereder för andra seniora jurister som sedan sköter argumentering och retorik i samtal med klienterna. Ju äldre man är desto mer kundkontakt får man.

Gisela menar att hennes starka sidor framförallt är att hon är bra på engelska och svenska, att hon kan ta in mycket material snabbt samt att hon är bra på att hantera stress. Som svaga sidor ser hon sin muntliga argumentationsteknik, sin brist på arbetslivserfarenhet och sitt något snäva juridiska fokus. Hon tror att juristutbildningen skulle kunna ge studenterna mer träning i att få tala spontant.

- Vi fick i och för sig hålla föredrag men det är inte direkt det jag menar utan själva argumentationen i förhandlingssituationen.

Utbildningens relevans för det nuvarande arbetet

Gisela anser att utbildningen speglar det arbetsliv hon har upplevt sedan examen och speciell nytta har hon av sina fördjupningskurser. Hon upplever inte att någon del av utbildningen var bortkastad eller meningslös. Det hon saknade i utbildningen var framförallt praktik samt övningar i att argumentera i en förhandlingssituation.

Hon hade även önskat sig mera grupparbete i projektform fast menar att hon är lite kluven till detta.

- I jobbet vinner man oftast på samarbete. Men i utbildningssammanhang är det många som bara glassar med om det blir grupparbeten. Och det passade faktiskt mig bra att studera själv.

Om hon skulle kunna förändra juristutbildningen skulle hon ge större utrymme åt inslag som återknyter till verkligheten.

- Till exempel så hade jag själv aldrig sett ett riktigt avtal när jag tog min examen. Jag hade knappt heller aldrig varit i en domstol.

Hon skulle också se till att utbildningen i större utsträckning släppte "domarperspektivet" och istället betonade partstänkande genom olika typer av gruppövningar.

På Giselas arbetsplats är kriterier på en bra jurist att man har en god social kompetens.

- Man ska kunna sälja ett koncept och en image och kunna ta olika slags människor. Man ska även vara lite av en projektledare och se både detaljer och helheten. Också måste kunna tänka i två plan, utanför ramarna. Det är förödande att missa något som jurist men samtidigt får man inte fastna.

Hon tror att juristernas status har förändrats något till det positiva i allmänhetens ögon.

- Den forna idén om "brännvinsadvokater" som endast var ute efter att skinna folk har nog försvunnit mer och mer.

Hon menar att det nu i större utsträckning är finansvärlden som styr människorna och att juristerna bara är en liten kugge i maskineriet.

- Jag anser att det är jätteroligt att vara jurist men känner att det är en tuff bransch. Antingen så satsar man eller så satsar man inte, avslutar Gisela.

Harald Hägg

Harald Hägg är 28 år. Han bor strax utanför en storstad tillsammans med sin sambo. 1995 tog han examen från juristprogrammet på Handelshögskolan i Göteborg. Efter sin examen arbetade han som tingsnotarie i ett och ett halvt år varefter han studerade juridik ett år i London. Sedan ett och ett halvt år arbetar han på en advokatbyrå med affärsjuridisk inriktning.

Kort presentation

Harald föddes 1970 i en storstad. Han säger att han hade en "ganska vanlig" uppväxt. Hans far är präst och hans mor var socionom. Harald är äldst i en syskonskara på fyra.

- Ett av syskonen är läkare, en läser en datorinriktad utbildning på en högskola och sedan har vi en liten sladd-syster som precis har börjat på gymnasiet.

Under uppväxten var Harald allmänt idrottsintresserad. Han gillade att resa och han har alltid tyckt om skolan.

- Jag har alltid trivts med att lära mig och gillat prov och tester, säger han.

På gymnasiet gick Harald den naturvetenskapliga linjen. Han tyckte först att det var ett roligt och intressant val. Men under det sista året insåg han att han inte ville fortsätta på den naturvetenskapliga banan.

- Under det tredje året i gymnasiet var det som om jag slog i ett tak och inte förstod någonting av det vi läste. Det hänger också samman med att min mor dog under gymnasietiden. I och med det tappade jag en hel del studiemotivation.

Efter gymnasiet sökte Harald vapenfri militärtjänst. Men den plats han fått lades ner och hans militärtjänst försvann då helt och hållet. Istället började han arbeta som säljare på en bok- och pappershandel.

- Jobbet gav mig ett bra och värdefullt perspektiv på tillvaron och jag arbetade extra där även under mina juridikstudier.

Juridikutbildningen

Det var under sin tid på papp- och bokhandeln som Harald bestämde sig för att han skulle söka in på juristlinjen. Han hade dock inte tänkt tanken ett halvår innan han sökte. Och han kände ingen som arbetade med juridik eller som studerade det.

- Jag sålde en hel del juridiklitteratur som framstod som spännande. Området hade en bredd och ett djup som borgade för ett yrkesliv som inte var stereotyp. Det erbjöd mig möjligheter att utvecklas även om 20 år. Inte som i bokhandeln där man lärt sig de fasta rutinerna efter några månader.

Harald sökte till juristprogrammen i Lund och i Göteborg. Han valde Göteborg bland annat för att utbildningen där var affärsjuridiskt profilerad samt för

att Göteborg som stad visar en större bredd i fråga om jobb än studentstaden Lund.

- Fast när jag började i Göteborg kunde man inte få en jur. kand där. Och det ville jag ha så jag tänkte att jag ändå så småningom skulle komma att börja i Lund. Men jur. kand-frågan ändrades under min studieperiod och jag kunde stanna i Göteborg. Och det var väldigt bra eftersom jag hade träffat en tjej, min nuvarande sambo.

Det bästa med juridikstudierna i Göteborg var, enligt Harald, att det inte var så många studenter på kurserna.

- Det hände att vi var tio personer på vissa fördjupningskurser och jag tror att jag fick ut mer av att studera i sådana små grupper än om jag skulle ha gått t.ex. i Lund där det kan sitta 150 personer tillsammans på en föreläsning.

Det Harald ser som sämst med utbildningen var att den inte gav tillräckligt med alternativ för egna val.

Han ser inte någon studieperiod eller något juridiskt område som speciellt svårt.

- Kanske var det lite tufft precis i början men sen kom man ju in i det.

Han anser att det var roligt att utbildningen låg på Handelshögskolan och att juriststudenterna hade mycket samröre bl.a. beträffande kårverksamhet, med ekonomerna.

När det gäller studentlivet tror Harald att Göteborgsutbildningar har en lite snävare "ämnesbunden" inriktning än vissa andra studentorter. Han anser att det är viktigt med ett väl utbyggt kårliv och var periodvis själv aktiv i kårtidnings-sammanhang.

- Juristprogrammet ligger ju på handels och det var kring det som kårlivet och kårtidningen kretsade.

Harald menar att utbildningen arbetar abstrakt med juridiken vilket inte stämmer överens med det praktiska förhållningssätt som gäller i förvärvslivet. Han tycker att det är synd att utbildningen tillämpade "case-upplägg" endast i slutet.

- 90 procent av utbildningen fokuserade juridiken ur ett forskar- och ett domstolsperspektiv. Det är kanske inte alltid det bästa. Och det är definitivt inte det perspektiv som man har i arbetslivet.

När utbildningen i slutet öppnade möjligheten att se på juridiska problem utifrån olika partsperspektiv blev det lite av en "aha-upplevelse" för Harald. Han anser att partsperspektivet borde ha funnits genomgående i utbildningen.

Eftersom juridikstudierna innebar mycket självstudier ser Harald "disciplin och frihet" som två nyckelbegrepp som präglade studieperioden.

- Fast jag började så småningom att samarbeta med andra studenter som en strategi för att fördjupa och underlätta inläringen. Det var vissa lärare som uppmuntrade oss till det.

Som examinationsformer tillämpades i princip endast skriftliga tentor och uppsatser.

- Men det borde också förekomma olika typer av muntliga examinationer eftersom jurister bör träna på muntlig dialog, anser Harald.

Den undervisningsform som tillämpades under grundkurserna kallar han för "katederundervisning".

- Fast under fördjupningskurserna, då träffarna var mer seminarielika, ingick det i vissa fall att studenterna skulle hålla egna föredrag.

Harald anser att lärarkvalitén över lag var bra på utbildningen. Kanske var lärarna något yngre än på andra studieorter vilket han tror kan vara positivt. I början av studierna hade Harald inte så stort behov av en dator men behovet ökade under utbildningens gång.

- Det förutsätts att alla har tillgång till egna datorer. Sedan finns det även vissa datamedier för jurister som borde tas fram mer i utbildningen.

Harald konstaterar att individer med dålig språkkunskap och dåligt "sittfläsk" missgynnas "med automatik" i utbildningen men han har inte haft anledning att tänka på några speciella jämställdhetsfrågor.

- Mer än hälften av studenterna var kvinnor och de duktigaste var oftast kvinnor. De flesta lärare var män.

Generellt sett känner sig Harald nöjd med utbildningen främst därför att den gav honom en god juridisk grund att stå på och för att den förmedlade vissa kontakter med förvärvslivet. Han tänker dels på de två sommarjobb som han hade under de två sista åren av sina studier.

- Genom att skolan rekommenderade mig fick jag arbete på en departementsenhet och på en kammarrätt. Den typen av stöd till studenter från lärarkåren är viktig och det kan behövas lite pådrivande röster för att man ska våga prova.

Dels tänker han på sin uppsats som via en lärares kontakter blev en tryckt bok.

- Uppsatsen blev mycket uppskattad och min handledare som hade kontakter med Fritzes förlag ordnade så att den blev en bok. Att lärare kan förmedla kontakter både i yrkesvärlden och i den akademiska världen kan studenterna ha stor nytta av.

Harald tror emellertid inte att alla studenter har nytta av en tingsnotarietjänstgöring i domstol i två år.

- Utbildningen är lång nog och det finns andra sätt att få praktik. Gärna inom ramen för utbildningen. Men de som har domarambitioner bör nog göra sin praktik på en tingsrätt.

Han känner sig mätt på akademiska studier och har inte känt sig lockad av att fortsätta med juridik på forskarutbildningsnivå. Han kommer inte ihåg att studenterna fick någon explicit information om möjligheter att gå vidare till forskarutbildning men menar att det var allmänt känt hur man skulle göra.

- Vill man forska så ska man skaffa sig kontakter i den akademiska världen. Men de flesta som gick i min kull var väldigt trötta på studier efter examen och jag tror inte att det var någon som fortsatte.

Under sin examensuppsatsperiod arbetade Harald extra som amanuens på institutionen. Efter examen fick han arbete som tingsnotarie på en tingsrätt i närheten av studieorten och under tingsperioden undervisade han lite grann på juristprogrammet. Under sin tingsnotarietjänst blev han kontaktad av en advokatfirma som förhörde sig om han var intresserad av att arbeta där. Harald fick emellertid ett stipendium så att han kunde bo och studera juridik ett år i London. Efter Londonåret kvarstod erbjudandet från advokatfirman och Harald har nu arbetat där i ett och ett halvt år. Han trivs med arbetet och ämnar fortsätta. I det privata livet är Harald sambo sedan fem år med en tjej som arbetar som datakonsult.

Det nuvarande arbetet

Trots att advokatfirman i princip "headhuntat" Harald gick han igenom en regelrätt anställningsprocedur med meritgranskning och intervju. I anställningsförfaranden generellt tror han att studenters resultat på kurserna betyder mer än tingens vitsord.

Harald menar att han kan dela in de uppgifter han i allmänhet gör inom ramen för arbetet i tre typer:

1. Skriva avtal. T.ex. köpekontrakt när företag ska sälja något, aktieöverlåtelseavtal eller avtal som skrivs mellan affärspartners t.ex. när ett företag avtalar med en licenspartner om distribution av en produkt eller tjänst.
2. Bistå i förhandlingar och vid avtalsskrivning för klients räkning. I detta ingår vanligtvis att bedöma om affärer är möjliga att göra juridiskt och i så fall strukturera dessa affärer.
3. Företräda klienter i tvister - oftast klienter som fått krav på sig - i domstolar och skiljenämnder.

I arbetet är det viktigt att man kan analysera klientens behov och förstå de förutsättningar som klienten har, menar Harald.

- Jag måste ha en god juridisk överblick så jag ser vilka juridiska frågor som gäller och kunna hantera dem så att det blir bäst för klienten. Jag måste också kunna

argumentera för min sak och klara av att inte alltid ha full kontroll över situationen. Som advokat måste man kunna leva med en ganska stor dos ovisshet.

Han anser också att man måste ha en hög stresströskel och att man ska klara av att hantera många olika saker samtidigt. Det roligaste med arbetet är, enligt Harald, möjligheten att åstadkomma konkreta resultat och att få arbeta med mycket olika saker. Det svåra och jobbiga i arbetet är att man ofta känner sig otillräcklig och att det föreligger mycket höga kvalitetskrav.

- Jag har ett mycket stort ansvar och får inte göra fel, säger han.

Harald uppskattar att fördelningen mellan muntliga och skriftliga uppgifter är ungefär 50/50. I både tal och skrift menar han att argumentationsmomentet är det viktiga.

- I princip all muntlig och skriftlig kommunikation som jag har, går ut på att på att övertyga - på rättslig bas och i kundens intressen.

Han arbetar både ensam och i samverkan med kollegor på byrån. Till sina styrkor räknar han de områden som han har längst erfarenhet av. Han tror också att han har en förmåga att snabbt ta till sig ett material och förstå vad som ska ske.

- Sedan har jag nog en god juridisk baskunskap och ett engagemang i att arbeta som klientens förlängda arm och jag har stark disciplin.

Som sina svagheter ser Harald avsaknad av "fingertoppskänsla". Den tror han kommer med erfarenheten. Han har känt sig osäker i vissa situationer där han har hanterat mycket komplexa problem som kräver organisering av extraordinära arrangemang och förhållanden.

Utbildningens relevans för det nuvarande arbetet

Även om Harald inte direkt anser att argumentationsförmåga är någon svag sida hos honom tror han att utbildningen hade kunnat jobba mer dialektiskt med argumentation och kommunikationsträning.

- Utbildningen borde också ha betonat att det finns partsintressen och kombinerat det med övningar i argumentation och muntlig kommunikation. T.ex. som case där studenterna arbetar med att hantera och lösa praktiska problem. Man kunde t.ex. göra rollspel som baserade sig på tvister och låta enskilda studenter eller grupper anta och fördjupa sig i olika parters perspektiv t.ex. myndighetsperspektivet och företagsperspektivet.

Harald anser att det var först under tingsnotariatiden som han själv fick djupare insikter i vad det betyder att försvara och företräda en part. Han anser också att utbildningen borde vara mer flexibel när det gäller studenterna egna valmöjligheter.

- Jag förstår att utbildningen bör vara bred i sin fokus men om man accepterar att jur. kand-titeln kan betyda olika saker för olika personer så bör man också

kunna läsa kurser på andra lärosäten. I dagsläget innebär det ett jättearbete om en student vill ta kurser från ett annat lärosäte.

I förhållande till det nuvarande arbetet var utbildningens rättsvetenskapliga/rättshistoriska moment ganska meningslös anser Harald.

- Rättsvetenskapen var allmänbildande men jag anser inte att den behöver vara obligatoriskt.

Harald menar att juristprogrammet i Göteborg förberedde honom för hans nuvarande arbete. Framförallt därför att den gav honom ett metodiskt tillvägagångssätt i bearbetningen av juridiska problem och situationer.

En bra jurist kännetecknas enligt Harald av en god analysförmåga, mycket sunt förnuft och en viss skepsis. Han tror att samhället, generellt sett, har börjat inse att jurister är bra att ha i nästan vilket sammanhang som helst och att juristnischen därmed har börjat att lösas upp.

Ingmar Isaksson

Ingmar Isaksson är 31 år. I oktober 1996 tog han sin examen på Juristprogrammet i Lund. Efter sin examen arbetade han två år som tingsnotarie på en tingsrätt utanför en storstad. Därefter arbetade han en kortare period utomlands för Nordiska Ministerrådets räkning. Sedan några månader tillbaka arbetar han som jurist på en mindre advokatbyrå i en storstad.

Kort presentation

Ingmar föddes 1968 i en mindre stad. Han har en fem år yngre bror som nu studerar filosofi och teologi på högskolan. Deras föräldrar är båda lägre tjänstemän. Under några år i Ingmars tidiga barndom bodde familjen utomlands.

Ingmar tycker att han hade en bra uppväxt. Som ung var han idrottsintresserad och spelade mycket fotboll. Sin fotbollsaktivitet slutade han med för en 4-5 år sedan. På gymnasiet gick han samhällsvetenskaplig linje och hade redan då högskolan i sikte.

- Jag är inte tekniskt intresserad. De ämnen jag gillade och som fortfarande intresserar mig är samhällskunskap och historia. Fastän det egentligen inte finns någon akademisk tradition i släkt och familj har mina föräldrar alltid haft en god allmänbildning och en positiv inställning till studier.

Efter gymnasiet gjorde Ingmar lumpen i ett år och efter det fick han, via sin mamma, ett halvårs arbete i USA.

- Jag bodde där och jobbade med växtförädling. Det var mycket bra för språkträningen.

Efter detta ansåg Ingmar att det var dags att börja med högre utbildning och han valde att börja på samhällsvetarlinjen vid Lunds universitet.

- Jag valde Lund därför att jag ville vara i en studentstad och träffa nya kompisar samtidigt som Lund ändå låg rätt nära de gamla vännerna och släkten. Sedan var jag i valet och kvalet om jag skulle plocka ihop en egen fil. kand eller fil. mag i statsvetenskap eller gå linjen.

Inom ramen för samhällsvetarlinjen valde han bl.a. att läsa statsvetenskap, nationalekonomi och juridik.

- Jag kryssade för ”jöken” lite av en slump men upptäckte att det var jättekul. Lagar är ju i hög grad samhällsvetenskap, säger Ingmar.

Juridikutbildningen

Med sina 100 poäng, varav de flesta i statsvetenskap, i botten sökte Ingmar till juristlinjen två terminer i rad.

- Jag ansåg att juristutbildningen skulle komplettera den något snäva bas som jag hade. Jag kom inte in de två första gångerna jag sökte men hösten 1991 gjorde jag högskoleprovet och då kom jag in via en annan kvotgrupp.

Eftersom Ingmar redan hade läst den grundläggande juridiken fick han tillgodoräkna sig de första tio veckorna på utbildningen. Därefter följde han studieordningen och tog sina 20 poäng per termin. 1993 blev han erbjuden ett arbete som amanuens på institutionen.

- Det var en tjänst om 30% som jag klarade av parallellt med studierna. Det gav mig lite extra pengar och en chans att lära känna institutionen, säger Ingmar.

Hösten 1993 tog han studieuppehåll i ett halvår. Hösten 1995 då ungefär ett år återstod av utbildningen började han arbeta som så kallad studentlärare parallellt med sina egna studier. Arbetet innebär att man handleder nya studenter under inledningen av deras juridikstudier.

Ingmar blev färdig med sin examensuppsats i september 1996. Han hade gärna förlängt studierna med någon termin utomlands men eftersom han redan hade tagit studiemedel för maximalt antal terminer hade han inte någon ekonomisk möjlighet till detta.

Han anser att studieperioden generellt sett inte var betungande.

- Jag tycker inte att någon period, ämne eller kurs var speciellt svår. Jag har lätt för studier. Visst kunde tentaperioderna vara tuffa och man fick sitta och läsa 12-13 timmar per dygn under någon tid. Men jag är en tävlingsmänniska så tentorna kändes främst som en kick för mig.

Han anser också att studentlivet var väldigt roligt.

- Friheten och att man hann vara ute mycket, diskutera med gelikar, dricka vin, gå på kulturevenemang och läsa också sådant som inte var kurslitteratur, var det bästa med utbildningsperioden.

Det sämsta med utbildningen var enligt Ingmar ”att någon kommit på att juristlinjen är den utbildning som bör klara sig på minst anslag”.

- Utbildningens upplägg blir därefter med storföreläsningar och alltför få seminarier, menar han.

När Ingmar började sin utbildning gick de schemalagda träffarna i de flesta fall ut på att studenterna skulle sitta och lyssna i ett par timmar på en lärare som sa det som stod i böckerna. Men längre fram i utbildningen ändrades detta och Ingmar upplevde att det blev mer och mer grupparbete, paper-skrivande och muntliga presentationer.

- Då började jag fatta att diskussion och grupparbete är gynnsamt när man studerar juridik. I början satt jag mycket själv men när jag började studera ihop med andra gick det bättre och var ännu roligare, säger han. Det är en naiv tanke att en bra jurist skapas genom att sitta ensam på en kammare. Förr satt alla ting och fick då praktisk skriv- och talträning, men numer är det ju bara 35-40 % som kan få en tingsnotarietjänst så den automatiken fungerar inte längre, hävdar han.

Ingmar anser att de böcker som användes som kurslitteratur borde ha ställt fler frågor till studenterna och han hoppas att det har blivit bättre nu. När det gäller examinationer anser han att det är ok att alla kurser avslutas med en skriftlig tentamen. Han poängterar dock att den bör lägga tyngden på essäfrågor.

Studentservicen på juridiska institutionen i Lund var mycket bra, till och med utmärkt anser Ingmar. Han tycker också att lärarna med vissa undantag var pedagogiskt duktiga. Han har inte haft några anledningar att tänka på jämställdhetsfrågor under utbildningstiden. Men berättar att en lärare som numera är pensionerad var ”av den gamla stammen” som inte gjorde någon hemlighet av åsikten att det inte var någon vits för kvinnor att studera juridik.

- Hälften av de kvinnliga studenterna kunde ta hans inställning med ro utan att bry sig om honom men den andra hälften reagerade starkt och ansåg att det var för jäkligt att han kunde få vara kvar.

Beträffande tingsfenomenet menar Ingmar att utbildningen borde kunna ”stå bra för sig själv”.

- Jag skulle önska att tingssystemet kunde kopplas bort totalt från utbildningen. Den praktik man behöver borde kunna vävas in i utbildningen. Nyutexaminerade ekonomstudenter behöver inga extra praktikår innan de börjar arbeta och jag anser inte att jurister behöver det heller.

Ingmar menar dock att hans egen tingsperiod var mycket givande.

- Det gav mig vana att skriva och att framträda muntligt i ärenden av vikt. Under tingsjänstgöringen blev jag säkrare i min yrkeskunskap och fick vidgad juridisk insikt. Men det kunde jag ha fått också på ett annat jobb, tillägger han.

Ingmar är nöjd med att han har studerat juridik och han känner att det har givit honom en bred och allmänbildad kunskapsbas. Via valet av kurser i skadestånds- och materialrätt fick Ingmar en speciell civilrättslig kompetens.

Han har haft funderingar på att börja med forskarutbildning.

- Men jag tror att jag är för mycket generalist. Jag kan inte brinna för ett litet område så mycket som forskningen kräver. Det jag ser som fördelar med en forskarutbildning är att jag får fortsätta plugga och att jag får möjligheter att undervisa. Det tycker jag är kul. Men en nackdel som jag har hört om från forskande kompisar är de intriger och fula karriärklättrarstrategier som finns bakom kulisserna på den akademiska scenen.

Ingmar kan inte komma ihåg att studenterna fick någon explicit information om hur man gör för att ta sig till forskarutbildningen men menar att vägarna var öppna om man var intresserad.

Efter sin examensuppsats sökte och fick Ingmar plats på en tingsrätt utanför en storstad. Efter ett år där arbetade han några månader utomlands för Nordiska Ministerrådets räkning. Han fick jobbet via personliga kontakter.

Det nuvarande arbetet

Sedan började han söka olika mer eller mindre juridiskt inriktade arbeten. Han blev uppringd av sin nuvarande arbetsgivare som frågade om han ville börja arbeta på hans lilla advokatbyrå i en storstad. Arbetsgivaren hade hört talas om Ingmar via en bekant som arbetade på den tingsrätt där Ingmar "suttit ting". Ingmar tackade ja till jobbet och han har nu arbetat där i ett par månader.

När det gäller planer för framtiden säger Ingmar känner att han inte riktigt kan få utlopp för sitt samhällsvetenskapliga intresse på en advokatbyrå och han har egentligen aldrig haft ambitioner att göra en advokatkarriär.

- När jag sökte jobb sökte jag även vissa för juristbranschen otraditionella arbeten som mer fokuserade den statsvetenskapliga biten.

Ingmar funderar på att så småningom ta upp de statsvetenskapliga studierna.

- Det känns som om statsvetenskapsstudierna hänger lite i luften och jag skulle vilja slutföra dem. För att få en fil. kand i statsvetenskap behöver jag i princip bara komplettera med tio veckors uppsatsarbete.

På advokatbyrån arbetar Ingmar som biträdande jurist. Han tar emot klienter, inrättar inlagor och utför allmänna affärsjuridiska sysslor t.ex. att skriva svars skrifter. Han anser att det roligaste och trevligaste i arbetet är kontakten med människor och nya klienter. Ibland upplever han att de juridiska problemen han möter är svåra och att tidspressen är påfrestande. Ingmar tror att det är viktigt att han är tålmodig och flexibel i sitt arbete. Han arbetar självständigt och de arbetsuppgifter som han utför är till övervägande del skriftliga. De domstolsärenden som förekommer innebär många retoriska moment.

Ingmar tror att en av hans styrkor i arbetet är att han skriver bra och kan hantera svenska språket. Han ser en svaghet i att han är ny i arbetet.

- Många av de svårigheter som jag stöter på beror på att jag är så grön och det är jobbigt att behöva fråga hela tiden. Jag vet också att jag ibland kan vara något snabb och lite slarvig.

Han tror inte att dessa svagheter hade kunnat förebyggas under juristutbildningen.

Utbildningens koppling till det nuvarande arbetet

Ingmar anser att utbildningen speglar de uppgifter han utför i arbetet.

- De tentafrågor som förekom under utbildningen låg inte långt ifrån de problem jag stöter på i arbetet.

Speciell stor nytta har han haft av sin satsning på civilrätt. Han anser inte att någon del av utbildningen har varit meningslös men tycker att mycket saknades i utbildningen.

- Utbildningen är för smal. Och vissa av studenterna är väldigt smala i sin vy. Deras främsta anledning att välja juridik är i princip att släkten förväntat sig det.

Utbildningen borde vara mer allmänbildande och tvärvetenskaplig. Jag läste om en lärare på den juridiska utbildningen vid Högskolan i Jönköping. Han lät studenterna läsa klassiska skönlitterära verk som obligatorisk kurslitteratur. Det sätter fingret på en av de brister jag upplevde.

Ingmar hoppas och tror att graden av kommunikationsträning - muntlig och skriftlig - har ökat sedan han gick utbildningen. Han anser också att utbildningen i större utsträckning borde spegla det som händer och försiggår i verkligheten.

- Man är t.ex. bara skyldig att gå på en rättegång under hela utbildningen. Det borde vara mer.

Som konkreta förslag på hur verklighetskoppling kan åstadkommas säger Ingmar att studenterna t.ex. skulle kunna intervjuva en åklagare och redovisa det för en studiegrupp. Studenterna skulle också kunna välja en aktuell rättegångsprocess och skriva en analyserande berättelse om den.

- Jag hade en lärare i statsvetenskap som byggde mycket av sin undervisning på läsning av dagstidningar och allmänna debattskrifter. Juristutbildningen skulle kunna ha något liknande med tester som visade studenternas grad av allmänbildning och nutidsorientering. Det kanske förefaller kanske lite gymnasialt men jag tror det är på sin plats.

En bra jurist är enligt Ingmar en generalist och en god analytiker som kan bena ut ett kärnproblem ur ett stort material. Juristen måste ha en god juridisk kunskapsbas och veta varför en lag finns, hur den har kommit till och hur den ska tillämpas. Juristen måste också kunna argumentera bra för sin sak och vara duktig på muntlig framställning.

Ingmar retar sig på den snäva och domstolsförknippade betydelsen av uttrycket jurist som han anser är allmänt utbredd i Sverige.

- Det jag tror präglar den allmänna uppfattningen om jurister är det ständiga ifrågasättandet av deras moral som kommer av att vissa jurister försvarar grova brottslingar t.ex. mördare. Men jag tror att juristbranschen, moralmässigt sett, har bättre status i Sverige än i t.ex. USA.

Lasse Larsson

Lasse Larsson är 27 år. 1996 examinerades han från juristlinjen vid Lunds universitet. Under juridikstudierna gjorde han studieuppehåll ett par terminer bl.a. för att studera utomlands. Efter sin tingsnotarietjänstgöring i en storstad fick han jobb på en advokatfirma i samma stad.

Kort presentation

Lasse växte upp i en storstad. Han har en yngre bror. Föräldrarna är båda akademiker. Lasse sportade mycket under sin uppväxt. Framförallt gillade han fotboll. Han har också alltid tyckt mycket om friluftsliv och han gjorde bra ifrån sig i skolan.

- Jag tror inte att någon som blir jurist har haft problem i skolan, säger Lasse. Jag hade goda betyg men var ingen riktig plugghäst. Helst hade man velat vara nere på stranden och spelat fotboll hela dagarna i stället för att gå i skolan.

På gymnasiet gick han det naturvetenskapliga programmet därefter gjorde han lumpen.

- Lumpen var verkligen slöseri med tid, anser Lasse.

Juridikutbildningen

Direkt efter lumpen startade han på juristutbildningen vid Lunds universitet. Han valde i princip mellan att utbilda sig till läkare eller jurist. Att valet föll på jurist menar han beror på att den utbildningen öppnar fler möjligheter för honom. Att det blev Lund menar han beror på att det var en ort som låg nära hans hemtrakter samt att han ansåg att den juridiska utbildningen vid Lunds universitet höll en god kvalitet.

- Det var egentligen bara två orter som kändes möjliga för mig och det var Lund eller Uppsala, menar Lasse. I t.ex. Stockholm skulle jag aldrig vilja studera juridik, hävdar han.

Det bästa med utbildningen var enligt Lasse den frihet han hade.

- Vi studerade mycket på beting med 6-8 schemalagda timmar per vecka och det passade mig utmärkt. Man går dit, frågar och får råd så man vet hur man ska styra sig själv i sitt läsande.

Den studieperiod som han anser var jobbigast under juridikstudierna var det teori/metodmoment som låg på den sjunde terminen. Examinationen för detta moment bestod bl.a. i ett antal PM som enligt Lasse bedömdes alltför godtyckligt. Han ser inte någon period eller kurs som mer lärorik än någon annan.

Det Lasse ser som sämst med utbildningen var den skiftande lärarkvaliteten. Generellt sett anser han att lärarnas prestationer och pedagogiska kompetens höll en låg nivå.

- Jag tänker främst på föreläsningarnas struktur och lärarnas bristande pedagogiska förmåga. Det fanns förstås också de som var lysande i förhållande till botennappen.

Lasse lärde inte känna en enda lärare under sin studietid, trots att han anser att han var en aktiv och engagerad student.

- Det är konstigt med tanke på att jag faktiskt lärde känna flera lärare ganska bra under mina terminslånga studieperioder utomlands. Jag skulle aldrig kunna be någon av Lundalärarna att skriva ett rekommendationsbrev såsom studenter ofta gör utomlands.

Många av de litteraturlistor som presenterades till kurserna var enligt Lasse "korrupta" och ett resultat av lärarkårens "flagranta" behov av att framhålla sig själva.

- Lärarna utnyttjade litteraturlistorna och studenterna för att få sälja sina egna böcker. Och de kursstenciler som förekom var mest ostrukturerat material som slängts in utan speciellt mycket tanke. Här borde man kunna göra mycket, anser Lasse.

Att de schemalagda träffarna på utbildningen i princip endast bestod av storföreläsningar var också värdelöst, enligt Lasse.

- Storföreläsningar måste finnas som en ram i utbildningen men inte i så stor utsträckning som 90%. Det blir verkligen fråga om envägskommunikation. Jag fattar inte att man kan driva en utbildning utan dialog. Lärarna läser bara oengagerat i sina papper i en och en halv timma så som de gjort 100-tals gånger. De kan lika gärna spela in sig på video så slipper de gå dit över huvudtaget.

Dessutom menar han att de seminarietillfällen som ändå förekom egentligen endast var små storföreläsningar med "dumma" seminarieövningar.

- Jag tror endast att jag genomförde en egen muntlig presentation under hela min femåriga utbildningsperiod. Det finns definitivt en stor brist i interaktiviteten på utbildningen.

Under Lasses utbildningstid förekom endast ett rättegångsspel som inte gav honom någonting.

- Det var oklara instruktioner och patetiska rättsfrågor. Jag tror att en av utbildningens största svagheter är lärarnas och de utbildningsansvarigas brist på kontakt med verkligheten. När jag slutade min utbildning visste jag t.ex. fortfarande inte hur man skriver en stämningsansökan.

Studentservicen var också under all kritik, enligt Lasse.

- Studenterna fick verkligen dålig, ja närmast värdelös service. Det var häpnadsväckande att administrationen, som ska vara en sorts stödfunktion, var helt anonyma och faktiskt studentfientliga. Lärarna och den administrationen hade bara

öppet vissa dagar i veckan mellan kl. 12.00 och 13.00. Resten av tiden stängde de in sig på expeditionen.

De datorrum som fanns för studenternas utnyttjande var bra enligt Lasse, även utbildningslokalerna var till belåtenhet.

- Vi fick väldigt fina lokaler under de sista åren av min utbildning. Men det behövs fortfarande fler läsplatser.

Han har inte haft någon anledning att tänka på jämställdhetsfrågor under utbildningen.

Lasse menar trots allt att studietiden var den bästa tiden i hans liv hittills. Och fastän han anser att Lundautbildningens kvalitet är långt ifrån optimal menar han att han är nöjd med sitt val att läsa juridik och med vad han har lärt sig.

- Jag känner att jag har lärt mig en viss typ av tänkande, att arbeta med en viss struktur och att sälla bland en massa information.

Efter sin jur. kand-examen fick han arbete på en stor advokatbyrå. När han fick en plats som tingsnotarie på en tingsrätt i en storstad slutade han på byrån. Han kunde dock tillgodoräkna sig sin byråperiod som tingspraktik.

- Det är märkligt att tingsnotarietjänstgöring på en domstol i två år i princip är ett obligatorium för ett arbete på en advokatbyrå. Domstolspraktiken borde kombineras med arbete på en byrå. För mig var det väldigt bra att först ha varit på en byrå för då visste jag bättre vad jag behövde och vad jag ville lära mig under tingsnotarietjänsten.

Totalt sett menar han att hans egen tingsstid var nyttig och framförallt var den en socialt rolig tid. Men han anser att praxis och kulturen i domar- och tingsnotarievärlden är märklig.

- I det systemet finns det verkligen utrymme för penalism och godtycke.

Tingsnotariejobbet innebar, enligt Lasse, allt från "ren dynga" till avancerade uppgifter.

- Men vi var väldigt många tingsnotarier på samma ställe och vi hade väldigt kul, säger han.

Om man skulle göra om tingsmeriteringssystemet finns det i princip två lösningar enligt Lasse.

- Antingen så integreras en längre tings/byråpraktik i utbildningen eller så gör man hela utbildningen mer praktisk.

Lasse anser att det är synd att "domarperspektivet" dominerar utbildningen snarare än "advokatperspektivet".

- Framförallt är det konstigt med tanke på att så få studenter blir domare. Domarperspektivet betonar vikten av att besvara väl definierade frågeställningar medan advokatperspektivet kräver att man ska definiera problem, menar han.

Han tror att det skulle vara ganska enkelt att göra utbildningen mer praktiskt t.ex. genom att låta studenterna anta olika roller och lösa olika fall från början till slut. Det som hindrar en sådan utveckling är, enligt Lasse, främst att lärarna är forskare med stor brist på praktisk anknytning.

Lasse har aldrig haft någon tanke på att själv forska och han anser inte att studenterna fick någon explicit information om hur man skulle göra om man hade sådana ambitioner.

- Men man skulle förstås ha behövt slita som fjäskande amanuens, säger han syrligt.

Det nuvarande arbetet

Lasse anser att det är svårt att göra en konkret och lättförståelig beskrivning av det nuvarande arbetet.

- Det är så mångsidigt. Allt ifrån att göra rättsutredningar som huvudsyfte eller som ett första led i ett fall, till att skriva inlagor till myndigheter och tingsrätt eller granska avtal och ge råd till klienter.

För att lyckas i arbetet menar han att det är viktigt att han är grundläggande i sin juridiska analys eftersom fallen berör så många olika och specifika områden att det är omöjligt för juristen att ha djupare kunskap om dem. När han funnit den juridiska kärnan i problemen är det också viktigt att han kan "skriva ihop något snyggt".

Det Lasse ser som det roligaste i arbetet är klientkontakten och att få vara expert. Det svåra är att folk förväntar sig att han kan allt trots att det ofta rör sig om specifika branschknutna förhållanden.

- Det är också ofta superbråttom och då är det en klar nackdel att man är oerfaren.

Lasse uppskattar att ca 10 % av hans arbete är muntliga föredragningar av större art men menar att han ständigt sysslar med muntligheter.

- Och i det ingår ju det retoriska momentet. Jag måste argumentera för mina ståndpunkter.

Mycket av hans arbetstid går också ut på att skriva och han utför ofta delmoment av fall i samarbete med andra.

- Yngre juristers uppgifter och insatser slussas i många fall vidare till andra mer erfarna jurister, säger han,

Som personliga styrkor nämner Lasse att han har lätt att hitta kärnfrågor och att han skriver väl. Han tror att hans största svaghet är hans bristande tålamod för tråkiga uppgifter.

Utbildningens relevans för det nuvarande arbetet

Lasse anser inte att utbildningen speglar det arbetsliv som han har upplevt efter sin examen.

- Utbildningen lever liksom i sin egen lilla värld och det den givit mig är främst analysmetoden och vissa grundläggande principer.

Den kurs som han anser att han har haft störst nytta av i sitt yrkesliv är civilrätt A-kursen och avtalsrätten.

- Det är det som affärsjuridiken bygger på.

Lasse förespråkar en bred juristutbildning och anser därför inte att någon del av utbildningen kan ses som meningslös.

- Jag kan inte påstå att jag har haft någon direkt praktisk nytta av straffrätt eller rättshistoria, men de områdena är ändå nyttiga.

Moment eller inslag som han saknade i utbildningen är en allmän filosofisk/historisk grund och även vissa språkförknippade inslag som han tror kunde underlätta förståelsen för den engelska juridiska litteraturterminologin. Han anser också att det behövs mer kommunikationsövning i utbildningen. Tingsnotariatjänstgöringen gav praktisk tillämpning på saker som berörts i utbildningen.

- Utbildningen är så teoretisk att det inte går att förstå t.ex. hur man praktiskt kan använda sig av rättegångsbalken.

En bra jurist bör, enligt Lasse, ha en god allmänbildning och analysförmåga och kunna hitta det relevanta och väsentliga i ett stort material. En god jurist måste även kunna uttrycka sig väl, muntligt och skriftligt.

Han tror att det under senare år har skett en statusmässig sänkning av juristyrket generellt och att allmänhetens bild av ”den fina advokaten” har förändrats.

- Och det är väl en vettig utveckling. Fast jag tror att fiffelbilden har etablerats starkare och rättvisebilden blivit svagare i och med detta. I en internationell jämförelse är juristernas arbetsfält begränsat i Sverige, hävdar Lasse.

Marianne Mellkvist

Marianne Mellkvist är 31 år. Hon bor utanför en storstad tillsammans med sin man och deras två barn. Det äldsta är tre år och det yngsta är tre månader. 1993 examinerades hon från juristlinjen vid Stockholms universitet. Efter sin examen fick hon en projektanställning på en myndighet varefter hon fick en tingsnotarietjänst. Under tingperioden fick Marianne sitt första barn och var föräldraledig ett år. Hösten 1997 fick hon en projektanställning på ett departement. Där är hon fortfarande anställd men hon är sedan december 1998 föräldraledig för sitt andra barn.

Kort presentation

Marianne föddes 1967 och växte upp i en förort utanför en storstad. Hon har en två år äldre bror. Deras föräldrar är båda akademiker. Fadern är civilingenjör och modern är mellanstadielärare. Marianne trivdes i skolan och valde den samhällsvetenskapliga linjen på gymnasiet.

- Jag hörde väl till det ”halvambitiösa gänget” under gymnasietiden. Jag ville gärna ha bra betyg och var rätt flitig i mina studier.

Hon sportade lite grann under sin uppväxt och ett ungdomsintresse som fortfarande finns kvar är sång. Hon har också alltid läst mycket böcker. Efter gymnasieexamen 1986 tillbringade hon ett halvår i Schweiz. Där arbetade hon som au pair och pluggade franska. Därefter arbetade Marianne en liten period som lärarvikarie innan hon hösten 1987 fick ett arbete på en fastighetsförmedling som receptinist/-telefonist.

Juridikutbildningen

1988 började Marianne på juristlinjen vid Stockholms universitet. Hon hade sökt till Uppsala i första hand. Där kom hon också in. I Stockholm hade hon en reservplats. Men eftersom hon precis hade träffat sin nuvarande man som bodde i Stockholm gjorde hon en insats för att försöka byta studieort och lyckades.

Marianne har alltid haft ett stort intresse för samhällsvetenskap och planerade att ta en fil. kand-examen bestående av olika samhällsvetenskapliga ämnen. Som ett alternativ till detta tänkte hon också på juristutbildningen.

- Det var nog min man som fick mig att välja juristutbildningen, säger Marianne. Han trodde att det skulle vara bättre ur jobbsynpunkt att ha gått en samlad, bred och väletablerad utbildning.

Det bästa med juristutbildningen var enligt Marianne, just bredden och att den var så allmänbildande.

- Bredden gör att man har stora möjligheter att välja olika juridiska fält, branscher och typer av arbete efteråt. Den allmänbildning man får är väldigt nyttig även för den individuella och privata utvecklingen.

Hon anser att betygshetsen var det sämsta med utbildningen.

- Den främjar definitivt inte ett lärande för livet, bara för tentorna.

Lärarna var inte heller speciellt bra, enligt Marianne.

- Många var opedagogiska. Dåliga på att lära ut. De kunde inte få oss att förstå varför vissa saker var viktiga. Det är väldigt konstigt att lärares pedagogiska kompetens är så viktig när det gäller barn som ofta har en större nyfikenhet och lust för att lära medan det inte krävs några pedagogiska talanger för vuxenlärare. Vuxna kan verkligen behöva lärare som ger dem stimulans och motiv.

Marianne anser också att det var för mycket självstudier under utbildningen.

- Vi kallades ju för de billigaste studenterna. Och visst behövde vi mycket tid för att plöja igenom allt skrivet material vi skulle läsa men det gick till överdrift anser jag.

Den period som hon upplevde som tuffast var utbildningens mittdel. Där var kurserna långa och tunga med bl.a. processrätt. Kursernas brist på verklighetsanknytning var också remarkabel enligt Marianne.

- T.ex. var kursen i avtalsrätt som bl.a. skulle lära oss att upprätta och tolka avtal, helt teoretisk och vi såg inte skymten av ett avtal på riktigt.

Marianne anser att de få praktiska övningar som förekom var givande. Hon tyckte även att det var kul att skriva PM och blev stimulerad av att hålla egna muntliga anföranden. Slutet av utbildningen var roligast.

- Då kunde vi välja själva utifrån eget intresse och det var verkligen som om en sten lättade från min rygg.

Marianne valde en specialkurs som bl.a. innehöll medierätt och hon skrev också sin examensuppsats inom detta område.

Den litteratur och det kursmaterial som ingick i utbildningen var enligt Marianne av varierande kvalitet.

- Vissa kurser hade modern litteratur, andra föråldrad. Men generellt sett var litteraturen väldigt dyr. De stenciler, oftast med rättsfall, som vi hade som underlag under seminarieövningar kändes inte speciellt vettiga. Seminarierna borde allmänt ha kunnat sammanfatta bättre vad det var vi höll på med. Nu efteråt har jag märkt att det här att man ska lära själv i det tysta och inte snacka om innehållet och vad som är kärnan i det man håller på med, är ett mönster hos vissa äldre jurister.

Examinationerna var till 95% skrivtentor. En kurs hade en inlämningsuppgift som examination.

- Vissa lärare frågade om det som varit ämnets kärna men det fanns också några examinatoreer som hade som praxis att försöka "sätta dit" studenter och tog upp obetonade detaljer i tentorna. Så för att vara säker kunde man inte sälla alltför mycket när man tentapluggade utan blev tvungen att läsa allt.

Marianne säger att hon inte hade speciellt mycket kontakt med studentexpeditionen. Hon var heller aldrig engagerad i kårlivet.

- Jag sjöng i juristkören och gick på en och annan pub.

När det gäller jämställdhet säger hon att det fanns fler män än kvinnor i lärarkåren. Bland studenterna var det ungefär lika många män som kvinnor. Marianne har en känsla av att killarna "tog för sig" lite mer under de schemalagda träffarna. Hon menar också att man kunde se en viss könsrelaterad uppdelning på slutet, då killarna inriktade sig på mer "luckurativa" områden som affärsjuridik och tjejrna på humanjuridiska områden.

Hon har inte upplevt någon positiv eller negativ särbehandling av några speciella grupper.

- Men en sak som jag har uppmärksammat är att utländska studenter är förhindrade att "sitta ting" eftersom det krävs svenskt medborgarskap för sådan tjänst.

På frågan om hon är nöjd med utbildningen svarar hon att hon är nöjd med att ha blivit jurist men att det finns mer att önska av juristutbildningen vid Stockholms universitet.

- Många sa till mig när jag började plugga att det är trist att läsa till jurist men att arbeta som jurist är väldigt roligt, så jag var i princip inställd på att studierna skulle vara tråkiga.

Marianne anser att praktikperioder behövs eftersom utbildningen är så teoretisk. Under sin egen tingsnotarietid fick hon framförallt praktisk erfarenhet av straffrätt, processrätt samt civilrätt. Hon anser att det finns en klar diskrepans mellan äldre svenska juristers inställning till tingsmeriteringens nödvändighet och studiesystemets expansion, men även mellan den gammalmodiga svenska inställningen och andra länders juristutbildningar/inställningar till juristbranschen.

- För mig var tingsnotarietjänsten väldigt nyttig. Fast det var kämpig, eftersom jag var gravid under en stor del av perioden, bodde långt från min man och för att det blev väldigt mycket jobb på övertid. Men att "sitta ting" var bland det bästa jag har gjort. Det kändes som "aha, var det här jag har läst!". Därför är det verkligen synd att bara 1/3 av studenterna kan få en tingsnotarietjänst.

Hon skulle kunna tänka sig att juristutbildningarna tillämpade någon typ av betald sommarpraktik som studenterna fixade själva i likhet med vissa tekniska utbildningar.

- Men det är kanske enklare att fixa sommarjobb inom det tekniska området, säger hon.

Hon vet att många av hennes kurskamrater inte hade något juridiskt förknippat arbete under somrarna, om de hade något arbete över huvud taget. Själv arbetade hon varje sommar under juristutbildningen med något juridiskt. En sommar

på en advokatbyrå, en annan på ett försäkringsbolag och en tredje på en tingsrätt.

När Marianne skrev sin examensuppsats inom det medierättsliga området tänkte hon lite på möjligheten att fortsätta utbilda sig på forskarnivå.

- Det är väl en av de två traditionella och formella karriärvägarna inom juridiken. Antingen satsar man på domarbanan eller så doktorerar man.

Marianne anser att hon fick tillräcklig information om hur man går till väga om man är intresserad av att fortsätta med forskarutbildning.

Efter sin jur. kand-examen sökte hon tingsnotarietjänst och i avvaktan på en plats fick hon en projektanställning på en mindre myndighet. Denna anställning fick hon sedan tillgodoräkna sig som tingsstid. Efter några månader fick hon en tingsnotarietjänst på en liten tingsrätt.

- Jag jobbade mycket och det var roligt men slitit. Dessutom var jag ju gravid och i slutet på graviditeten blev jag sjukskriven.

Därefter födde Marianne sitt första barn och var sedan mammaledig i ett och ett halvt år. Efter föräldraledigheten arbetade hon sina sista två månader på den lilla tingsrätten varefter hon började söka nytt arbete. Via en kontaktperson som undervisat på juristutbildningen fick hon en projektanställning som utredningssekreterare på ett departement. Marianne är tacksam för den hjälpen men hon tror inte att det är någon speciellt vanlig företeelse att lärare förmedlar sådana kontakter eller rekommenderar studenter för arbeten.

Det nuvarande arbetet

Sedan hösten 1997 har Marianne arbetat på departementet. Hon är i princip fortfarande anställd men eftersom hon fick sitt andra barn i januari 1998 är hon nu föräldraledig.

- Utredningssekreterare är en juridisk titel som oftast innehas av assessorer från hovrätten, så jag betraktar det som ganska förmånligt att jag som tingsmeriterad jurist kunde få ett sådant jobb, säger Marianne.

Ett utredningsarbete på ett departement är enligt Marianne oftast kopplat till statliga utredningar av olika slag.

- Konkret innebar arbetet att jag ansvarade för granskningen av vissa delar i ett större juridiskt material. Jag läste, analyserade och granskade delarna och sedan skrev jag olika rapporter baserade på min granskning.

För att kunna utföra ett gott arbete som utredningssekreterare tror Marianne att det är viktigt att man är duktig på att dra viktiga slutsatser samt att man kan komprimera ett större material så det kan presenteras på ett överskådligt vis. Hon anser att det roligaste med arbetet var att det var så självständigt.

Hon anser också att det var roligt och stimulerande att arbeta med människor som "tänker till" samt att det var intressant att få insikt i hur statliga utredningar

och departementsarbete fungerar. Det som var svårast i jobbet var att få en överblick över det stora materialet och kunna hålla överblick under utredningens gång.

Arbetet bestod mest av skrivuppgifter. Marianne uppskattar den muntliga delen till ca 15%. Hon anser inte att arbetet krävde speciellt mycket ur retorisk synvinkel. Inte heller anser hon att hon arbetade speciellt mycket tillsammans med andra.

- Vi var en grupp som tillsammans ansvarade för granskningen av ett material men vi hade delat upp arbetet mellan oss. Ibland kan det vara en nackdel att jobba själv men jag anser att den frihet det förde med sig var positiv.

Marianne tror att hennes styrkor i arbetet framförallt var att hon är duktig på och har lätt för att skriva samt att hon är självständig och disciplinerad i sitt arbete. Hennes brist på erfarenhet ser hon som den största bristen.

- Ibland saknade jag feedback. En person som är relativt nyutexaminerad behöver definitivt någon äldre/mer erfaren att lära sig från.

Utbildningens relevans för det nuvarande arbetet

Marianne anser inte att utbildningen speglade det arbetsliv eller förberedde henne för de arbetsuppgifter som hon har upplevt efter sin examen.

- Det är mycket roligare att jobba med juridiken än det är att studera.

Hon anser att utbildningen la alltför stor vikt vid detaljstudier av lagar och förordningar.

- Metodlärnan, borde vara i centrum, men jag anser att utbildningen i princip missade att ge oss den juridiska metoden. Först på tingsrätten insåg jag på allvar vad det handlade om. Det kändes lite skrämmande.

De utbildningsmoment som hon trots allt har haft nytta av i arbetslivet är kurserna i straff- och processrätt. Det hon ser som mest meningslöst med utbildningen var de överdrivna detaljstudier av vissa lagtexter som studenterna tvingades att göra.

I utbildningen saknade hon framförallt kommunikationsövningar, både muntlig presentation och skriftliga uppgifter. Hon saknade också lärare med god pedagogisk kompetens som kunde knyta an kursinnehållet till praktiska jobbsituationer. Hon skulle också vilja att utbildningen gav tillfälle till diskussioner om den juridiska grunden.

- Det är viktigt att studenterna från början inser att lagar är skapade av politiker. Frågor som "är detta bra?" måste ställas och ventileras. Det är farligt om jurister bara tillämpar lagarna utan att ifrågasätta dem.

En bra jurist ska enligt Marianne vara noggrann och metodisk utan att för den skull bli feg och okritiskt följsam. Marianne menar att allmänheten troligen har en ganska kritisk bild av jurister.

Hon anser att det finns en stor risk att juristernas status på arbetsmarknaden sänks av att fler och fler kvinnor väljer yrket. Hon tror att man kan se att de kvinnliga juristerna i högre utsträckning hamnar på lägre avlönade juristposter t.ex. på statliga myndigheter och männen t.ex. på privata advokatbyråer där lönen är bättre.

- Själv har jag många gånger känt att jag har blivit tvungen att dumpa världens karriärchanser i och med att jag har fått barn. Det här med projektanställningar är en källa till oro för många nyutbildade mammor. Bland mina kvinnliga vänner är det väldigt många som liksom jag inte har något fast arbete att gå tillbaka till efter föräldraledigheten. Men livet är alldeles för kort för att hålla på och planera in allt i detalj, menar Marianne.

Nina Nordlund

Nina Nordlund är 27 år. 1998 tog hon examen från Juristprogrammet vid Uppsala universitet. Innan examen studerade hon juridik utomlands under en termin. Sedan några månader har hon en tidsbegränsad anställning som praktikant på en större advokatbyrå i en storstad.

Kort presentation

Nina Nordlund föddes 1971. Hon har två äldre bröder. Föräldrarna är båda läkare. Tills Nina blev tolv år bodde familjen på en liten landsort. Därefter flyttade de till en något större stad.

Nina var "allmänt sportig" under sin uppväxt. Hon spelade även trumpet i musikskolan. På gymnasiet gick hon tre år på den tekniska utbildningen. Ett år studerade hon på High School i USA. Efter sin gymnasieexamen 1991 arbetade hon ett år i storkök på ett vårdshus.

Hösten 1992 flyttade hon till Uppsala eftersom hon hade kommit in på den internationella ekonomlinjen. Där gick hon ett år. Hon tyckte emellertid inte att det var speciellt roligt.

- Jag började där fast jag inte riktigt visste vad det var. Efter ett år hoppade jag av och började istället läsa enstaka kurser i statsvetenskap.

Nina läste statsvetenskap under ett år och tog 40 poäng. Under de två första åren vid Uppsala universitet var hon aktiv i nationssammanhang.

- Jag arbetade bland annat som klubbvärd vilket innebär att man är restaurangansvarig, samt hade andra uppdrag t.ex. satt jag i stipendienämnden.

Juridikutbildningen

Redan då Nina sökte till det internationella ekonomiprogrammet fanns tankar på att söka juristutbildningen och under sin första period på universitetet fick hon viss insikt i juridikstudier eftersom hennes dåvarande pojkvän studerade juridik. Efter studieåren med ekonomi och statskunskap sökte hon till juristprogrammet och kom in. Det var naturligt för henne att fortsätta i Uppsala eftersom hon var van vid miljön och trivdes där.

Under det första studieåret på det internationella ekonomiprogrammet hade Nina flyttat runt till en massa olika bostäder. Under det andra året flyttade hon mellan några olika studentrum. Under juristutbildningen hade hon emellertid fått tag på en egen studentlägenhet.

Det Nina ser som det bästa med utbildningen, eller snarare med juridiken, är att hon har stor nytta av den i det personliga livet.

- Mycket i det vardagliga livet rör sig kring juridiska frågor. Det är bra och allmänbildande att studera juridik, fastslår hon.

Hon nämner också att hon anser att "den nya ordningens pedagogik" som numera tillämpas i Uppsala var mycket bra.

- Jag tycker att den problembaserade inläringen och arbetet i små studentgrupper var jättebra. Framförallt för att den gav studenterna stora chanser att diskutera.

Det hon ser som sämst med utbildningen var betygshetsen.

- Det är mer betygshets på juristutbildningarna än på andra utbildningar vilket beror att antagningen till tingsjämsgöring sker helt på betyg men även på att arbetsgivarna inom juristbranschen verkar vara mer fixerade vid betyg än inom andra yrken. Jag hade goda betyg men för dem som inte lyckades lika bra var betygsfixeringen otroligt oroande och pressande.

Nina anser att obestämsrätt var ett speciellt roligt moment under utbildningen. Hon var inte speciellt förtjust i process- och familjerätt. De två första åren på utbildningen var tyngst, menar hon.

- Fast de åren var även de mest utvecklande. Det mesta var helt nytt och man höll på att lära sig "juridisk metod".

Utbildningens schan var bra, anser Nina.

- Fast vissa av de seminarier vi hade i grupp var tre timmar. Det är för långa pass. Man orkar inte vara aktiv och uppmärksam i mer än ett par timmar, säger hon.

Kursmaterialet och -litteraturen var också ok.

- Det är svårt att ha några generella åsikter om litteraturen. Företrädesvis används litteratur skriven av lärare på Juridikum i Uppsala och gärna av den som är kursföreståndare.

I Uppsala får studenterna göra stora tentor som kan vara värda upp till 22 poäng under de tre första åren.

- Det låter fruktansvärt men det var inte så farligt, anser Nina. Det fungerade bra för mig och det är inte så stor procent som inte klarar stortentorna. Mycket p.g.a. den nya ordningen och de obligatoriska momenten. Fast det är klart att tingspoängen kan påverkas mycket om man missar en stortenta.

De flesta lärare var duktiga, anser Nina.

- Men det fanns några riktiga bottennapp. De var säkert kunniga men de kunde inte förmedla sin kunskap och de kunde inte ge tydliga svar på frågor som studenterna ställde.

Studentservicen och tillgången på teknisk utrustning var dåliga i Uppsala, anser Nina.

- När jag studerade utomlands upplevde jag en helt annan service. Alla studenter fick t.ex. en egen e-mailadress och det fanns mycket datorer till studenternas förfogande.

Nina poängterar emellertid att studerandeexpeditionen på Juridikum i Uppsala har bra öppettider och att studenterna fick bra hjälp om där om de t.ex. behövde studieintyg.

- Fast studievägledarna var svårtillgängliga och inte speciellt trevliga eller till hjälp när man väl träffade dem.

Hon anser att studentlivet i Uppsala är kul. Fast hon hann inte vara lika aktiv i nationslivet under sina juriststudier som hon varit under de två första åren.

När det gäller jämställdhet i utbildningen säger Nina att det fanns ett moment i den allmänna rättsläran och rättshistorien som speciellt tog upp kvinnor och rätt.

- Det var någon föreläsning på ämnet men jag tror aldrig att vi diskuterade det.

Hon upplevde inte att det förekom någon positiv eller negativ särbehandling av någon speciell grupp.

Generellt sett är Nina nöjd med sina juridikstudier i Uppsala.

- Framförallt tror jag att den nya ordningens undervisningsätt gjorde att jag lärde mig mycket.

Hon vill helst slippa tingsnotarietjänst.

- Jag kan tänka mig att göra det för att få ett bra jobb senare men jag känner flera personer som inte varit nöjda med sin period som tingsnotarie. De har inte ansett att de uppgifter de fått som notarier har varit givande och har inte kommit överens med vissa lagmän vilket gjort att de inte fått de betyg de förtjänat.

Forskarutbildning har aldrig lockat Nina.

- Jag är less på själva studierna och det känns varken lockande med att skriva avhandling eller med undervisning.

Hon menar att studenterna inte fick någon explicit information om forskarutbildning under utbildningen.

Det nuvarande arbetet

Våren 1998 skickade hon på eget initiativ ut förfrågan till olika advokatbyråer och juristfirmor för att se om de var intresserade av att anställa henne som "praktikant" efter årsskiftet. Under sommaren arbetade hon på den bank som hon sommarjobbade på de senaste åren. Under det sista året på juristprogrammet arbetade hon också där parallellt med studierna.

I juni var hon på en anställningsintervju och hon fick en anställning som praktikant efter årsskiftet på den stora advokatbyrå som hon nu jobbar på.

Under hösten -98 bodde och studerade Nina juridik utomlands.

- Det var bra. Jag läste bl.a. bolags- och konkurrensrätt. Men framförallt tränade jag på språket.

När hon kom tillbaka började hon sin anställning som praktikant. Arbetet var först tidsbegränsat till sex månader men har nu blivit förlängt till ett år.

- Efter det vet jag inte riktigt vad jag ska göra. Jag är inte speciellt sugen på mer utlandsstudier. I värsta fall måste jag krypa till korset och "sitta ting". Men det blir inte så länge som 2 år eftersom jag får tillgodoräkna mig min tid som praktikant på byrån, säger Nina.

I den anställning som praktikant som Nina har gör hon samma saker som en biträdande jurist.

- Jag har möjligheter att prova på lite olika typer av uppgifter i syfte att lära mig. Jag hjälper de andra juristerna t.ex. med förslag till PM och avtal. Och jag förbereder rättsfrågor.

Efter genomgångar och förändringar av de förslag som Nina arbetat fram kan de mer erfarna juristerna sedan använda materialet.

Det Nina ser som roligast med sitt arbete är att hon får praktiska tillfällen att prova och använda sig av de kunskaper som hon tillägnat sig under utbildningen. Hon anser att mycket i arbetet är svårt eftersom det mesta är nytt. Arbetet blir speciellt intressant då arbetsplatsen är en stor byrå med välkända större företag som klienter.

Nina anser att det är svårt att planera in personliga aktiviteter p.g.a. arbetet.

- Det är alltid mycket bråttom med allting. Ofta måste man ställa in bokade lunchmöten med vänner för att det kommer jobb emellan och arbetsdagarna är långa. Jag tror inte att jag vill arbeta på det viset hela mitt liv.

Det mesta i Ninas arbete är skrivbaserat. De muntliga aktiviteter som förekommer sker som samtal mellan henne och de mer erfarna jurister som hon arbetar åt. Hon har hittills inte gjort några större föredragningar och hon anser inte att hon måste argumentera för sina ståndpunkter i speciellt stor utsträckning.

Nina anser att det är viktigt att man kan tänka själv i arbetet så att man inte sväljer alla mallar och standardlösningar med hull och hår.

Jag vet att jag själv är dålig på det kritiska tänkandet. Min styrka ligger nog framförallt i att jag är duktig på engelska, tror hon.

Utbildningens relevans för det nuvarande arbetet

Nina anser att juristutbildningen försökte att uppmuntra studenterna att tänka kritiskt och säger därför att det är "hennes eget fel" att hon ännu inte utvecklat sitt kritiska tänkande i arbetet. Hon anser att utbildningen på ett ganska bra vis förberett henne för de arbetsuppgifter hon nu gör.

- Jag läste en kurs i kommersiell avtalsrätt som jag känner att jag har speciellt stor nytta av just på den här arbetsplatsen. Dessutom har jag stor nytta av att utbildningen tränade oss i att skriva PM och att man då var noga med hur vi uttryckte oss skriftligt.

I förhållande till det nuvarande arbetet menar Nina att processrätten egentligen var ganska meningslös, men hon framhåller att hon ändå anser att det är en viktig del av juridiken och att hon kan tänka sig att hon kommer att ha nytta av den i framtiden.

Det hon saknade i utbildningen var framförallt praktisk träning.

- Vi fick t.ex. aldrig prova på att skriva avtal. Men jag vet inte riktigt hur det skulle gå att få in praktiska moment i utbildningen på ett smidigt vis. Vi hade i och för sig något "process-spel".

Hon anser också att utbildningen borde erbjuda mer argumentations/retorikträning.

Det är svårt för Nina att på rak arm svara på frågan om vad som kännetecknar en bra jurist.

- Jag vet inte om det finns något som är speciellt utmärkande. Självklart måste en jurist ha goda juridiska kunskaper. Man måste också kunna se olika infallsvinklar på ett problem och vara kreativ för att finna olika lösningar. Det är nog det jag själv har lite svårt för.

Hon tror inte att juristernas status har förändrats i allmänhetens ögon.

- Jag tror att jurister generellt sett har hög status. Men det beror naturligtvis på vad man arbetar med. Jobbar man på en stor byrå med "stora" klienter och gott anseende så tror jag att man har högre status.

Intervjuer med studenter från andra juridiska utbildningar

Anders Antonsson

Anders Antonsson är 29 år. Han bor i en större svensk stad tillsammans med sin fästmö som studerar juridik vid ett universitet. Våren 1997 examinerades Anders från det Affärsjuridiska programmet med EG-rättslig inriktning vid Linköpings universitet. Sedan dess arbetar han med rådgivning, avtal och förhandling i bilaterala och internationella sammanhang på ett statligt verk.

Kort presentation

Anders är äldsta barnet i sin familj. Han har två yngre systrar. I sin barndom och under vissa delar av sin grundskoleperiod bodde han utomlands eftersom föräldrarna är verksamma inom internationellt etablerade företag. Från mellanstadiet och framåt bodde Anders emellertid på en och samma lilla svenska ort som han ser som sin hemort. Han gick den tekniska gymnasieutbildningen. När han var 20 år och gjorde militärtjänst flyttade föräldrarna och den äldsta systemen till Tyskland. Anders och den yngsta systemen, som då precis skulle börja ettan på gymnasiet, flyttade ihop i en lägenhet på den lilla orten.

Under såväl tonårsperioden som under efterföljande studieår umgicks Anders mycket med sina kompisar. Han har alltid varit sportig. Framförallt har han sysslat med racketsporter.

Efter lumpen på Gotland i 10 månader bodde, arbetade och läste han tyska i Österrike under ett halvår.

Våren 1991 började Anders läsa enstaka kurser på Linköpings universitet. De första kurserna var tyska, matematik och handelsrättslig översikt kurs. Han fortsatte sedan sina studier med diverse ekonomiska kurser. Efter ett par år började han läsa en juridisk basutbildning uppbyggd som de två första åren på Juristlinjen. Skälet var att han ville komplettera sin ekonomiska utbildning. När den juridiska basutbildningen började lida mot sitt slut uppstod flera valmöjligheter. En var att fortsätta juriststudierna i Lund eller Uppsala. En annan var att avsluta studierna och ta ut en ekonomexamen och en tredje möjlighet var att börja på de nystartade Affärsjuridiska programmet. Det sista valet skulle ge bra möjligheter att ta två examina vilket också blev resultatet för Anders som har en affärsjuridisk magisterexamen och en ekonomie kandidatexamen.

Juridikstudierna

- Det var nog slumpen som gjorde att jag stannade i Linköping och gick det Affärsjuridiska programmet, säger han.

Fast vid närmare analys tycker han sig se att vissa faktorer styrde honom.

-Jag föreställde mig att den traditionella juristbanan inte gav så goda möjligheter för mig att utnyttja min ekonomiska utbildningsbas som den nya utbild-

ningen verkade kunna. En annan faktor var den sociala miljön. Jag trivdes i Linköping med mina studiekompisar och jag hade en egen lägenhet, säger Anders.

En flytt till Uppsala skulle innebära ett liv i studentkorridor, och det lockade honom inte. Dessutom hade han precis träffat sin blivande och nuvarande fäst-mö som då studerade på den affärsjuridiska utbildningen vid Linköpings universitet.

Anders har tagit fullt studiemedel under hela sin studieperiod. På somrarna arbetade han på olika arbetsplatser bland annat på Arlas lager. En sommar arbetade och studerade han i Tyskland. Tysklandsjobbet resulterade också i ett litet konsultextraknäck som han utförde en vår samtidigt som han studerade.

Anders är nöjd med utbildningens upplägg, innehåll och studentervice. Studenterna fick sina scheman i god tid, kursplanen för programmet följdes till punkt och pricka och det fanns utrymme för diskussion om kursernas innehåll och form. Visst upplevde han att programmet hade ”barnsjukdomar”:

- Men de kunde man stå ut med eftersom man märkte att de kursansvariga var lyhörda och lyssnade på studenternas åsikter.

Det Anders anser som bäst på det affärsjuridiska programmet var den nära kontakt som fanns mellan kursansvariga, föreläsare och studenter.

- Vi var inte så många studenter och lärarna kunde lägga mycket tid på varje student. Vi var en sammansvetsad grupp och det var helt ok att ställa frågor. Det rådde en lite informell stämning på programmet. Föreläsarna, både de från Linköpings universitet och gästföreläsare, brukade ofta ta en fika med studentgruppen i pauser och efter föreläsningstillfällen.

Det som var sämst på utbildningen var bristen på resurser, anser Anders.

- Det hade varit givande att ha fler föreläsningar och framförallt fler gästföreläsare.

Han menar att en positiv utveckling är att programmet nu har etablerat en starkare koppling till forskning och en forskarutbildning och att han kan tänka sig att börja forska själv om några år då han samlat på sig lite mer arbetslivserfarenhet. Han tror att forskning erbjuder en möjlighet till fördjupning i ett område. Ett tillfälle att stanna upp och fundera grundligt på ett problem. Något som han ibland saknade under studierna och i sitt nuvarande jobb. Han skulle även kunna tänka sig att arbeta halvtid och gå forskarutbildning på halvtid men är osäker på om det är möjligt med de nya reglerna för forskarstuderandes finansiering.

Det roligaste under utbildningen var de rättsfilosofiska diskussioner som gick som en röd tråd genom hela utbildningen och i uppsatsskrivningarna.

- Det var skönt med diskussionerna för i dem fanns ingen betygshets eller press som det var i många andra sammanhang.

Han anser att utbildningen hade ett riktigt och givande oppositionsförfarande vid uppsatstillfällena och att detta gav studenterna en bra skrivträning.

Det svåraste med utbildningen generellt sett var, enligt Anders, att studenterna måste läsa väldigt stora textmassor. För att få spets på tentor krävs dessutom att man har läst litteraturen 2-3 ggr.

- Det tar tid att läsa all text och det är svårt att kombinera studierna med det sociala livet. Det jobbigaste med att studera var nog den ständigt återkommande tentaångesten. Känslan av att man borde ha pluggat mer.

Anders har inte reflekterat över några jämställdhetsfrågor under utbildningen och tror inte att det fanns några studentgrupper som p.g.a. kön eller andra faktorer var positivt eller negativt särbehandlade. Däremot anser han själv att de kvinnliga föreläsarna generellt sett var bättre än de manliga.

Han framhåller att de som examinerats från det affärsjuridiska programmet med EG-inriktning hamnar i ett beklagligt mellanläge då de inte erhåller samma yrkesexamen som de som läser juristprogrammen. Han anser att programmets 160 poäng borde utökas till 180.

Angående tingsmeriteringssystemet säger Anders att han tror att systemet är viktigt och bra för dem som satsar på den traditionella jurist- och domstolskarriären. Hans kollega på jobbet som har "suttit ting" anser emellertid att arbetsgivarnas krav på att arbetssökande ska ha gjort tingsnotarietjänst är alltför hysterisk.

Under sina studier och sitt sommarjobb i Tyskland har Anders kommit i kontakt med tyska juridikstudenter som uppgivit att deras tingsnotarieperiod inte enbart är kopplad till domstolar. De ska även spendera viss tid med andra juridiska arbetsuppgifter t.ex. på förvaltningar och advokatbyråer. Det tycker han verkar vara positivt.

Det nuvarande arbetet

Anders fick arbete på det statliga verket direkt efter sin examen på det affärsjuridiska programmet. Arbetsgivaren hade vänt sig till universitetet för att få kontakt med ett antal snart färdiga studenter som kunde tänka sig att vikariera ett år för en tjänsteman som var ledig för studier. Universitetet letade lämpliga kandidater bland studenter som läste på det affärsjuridiska programmet, det internationella ekonomiprogrammet samt ekonomlinjen. Anders var en av ett tiotal som fick komma på intervju och han fick sedan vikariatet i augusti 1997. Våren 1998 skedde en omorganisation på arbetsplatsen och i samband med detta fick han en fast tjänst med en lite annan inriktning än den första.

Exempel på konkreta arbetsuppgifter som Anders sysslar med i sitt arbete är tolkning och tillämpning av multilaterala och bilaterala avtal. Han finns därför med vid förhandlingstillfällena och olika arbetsgrupper inom EU och vid förhandlingar och avtalsmöten med regeringskansli och andra statliga verk. Anders anser att arbetsuppgifterna kräver ett sinne för diplomati och en förmåga att

snabbt kunna tillgodogöra sig nödvändig sakkunskap inom varierande områden. Han tror även att det är viktigt att han är noggrann och öppen socialt och yrkesmässigt. Dessutom är det nödvändigt att ha goda språkkunskaper i engelska som är det gängse förhandlingspråket inom branschen.

Anders trivs med sitt arbete och tycker att det är stimulerande och roligt att få vara en kontaktlänk i internationella sammanhang. Arbetet känns omväxlande och det gäller att ha både en generell översikt över verksamheten och att skaffa sig specifik kunskap i detaljfrågor.

- Jag tycker det är speciellt roligt att läsa och analysera skrifter, t.ex. avtalsförslag och remisser, som berör olika sakområden och att sedan få skriva svar på dessa.

Ibland, men inte speciellt ofta, håller Anders muntliga föredragningar. Vid dessa tillfällen har han ibland känt sig stressad för att tiden inte har räckt till dels för att planera föredraget men också för att hinna säga det som är viktigt. Skriftliga redovisningar och textförslag som går ut till olika instanser gör han desto oftare. I Anders arbete förekommer mycket samverkan med andra, såväl externt som internt.

Han tror att hans styrkor i arbetet är att han är enveten och positivt inställd till alla typer av arbetsuppgifter. Hans grundinställning är att ”ingenting är omöjligt”. En genomgående tidsoptimism tror han är en av hans svaga sidor och ibland kan han även känna att han är lite för noggrann.

Utbildningens relevans för det nuvarande arbetet

Anders anser att huvudparten av de nuvarande arbetsuppgifterna berördes i utbildningen. Speciellt stor nytta har han haft av att utbildningen tränade honom att göra sakframställan. Han anser även att de analytiska resonemang som studenterna hade i syfte att få fram kärnan i problem har varit givande. Utbildningen var dock framförallt inriktad mot arbete i näringslivet och han hade därför inga direkta idéer om hur det är att arbeta inom statlig förvaltning. Han hävdar att han har blivit positivt överraskad att han nu anser att arbetet inom den offentliga sektorn är intressant och viktigt.

Anders menar att han ännu har för lite arbetslivserfarenhet för att säkert kunna svara på frågan om vad som utmärker en bra jurist. Men han tar upp det som han nämnt tidigare; social förmåga, språkkompetens och analytiskt sinne. Han tycker sig märka att det ofta arbetar jurister på utredande tjänster med politisk karaktär och det tror han är bra. Om han ska spekulera om juristyrket i framtiden tror han att det blir viktigare och viktigare att jurister är sociala och kan sälja sig själva samt att de breddar sig kunskapsmässigt.

Carl Ceder

Carl Ceder är 29 år och bor i en storstad med sin sambo. 1998 tog Carl examen från det Affärsrättsliga programmet med EU-inriktning vid Högskolan i Jönköping. Efter denna examen har han jobbat på ett juridiskt konsultföretag som sysslar med obestandsfrågor och företagsrekonstruktioner.

Kort presentation

Carl föddes i Finland och på 70-talet följde han med sina föräldrar då de flyttade till Sverige av arbetsmässiga skäl. Carl åkte sedan "land och rike runt" med föräldrarna till olika arbetsorter. Han gick därför i många olika skolor under sin uppväxt. Ny i klassen var han hela åtta gånger. Carl tror att denna erfarenhet har gjort att han lärt sig att "ta för sig" och att knyta nya kontakter snabbt.

På gymnasiet gick Carl den tvååriga sociala linjen och han ville snabbt komma ut och börja arbeta. Efter sin gymnasieexamen jobbade han en period inom äldreomsorgen. Därefter arbetade han på industrigolvet i ett par år. Efter detta gick han en restaurangskola vilket ledde till att han fick arbete som bartender och barmästare. Efter att ha arbetat i bar/restaurangbranschen en period kände Carl att han ville fortsätta att utbilda sig på högskolenivå. Han började därför läsa upp sina betyg på komvux och erhöll betyg som motsvarande naturvetenskaplig gymnasielinje.

Juridikutbildningen

Carl anser sig inte vara någon språkbegåvning. Han tycker inte heller att han är tekniskt lagd. Vilket fick honom att börja tänka på juridik som ett gott val att fortsätta med efter komvux studierna.

- Det jag hade att välja på var mer eller mindre bara ekonomi eller juridik, säger Carl. Eller något alternativ som kombinerade dessa områden.

I det affärsrättsliga programmet med EU-inriktning i Jönköping fann han ett sådant alternativ. Han sökte dock till många olika juridiska utbildningar.

- Jag kom in på flera utbildningar men det var Jönköping som snabbast gav mig svar att jag kommit in. Jag och min sambo hade varit på semester under sommaren och innan vi åkte iväg hade vi packat ner vårt hem i lådor eftersom vi visste att vi skulle flytta. Så när vi kom hem låg beskedet från Jönköping och väntade i posthögen. Vi lastade in lådorna i bilen och åkte ner direkt från Norrland. Det tog 18 timmar och under resan ner fick vi också tag på några lägenheter som vi åkte och tittade på på en gång. En av dem tog vi.

Carls sambo som arbetar inom vården började så småningom också att studera i Jönköping.

Det bästa med juridikstudierna var enligt Carl den stora frihet som han kände och den goda kamratskap som uppstod mellan studenterna.

- Jönköping var en ny studentstad då och studenterna ville ha kontakt med varandra. Till skillnad från hur det är på vissa andra studentstäder. Det är också en så lagom stor stad med bra utbud på det mesta.

De ämnesval som Carl gjorde under utbildningen gav honom specialkompetens i associations- och skatterätt. Han ser hela sin utbildningstid i Jönköping som lärorik. För honom var ju högre studier och tentor någonting helt nytt. I början läste han därför precis allt som fanns att läsa och det var fruktansvärt mycket.

Förutom sina studier engagerade sig Carl också i viss föreningsverksamhet. Han var t.ex. med vid bildandet av en programanknuten förening kallad Affärssjuristerna, vars främsta syfte var att marknadsföra Jönköpings juridikstudenter och den specialkompetens som det affärsrättsliga programmet med EU-inriktning i Jönköping erbjuder arbetsgivare.

Det sämsta med utbildningen var enligt Carl den ”växtvärk” som utbildningen och hela högskolan hade i början. Den växte så det formligen knakade och lokalerna blev för små både fysiskt och till antal. Studenterna var ofta tvungna att åka runt till en massa olika lokaler på orten.

- Fast under de sista studieåren blev högskolans nya fina byggnader klara och rundåkandet upphörde.

Utbildningen gav honom vad han hade väntat sig: kunskap, en examen och ett arbete.

- Men det absolut roligaste med att studera var studentlivet, att man fick många goda vänner och att jag, trots allt, hade gott om tid att spela golf, säger han.

Undervisningen på utbildningen bestod enligt Carl av ”normala föreläsningar och seminarier”. Under utbildningens fördjupningsdelar var undervisningen dock mer problembaserad. Lärarna fungerade som handledare och bollplank för studenterna som i princip fick göra allt själva. När det gällde kurslitteraturen på utbildningen följde den ”den vedertagna doktrinen” och litteraturen var mycket omfattande, menar Carl. Utbildningen hade framförallt skriftliga tentor som examinationsform. Om man hade missat en skriftlig tenta många gånger kunde man istället få ett muntligt test.

Varje student knöts till ett så kallat fadderföretag, ett större företag på bygden, och gjorde en hel del uppgifter hos detta. Det var ett mycket bra system anser Carl. Speciellt tror han det ger studenterna en god kontakt med näringslivet vilket kan hjälpa dem att få arbete efter sin examen.

Det var endast akademiker och advokater som varit i yrkeslivet som föreläste på programmet och Carl anser att lärarna och föreläsarna var bra överlag. Han vet att Jönköping medvetet försökte att locka till sig eftertraktade och bra föreläsare.

- Jag vet att man såg sin höga föreläsningsskvalitet som en ”tuppkam” och konkurrensfaktor i förhållande till andra utbildningar.

När utbyggnaden av högskolans lokaler var klar erbjöd lärosätet goda möjligheter för studenterna att låna och utnyttja behövlig teknisk utrustning som t.ex. datorer.

- Det fanns datorer även tidigare men i samband med nybygget blev tillgången avsevärt bättre.

Carl har inte reagerat på någon typ av jämställdhetsfråga under utbildningen. Men såhär i efterhand kan han se att de flesta av studenterna var kvinnor och de flesta av föreläsarna var män. Han tror dock inte att detta bidrog till någon speciell särbehandling av något av könen.

Om tingsmeritering säger han att det varken är eller bör vara något obligatorium.

- Det känns helt onödigt med tingsnotarietjänst för mig. Jag tror att jag kan lära mig mer genom att arbeta på en byrå som jag gör nu ett par år. Tingsmeriteringssystemet är säkert bra för dem som ska göra karriär inom domstolarna, men fungerar som en betygsgrej i näringslivet, anser han.

Under utbildningen uppmuntrades studenterna att söka forskarutbildning och doktorandtjänster. En av Carls kurskompisar fortsatte studera och kommer att få hålla på ytterligare fem år. Men Carl har aldrig funderat på forskning.

- Jag har inget intresseområde som ”gnor” i mig och jag tycker att fyra års hårt pluggande räckte.

Det nuvarande arbetet

Det arbete Carl har nu såg han utannonserat i Dagens Nyheter. Det var cirka 60-70 sökande. Den nuvarande arbetsgivaren och den advokatbyrå man samarbetar med såg på sökandeurvalet och tillämpade sedan intervjuer på sedvanligt vis. Carl tror att det framförallt var hans personlighet som gjorde att han fick arbetet.

Carls arbete består i att som juridisk konsult på olika sätt var behjälplig för företag. Ofta befinner de sig på obestånd. Arbetet kräver insikter både inom det ekonomiska och det juridiska området. Varje klient har en unik situation präglad av olika omständigheter och som konsult försöker Carl att finna en juridisk lösning för varje fall. Vid likviditetsproblem är det vanligt att han sköter kontakter med borgenärer och banker. Ibland går det inte att lösa företagets problem på annat vis än med ett konkursförfarande. Då kan Carls uppgift t.ex. vara att förklara de juridiskt riktiga procedurerna t.ex. arbetsrättsliga procedurer vid uppsägningar, för företagsledningen och att sköta kontakterna med olika berörda instanser t.ex. banker, kronofogdemyndigheter, konkursförvaltare och skattemyndigheter.

- I mitt arbetet tror jag att det är viktigt att man är framåt och att man inger förtroende, menar Carl. Man måste kunna anpassa sig till dem man besöker.

Jag träffar människor från många olika etniska grupper och utländska kulturer och jag tror att min brokiga uppväxt är en fördel.

Carl tror också att det är viktigt att man har goda sakkunskaper. Och det anser han att han fått via sin juridiska utbildning i Jönköping.

- Ja, det är ju uppenbart. Jag jobbar här nu, det går bra och jag tycker att det är jätteroligt. Men jag hade inte klarat jobbet innan utbildningen. Jag menar att kunna blanda groggar räcker inte långt...

Det som är såväl rolig som svårt och som gör arbetet utmanande och intressant är att det är så mångfacetterat och varierande. Det finns inga rätta svar. Snarare gäller det att alltid försöka hitta en "gyllene medelväg" för det man vill uppnå.

- Ibland är det väldigt stressigt. Dessutom är det tufft att försöka förklara och motivera för oförstående personer utan juridiska grundkunskaper varför det måste gå till på ett visst sätt. Ja, det är jobbigt att se att folk har det svårt. För vissa kunder blir man lite av en psykolog.

Carl säger att det är bra att han och hans sambo inte är inom samma bransch. "Fritiden och hemmet är en sak, jobbet är en annan", säger han.

Den typ av muntlig redovisning som Carl utför inom arbetet är framförallt samtal med olika myndigheter. Under dessa samtal måste han oftast argumentera för sina åsikter.

- Jag tror att jag fick mycket träning i argumentationsteknik av mitt frivilliga engagemang i Affärsjuristernas programförening, säger Carl.

Hans nuvarande jobb innebär även skriftliga redovisningar och han samarbetar oftast med andra, t.ex. revisorer, bokföringskonsulter och jurister. Carl anser att det är svårt att svara på frågan om vad som är hans styrkor i arbetet. Han säger att hans personlighet och den speciella kompetens som han fick genom sin utbildning ger honom styrka. Som en svaghet ser han sin brist på erfarenhet.

- Nybörjarperioden inom en bransch är alltid jobbig och nervös, men man lär sig hela tiden. Och brist på erfarenhet är ju ingenting som kan tränas bort under utbildningen, även om fadderföretagsverksamheten är ett steg i rätt riktning, fastslår Carl.

Utbildningens relevans för det nuvarande arbetet

Carl anser att hans utbildning verkligen speglade det arbete som han har nu.

- Ja, man ser ju nu att alla de problem som vi arbetade med under utbildningen är verkliga. Fast verkligheten är alltid mer komplicerad.

Speciell nytta anser Carl att han har haft av associationsrätt och skatterätt. Fast i princip tycker han att alla basämnen och kurser har varit nyttiga.

- Börsrätt som främst berör större företag har jag inte haft nytta av i det här jobbet, hittills.

På frågan om han saknar någonting i sin utbildning svarar han att han ibland kan önska att utbildningen skulle givit honom mer processrätt. Han läste processrätt men han tror inte att det skulle ha skadat med mer av detta .

- I förhållande till det arbete jag nu har ser jag att jag för egen del skulle ha nytta av mer processrätt och domstolsvana men det gäller inte för den generella studenten tror jag.

Carl anser inte att utbildningen bör satsa mer på kommunikationsträning.

Som kriterier på en bra jurist ser Carl lyhördhet ”att förstå vad parterna upplever är problemet”. Han menar att det även är viktigt att en jurist har sakkunskap som kan appliceras på olika omständigheter. Att vara ödmjuk och inse när man bör rådfråga kollegor - ”själv är inte alltid bäste dräng” - samt att kunna förklara juridik för ”kreti och pleti” är andra kriterier som Carl anser kännetecknar en bra jurist.

Om juristernas status i samhälle och arbetsliv säger Carl att det finns exempel på jurister som man kan tycka har hamnat i fel bransch. T.ex. finns det en del jurister i försäkringsbranschen som inte arbetar med juridiska frågeställningar.

- Det är ju arbetsmarknaden som styr dem dit. Fast även om man kan anse att jurister inte riktigt hör hemma där behöver det ju inte betyda att det känns fel för dem att jobba med försäkringar, menar Carl.

Han har förhoppningar att Advokatsamfundet, som han ser som den starkaste styrande instansen i juristbranschen, ska ändra sina stadgar och ge andra juridiska utbildningar samma status som jur. kand-programmen.

- Det skulle innebära att de som gått t.ex. i Jönköping kan välja att fortsätta inom domstolarna men också att de ska kunna erhålla en advokattitel om de önskar, säger Carl.

Diana Danielsson

Diana Danielsson är 25 år och bor i en mindre stad tillsammans med sin sambo. Våren 1997 examinerades hon från Rättsvetarprogrammet vid Luleå Tekniska Universitet. Efter sin examen arbetade hon på en advokatbyrå. Hon reste också till Spanien och studerade spanska en termin. Sedan några månader jobbar Diana på en länsstyrelses EU-sekretariat.

Kort presentation

Diana växte upp i en liten by tillsammans med sin far som är egen företagare, sin mor som också drev ett eget företag samt sin fyra år yngre bror. Bollsporter som fotboll, innebandy och handboll har alltid varit Dianans fritidsintressen. På gymnasiet gick hon den samhällsvetenskapliga utbildningen. Hon siktade då på att bli idrottslärare men var också intresserad av juristyrket. Hon gick ut med 4,4 i genomsnittsbetyg. Efter gymnasiet provade hon att arbeta som idrottslärare, först som ungdomspraktikant sedan vikarierade hon ett år på en ordinarie tjänst. Under denna period började hon ana att ett arbete som idrottslärare troligen snabbt skulle slita ut kroppen och juristbanan kändes därför som mer lockande. Diana sökte då alla traditionella juridiska utbildningar som gick att söka och blev sjätte reserv på juristprogrammet i Umeå. Men hon kom inte in. Istället började hon på en ettårig allmän linje på en folkhögskola.

- Jag gick den utbildningen av strategiska skäl för jag visste att juristutbildningar lottade in cirka en person med folkhögskolebetyg per klass om det fanns sådana sökande. Fast under folkhögskoleutbildningen var det en klasskompis som också blev sugen på juristutbildningen. Vi sökte båda till juristutbildningen i Umeå och det blev lottning. Trots att hon hade 2,9 i gymnasiebetyg och jag 4,4 så var det hon som fick platsen. Då kändes det som om det var någon som försökte tala om för mig att den traditionella juristbanan inte var min linje.

Juridikutbildningen

Men Diana gav inte upp. Som ett alternativ till juristlinjen såg hon Rättsvetarprogrammet vid Luleå tekniska universitet som hon sökte och kom in på hösten 1994. Hon säger att hon sedan hon var riktigt ung har varit intresserad av idrott och juridik och det alltid har varit de två områden som hon skulle kunna tänka sig att arbeta med.

- Det var framförallt juridikens bredd och utvecklingsmöjligheter som gjorde att jag valde den framför idrotten.

Hon säger också att det mesta i livet har en juridisk sida och att hon ser kunskap om vissa juridiska förfaranden som god allmänbildning. Egentligen visste hon inte så mycket om rättsvetarutbildningen när hon började. Hon visste emellertid att den innehöll möjligheter att välja en affärsjuridisk inriktning med företags ekonomi som komplement. Det tyckte hon lät intressant eftersom hon hade kommit i kontakt med dessa områden under sin uppväxt genom att föräldrarna hade egna företag inom den privata sektorn.

- Men jag tyckte att det var lite trist att börja läsa på en ort som låg så nära den jag bodde i. Det hade varit spännande att få flytta iväg någonstans. Men eftersom den rättsvetenskapliga utbildningen inte fanns på någon annan ort så började jag i Luleå.

Det bästa med utbildningen var enligt Diana att studenterna hade möjligheter att välja olika inriktningar, bl.a. en förvaltningsrättslig eller en affärsjuridisk inriktning, samt att de alltid var i små grupper vid föreläsningar och seminariefällan.

- Vi var aldrig fler än 30 vilket oftast resulterade i bra diskussioner och en dialog mellan lärare och studenter.

Diana anser att utbildningens innehåll och upplägg var bra.

- Det passade mig bra att den inte var inriktad mot åklagar- eller domaryrket. Vi behövde inte läsa så mycket straff- och processrätt utan kunde få en annan fördjupningsinriktning i t.ex. företagsekonomi eller statskunskap, vilket kompletterade juridiken på ett bra sätt.

Hon ser en brist i att utbildningen saknar praktik och anser att den borde ha en starkare anknytning till näringslivet. När Diana gick utbildningen var den precis nystartad och okänd av arbetsgivare och när hon hade examinerats och gick ut och sökte jobb upplevde hon att det krävdes en stor insats för att representera och marknadsföra den okända utbildningen. Samtidigt upplevde hon att utbildningen väckte intresse hos de arbetsgivare som hon kom i kontakt med.

Som ett roligt och mycket givande inslag i utbildningen ser hon en av lärarna.

- Ja, det var vår professor. Han besitter en djup kunskap och bred erfarenhet, och är dessutom väldigt ödmjuk som människa. Hans föreläsningar var mycket givande. När jag tänker på något roligt under utbildningen så tänker jag på honom, men också på det otroliga engagemang och stöd vi hela tiden fick från våra lärare vid den rättsvetenskapliga avdelningen.

Hon anser att allt under utbildningen var lärorikt. Framförallt har utbildningen lärt henne att tänka på ett speciellt vis i juridiska frågor.

- Man har lärt sig att tillämpa "en juridisk metod" och det är inget som man pluggar in. Den måste man förstå och kunna tillämpa. Det gäller att "lära känna" rättskällorna. Alla svar finns där men det gäller att hitta dem och sedan kunna tolka dem.

Den jobbigaste men kanske också den intressanta perioden under utbildningen var att fördjupa sig och skriva examensarbetet, anser hon. Ett innehållsligt avsnitt i utbildningen som hon ställer sig tveksam till är "Rätt och samhälle".

- Det var alltför filosofiskt för mig. Jag såg inte den praktiska nyttan av det, säger hon.

Undervisningen var indelad i övningslektioner och föreläsningar och den schemalagda undervisningen utgjorde i genomsnitt 4 timmar per dag. Resten av tiden gick till självstudier.

- Det passade mig för jag har god studiedisciplin, säger Diana. Det var även bra att all kurslitteratur var på svenska.

Den examinationsform som oftast användes var skriftliga tentor. Någon gång utgjorde studenternas prestationer vid seminarietillfällena underlag för bedömning. Det är ett bra examinationsalternativ, anser Diana men hon tror att det kan innebära en hel del problem för lärarna.

- Lärarnas kompetens var överlag god. Men det önskvärda är naturligtvis att man vid alla universitet har lärare som har praktisk erfarenhet.

Diana gillade studentlivet i Luleå.

- Universitetsområdet är som ett litet campus där allt man behöver finns inom räckhåll. Och det finns möjligheter till fest. Rättsvetarutbildningen ordnade ofta egna pubaftnar.

Jag var engagerad i samhällsvetarföreningen vid universitetet, som sekreterare. Det var väldigt roligt och lärorikt.

Hon har inte haft anledning att tänka på någon speciell jämställdhetsfråga under utbildningen.

- Bland studenterna rådde en ganska jämn könsfördelning. Bland lärarna var det fler män än kvinnor. Ungefär 70/30 tror jag.

Hon har inte upplevt att någon speciell grupp har blivit positivt eller negativt särbehandlad.

Om tingsmeriteringsfenomenet säger hon att hon anser att det är bra att det finns utbildningar som inte är "bundna" av detta system. Hon anser emellertid att det hade varit positivt att, inom ramen för utbildningen, ha någon form av praktik.

- För dem som går på de "vanliga" juristutbildningarna är det väl mer eller mindre ett krav för att få jobb att man har "suttit ting". Det är tråkigt, eftersom det faktiskt inte existerar speciellt många tingsplatser i förhållande till utexaminerade studenter.

Diana anser att rättsvetarprogrammet hade en vetenskaplig koppling i och med att flera av lärarna forskade. Hon anser att studenterna fick information om möjligheter till forskarstudier men har aldrig själv funderat på att fortsätta med forskarstudier.

- Jag är nog inte den typen. För mig var 120 högskolepoäng tillräckligt och nu vill jag få tillfälle att tillämpa utbildningen, säger hon.

Diana arbetade kontinuerligt vid sidan av sina studier på mammans firma. Under utbildningens sista termin vikarierade hon också som lärare i rättskunskap på en gymnasieskolan. Hon tog sin rättsvetarexamen våren 1997 och efter det fick hon arbete som "sommarnotarie" på en advokatbyrå som hon fått kontakt med under sitt examensarbete. Advokatbyrån hade affärsjuridik som specialområde, vilket var den inriktning Diana hade valt på sin utbildning. På byrån arbetade hon i tre månader innan hon åkte till Spanien och läste spanska en termin.

När Diana kom tillbaka från Spanien i december 1998 blev hon erbjuden att fortsätta arbeta som notarie på den byrå hon jobbat innan. Hon trivdes bra där men hon var hela tiden medveten om att hennes möjligheter att avancera och bli advokat var begränsade.

- Det är tråkigt, men karriärbanan som jurist är så otroligt gammalmodig och statisk. Eftersom jag inte har en jur. kand-examen kan jag i princip inte bli advokat. Det innebär att om jag hade stannat kvar på byrån skulle jag hela tiden ha blivit omsprungen av nyexaminerade "jurkandare". Den tanken tilltalade mig inte eftersom de arbetsuppgifter jag hade var sådana som en jur. kand också skulle haft. Skillnaden var att jag inte hade den titeln. På byrån tyckte många att det var synd att vi som gått rättsvetarutbildningen inte fick kalla oss jur. kand.

Diana anser att som juristsystemet är utformat idag är titeln jur. kand. just det primära.

- Det är som i det gamla skräväsendet. Fokuseringen på titlar följer även efter att en jur. kand-student tagit examen. Då ska titeln helst åtföljas av "tingsmeriterad". De här titlarna bildar sedan norm bl.a. för hur advokatverksamheterna utformar sina krav på de personer som anställs.

Hon anser att det är väldigt olyckligt att de formella titelkraven har givits så stor betydelse inom juristverksamheten.

- Men jag tror att det här kommer att förändras så att kompetens och egenskaper ges större utrymme än formaliteter och titlar. I så fall skulle jag gärna vilja arbeta på en byrå igen. För det skulle betyda att mina möjligheter inte skulle vara begränsade på det sätt de är idag.

Det nuvarande arbetet

I en dagstidning såg Diana att en länsstyrelses EU-sekretariat sökte en person med samhällsvetenskaplig, juridisk eller ekonomisk utbildning och kompetens. Hon sökte och fick jobbet. Hon tror att arbetsgivarna var nyfikna på hennes speciella utbildning som passade deras preferenser väl.

- Sedan vet jag såhär i efterhand att de tyckte att mitt intresse för juridik och idrott, som jag skrev om i min ansökan, var en välbalanserad intressekombination.

Dianas arbete innebär att hon handlägger ärenden rörande företag som söker EU-pengar för speciella projekt. Hon för in ansökningshandlingarna, analyserar och utreder de föreslagna projektplanerna finansiellt och materiellt vilket t.ex. innebär granskning av projektens budget samt dess konkurrenskraft. Utifrån detta skriver hon beslutsförslag till de politiker som tar beslut för eller emot finansiellt stöd. Arbetet innebär även uppföljande kontakter och besök samt kontinuerliga redovisningar av utvecklingen inom de projekt som fått pengar. Hon håller också informationsmöten och bedriver rådgivande verksamhet.

För detta arbete tror Diana att det är viktigt att man är allmänbildad och har en god juridisk/samhällsvetenskaplig insikt samt utredningsvana. Man måste även ha förmågan att kunna se helhetslösningar, kunna anpassa dialoger och diskussioner till dem man kommunicerar med, vara serviceinriktad och ”ha skinn på näsan”.

Diana anser att en av de roliga sakerna med arbetet är att hon får en annan syn på hur länet kan utvecklas. Arbetet är brett och hon får även en god insyn och lär sig mycket om olika branscher. Hon anser att det är stimulerande att ha ett arbete som har så mycket internationella kopplingar. Och hon upplever att hon ofta ligger steget före allmänheten i fråga om inblick i EU-verksamheten och beträffande EU-beslut.

Arbetet är stundtals mycket stressigt vilket leder till att Diana ibland känner oro för att kvaliteten i arbetet ska bli lidande.

- Det är inte enkelt att under pressade förhållanden försöka genomsåda brister i projektbeskrivningar som ofta är mycket välskrivna. Projekten ska utredas ur juridiskt, ekonomiskt och materiellt hänseende. Det är ett omfattande arbete och det är viktigt att hitta en metod som är praktiskt genomförbar och hållbar, menar hon.

Diana säger att hon genomför en omfattande muntlig redovisning ungefär varannan vecka. Skriftliga redovisningar arbetar hon med varje dag. Hon upplever också att hon måste argumentera för sina ståndpunkter så gott som dagligen. Fastän hon ofta konsulterar och diskuterar med andra i sitt arbete tycker hon att hon för det mesta jobbar själv och ”gör sitt eget jobb” med stor frihet.

Trots att Diana trivs bra med sitt arbete och med EG-rättsliga frågor ser hon vissa nackdelar med att arbeta inom offentlig sektor och tror att hon så småningom kommer att söka sig till den privata sektorn istället. Hon vill gärna finna ett arbete där hon kan kombinera juridik och ekonomi. Men arbete är inte allt. Diana är sambo sedan sex år tillbaka och hon har resonerat med sin partner om att försöka få barn om ett eller ett par år.

Utbildningens relevans för det nuvarande arbetet

Diana anser att utbildningen speglade båda de arbeten som hon haft sedan hon tog examen. Arbetet på advokatbyrån hade en naturlig anknytning till den juridiska delen av hennes studier, medan hon i det nuvarande arbetet framförallt får

användning av den ekonomiska kompetensen. Hon anser att hon har speciell nytta av obeståndsrätt, EG-rätt och ekonomi. Och hon ser som sagt de filosofiska delarna i utbildningen som meningslösa. De hade hon gärna valt bort om det varit möjligt. Och om hon kunde förändra utbildningen skulle hon ta bort de filosofiska delarna och ersätta dem med inslag som gav utbildningen en stadigare yrkeslivsanknytning.

Eftersom hon arbetar på en offentlig myndighet tror hon att hon hade haft nytta av att få läsa lite mer förvaltningsrätt. Hon anser även att utbildningen borde ha givit studenterna mer träning i retorik och argumentation.

Som kriterier på en bra jurist ser Diana t.ex. förmåga att se helheten, att kunna argumentera och att vara väl förtrogen med rättskällorna. Hon tror att juristyrkets status och position i näringslivet håller på att förändras och menar att en jur.kand-examen inte värderas lika högt nu som förr. Tvärtom tror hon att många arbetsgivare börjar se en smal juridisk inriktning som ett hinder och att juridik-kunniga personer med bredd och kompetens inom ytterligare områden blir mer och mer eftertraktade på arbetsmarknaden.

Eva Eriksson

Eva Eriksson är 35 år. Hon bor med sin man och deras två barn i en mindre stad. Barnen är tio och tolv år. 1997 tog hon examen från Rättsvetarprogrammet vid Luleå Tekniska Universitet. Efter examen fick Eva arbete på en försäkringskassa. Där jobbade hon i ett halvår. Nu har hon precis börjat med ett nytt arbete på ett statligt verk.

Kort presentation

Eva föddes på en liten ort i Dalarna. Hon är yngst av fyra systrar. När Eva var sex år flyttade familjen norrut. Pappan arbetade på stålverk och mamman var förtidspensionär. Eva anser inte att hennes uppväxt har varit direkt vanlig.

- En av mina systrar är socionom och hon har berättat att socialbyråerna ofta klassar in familjer efter deras stödbehov och vår familj skulle ha hamnat i en klass som kännetecknas av ett mycket stort stödbehov, säger Eva.

Till skolan har Eva alltid haft en god relation, hon har trivts och fått bra betyg. Efter grundskolan gick hon på en lanthushållsutbildning och bodde då på internat på annan ort. Därefter började hon arbeta med allt möjligt. Hon har t.ex. serverat på krogar, städlat, diskat, sålt försäkringar, arbetat på socialtjänsten, inom omsorgen och stått i affär. När hon var 23 år började hon på komvux med sikte att sedan börja med högre studier. Hon arbetade parallellt med sina studier. Ett fritidsintresse som har följt med sedan barndomen är körsång.

När Eva var färdig med sina komvuxstudier fick hon sitt första barn och sedan kom det andra barnet ganska snabbt in på det första. Eftersom hon ville ta hand om sina barn själv var hon hemma på dagarna och arbetade obekväma arbetstider (kvällar och nätter) under hela deras uppväxttid innan de började skolan. 1994 när barnen var 5 och 7 år sökte Eva till Rättsvetarutbildningen i Luleå och kom in.

Juridikutbildningen

Hösten 1994 började Eva på Rättsvetarprogrammet på Luleå Tekniska Universitet. Under sin utbildning ”nöjesläste” hon på några olika högskolekurser utanför programmet bl.a. ADB och Familjerätt. Det var av rent intresse utan press att prestera något.

Rättvisa har alltid varit något som intresserat Eva och hennes juridiska intresse bottenar i en övertygelse om att lag och rätt inte är samma sak som rättvisa. Hon sökte en juridiskt inriktad utbildning just för att hon ville veta mera om förhållandet mellan lag och rätt och rättvisa. Hon funderade på juristprogrammet i Umeå men av praktiska skäl blev det Rättsvetarprogrammet i Luleå.

Eva upplevde utbildningsperioden som lärorik och inte speciellt jobbig. Det hon anser som bäst med utbildningen är att hon har lärt sig att behärska juridiken och använda det ”juridiska verktyget”. Det sämsta anser hon var osäkerheten under utbildningen.

- Den var ju helt ny och man visste inte riktigt vad nyttan med den var och vad den skulle leda till.

Det förekom en del "gnissel" i Evas studentgrupp gällande litteraturens relevans. Eva själv anser dock att litteraturen till övervägande del var bra och relevant. Under utbildningen tillämpades varierande examinationsformer som studenterna var mer eller mindre nöjda med enligt Eva. Hon anser också att lärarna var kompetenta och att föreläsarna var bra.

- Ja, det var ganska imponerande att utbildningen lyckades få så många "tungt" namn utifrån som gästföreläsare.

Att utbildningen var ny innebar även att lärare och andra saknade rutin vilket Eva å andra sidan menar vägdes upp av ett stort engagemang och intresse för att höra vad studenterna ansåg om utbildningens innehåll och form.

- Det var ju en ganska speciell situation eftersom vi var den första kullen och lärarna månade väldigt mycket om studenterna som grupp och som individer.

De roligaste under utbildningen var diskussioner och inslag där "tanken var fri".

- Det fanns utrymme att säga vad man ville. Här fick jag äntligen prata och ingen blev stött för att jag tyckte annorlunda.

En av de svåraste sakerna med utbildningen är att hon har blivit tvungen att tillägna sig nya sätt att tänka på rättvisa.

- Jag känner viss konflikt mellan min privata moral och den juridiska synen på rättvisa, säger Eva. Den konflikten blir speciellt synlig i situationer när människan står mot myndigheten. I juridikens ögon betraktas människan och myndigheten som jämställda parter men så är det ju inte i verkligheten.

I och med att Eva har familj blev det sällan något festande på campusområdet och hon utnyttjade inte någon speciell studentservice eller teknisk utrustning.

- Det krävdes väl mer eller mindre att man hade dator hemma, säger hon.

När det gäller jämställdhetsfrågor kopplade till utbildningen säger Eva :

- Ja, jag gjorde en ganska lustig iakttagelse och det var att de rättsvetarstudenter som kom från en arbetarfamilj var alla äldre - de yngre studenterna hade föräldrar med högre utbildning.

Hon har inte uppmärksammat att det förekom någon typ av positiv eller negativ särbehandling av någon speciell grupp under utbildningen.

Våren 1997 tog hon sin examen på rättsvetarutbildningen. Under hela sin studietid på Rättsvetarprogrammet arbetade Eva extra med arbeten som inte hade någon relevans för utbildningen. När hon tagit sin examen fortsatte hon studera på magisterprogrammet mer eller mindre därför att hon inte ville gå arbetslös under den tid som hon sökte jobb.

Allt som allt menar Eva att hon är nöjd med utbildningen därför att den speglade hennes eget syfte och juridiska intresse och den förde henne dit hon strävade.

- Jag har aldrig velat hamna i de traditionella juridiska miljöerna. Och det man talade om på rättsvetarutbildningen var det jag var intresserad av.

Eva har inte direkt funderat på tingsmeriteringssystemet och vill därför inte uttrycka någon åsikt om det. Hon har haft funderingar på att börja med forskning och forskarutbildning.

- Fast jag har övergivit de idéerna. Det är intressantare med verkligheten. Det där lät kanske lite hemskt. Att forska är väl också verklighet., tillägger hon.

Eva upplevde emellertid inte att studenterna fick någon explicit information om möjligheter till forskarutbildning.

- Jag tror inte att det är någon av studenterna i vår kull som har sugits upp av det akademiska systemet, säger hon.

Det nuvarande arbetet

Evas magisterstudier avstannade när hon fick arbete på Försäkringskassan. Arbetet var ingen direkt utannonserad tjänst utan uppkom snarare som ett resultat av att hon hade skrivit sitt examensarbete om just Försäkringskassan. Hon tror att hennes kompetens och examen från rättsvetarutbildningen gjorde henne speciellt intressant för Försäkringskassan. Eva arbetade där i ett halvår och hon har precis i dagarna börjat på ett nytt jobb på en statlig myndighet.

De konkreta uppgifter som Eva hade under sin tid på Försäkringskassan var dels handläggning av normala försäkringskassebeslut angående att bevilja, dra in eller kräva bidrag åter. Under en period när det rädde "arbetsstillestånd" utförde Eva en så kallad "Fuskutredning" i vilken hon kartlade och diskuterade olika typer av försäkringskassafusk.

- Jag hade mycket fria tyglar i det här utredningsarbetet. Det var kul. Rapporten hyllades och arbetet föll väl ut.

Eva upplevde att hennes juridiska utbildning och förmågan att använda "de juridiska verktygen" var viktiga för att hon skulle kunna göra ett gott arbete på Försäkringskassan. Hon upplevde emellertid att hon blev tvungen att tona ner sin övertygelse om utbildningens betydelse eftersom de flesta som arbetar på Försäkringskassan inte har någon högre utbildning.

- Jag förstod snabbt att jag aldrig skulle kunna använda någon "juridisk jargong" på arbetsplatsen. Det var väldigt svårt att anpassa sig men jag var ju tvungen för om folk blir arga så fyller det ju inget syfte att resonera och diskutera på ett visst sätt.

Det roligaste under halvåret på Försäkringskassan var det självständiga arbetet med "Fuskutredningen". Det svåraste var att jobba i en miljö som inte hade samma syn och insikt om den juridiska metoden som hon själv.

- Jag trivdes på min arbetsplats men de flesta som arbetar där känner inte till den juridiska metoden. Deras resonemang och bedömningar baserar sig oftast på känsla, tycke och smak och det gjorde mig ganska frustrerad. Jag förstod att jag måste gå försiktigt fram för att få gehör för mina ståndpunkter men jag hade inte riktigt det tålamodet.

I arbetet på Försäkringskassan arbetade Eva mest själv. Det ingick inga muntliga redovisningar i arbetsuppgifterna. Däremot innehöll jobbet mycket retoriska moment och hon var dagligen sysselsatt med att argumentera för vissa ståndpunkter i samtal med olika parter. Förutom "Fuskutredningsrapporten" utförde Eva inte några omfattande skriftliga arbetsuppgifter.

Eva menar att hon upplevde att hon hade talang för att förmedla negativa besked till människor och få dem att ta och gå igenom konsekvenser av beslutet på ett sansat vis.

- Det var naturligtvis inte så att någon blev glad när jag berättade om beslutet men jag förmedlade till dem att de hade två val; antingen kunde de acceptera det eller så kunde de göra något åt det.

Som svagheter i arbetet på Försäkringskassan ser hon sina svårigheter att fysiskt-praktiskt greppa det interna administrativa och organisatoriska system som av tradition fanns på Försäkringskassan.

- Jag slängdes in i miljön så snabbt och det var svårt att lära sig rutinerna.

Denna svaghet tror hon inte att universitetsutbildningen på något vis skulle ha kunnat förebygga.

I dagarna har Eva precis börjat sin nya anställning på en statlig myndighet. Hon tror i och för sig att även den kommer att bli tuff och frustrerande men den ger henne emellertid en bättre lön än den hon hade på Försäkringskassan.

Utbildningens relevans för det nuvarande arbetet

Eva anser att utbildningen speglar det arbetsliv som hon har upplevt efter studierna och att kunskapskombinationen ekonomi och juridik är viktig även för ett arbete inom Försäkringskassan. Speciell nytta anser hon att hon haft av sitt eget intresse för förhållandet människa-myndighet och av sin strävan att försöka få de juridiska förhållandena rätta rent tekniskt och samtidigt ge folk de verktyg de behöver för att själva gå vidare för att nå rättvisa.

Så här i efterhand kan Eva inte se att hon saknar något i utbildningen. En del av utbildningen som i princip var meningslös i förhållande till hennes arbete på Försäkringskassan var den som handlade om bokföring och redovisning.

Om hon skulle ge förslag på hur utbildningen skulle kunna förändras säger hon att en idé är att ta in före detta studenter i undervisningen som gästföreläsare och kontaktlänk med arbetslivet. Men det är inget som hon ser som speciellt angeläget.

- Jag tror att utbildningskonceptet fungerar bra idag, säger hon.

Hon tror att kännetecknen för en god jurist är att man förstår juridiken som ett verktyg som förändras beroende på sitt syfte och att man inte ser detta verktyg som ett mått på rättvisa. Hon hoppas att synen på juridik och juristernas status i arbetslivet ska förändras. Och poängterar att även om hon har en gedigen juridisk kunskapsbas så är hon inte en jurist i juristskråets ögon.

- Juristerna har ju traditionellt sett varit duktiga på ett litet och smalt område men ändå haft hög status och " varit dyra". Vi som gått en bredare alternativ juridisk utbildning blir någon slags andra klass jurister med låg status. Jag skulle önska att det inte skulle vara så märkvärdigt att använda det juridiska verktyget och att t.ex. offentliga myndigheter skulle ha råd att använda det i större utsträckning.

Fredrika Forslund

Fredrika Forslund är 25 år. Hon bor strax utanför en storstad med sin sambo. 1998 tog hon examen på det Affärsrättsliga programmet med EU-inriktning på Högskolan i Jönköping. Efter sin examen fick hon arbete på en stor revisions-byrå.

Kort presentation

Fredrika föddes 1973 i en storstad. Hennes mor är socionom och pappan är fotograf. Fredrika har en yngre syster. Familjen bodde strax utanför storstaden i ett radhus.

Fredrika gillade skolan. På gymnasiet gick hon den samhällsvetenskapliga linjen.

- Jag har faktiskt kontakt med vissa av mina lärare på högstadiet och gymnasiet fortfarande, säger hon.

Under uppväxten hade Fredrika häst och den tog i princip all hennes fritid.

- Fast det är klart att jag hann vara ute och rumla en del ändå.

Efter gymnasiet arbetade hon på McDonalds där hon även hade arbetat på helger under sin gymnasietid. Efter 3-4 månaders arbete hade hon fått ihop tillräckligt med pengar för att kunna åka till USA. Där stannade hon i 13 månader och arbetade som barnflicka.

När hon återkom från USA jobbade hon ytterligare ett halvår på McDonalds och sökte in till olika juridiska utbildningar. I första hand sökte hon det Affärsrättsliga programmet i Jönköping där hon kom in.

Juridikutbildningen

Fredrika började sin juridiska utbildning på Högskolan i Jönköping under hösten 1994. Under utbildningen valde hon tre speciella fördjupningsinriktningar: EG-rätt, Skatterätt och Associationsrätt. Våren 1998 tog hon sin examen.

Fredrika har alltid älskat språk och hon tror att det bl.a. var därför som hon bestämde sig för en juridiskt inriktad utbildning och karriär.

- Språket är faktiskt A och O i juridik. Dessutom är jag analytiskt lagd och jag har alltid haft ett stort intresse för samhällskunskap och då blev juridiken liksom nästa steg.

Hon var speciellt intresserad av det affärsrättsliga programmet med EU-inriktning på Högskolan i Jönköping därför att det erbjöd precis den inriktning som hon ville ha.

- Utbildningen var rätt nischad för mig. Jag har aldrig varit speciellt intresserad av straff- och processrätt utan mitt intresse har varit riktad mot internationell verksamhet och bolagsjuridik.

Det bästa med utbildningen var enligt Fredrika att skolan och studentgruppen var liten - 40 st. Det gjorde att stämningen och kontakten dels mellan studenterna - juridik och ekonomistudenter - och mellan studenter och lärare var bra.

- Som första studentkull i på en ny utbildning hade vi stora möjligheter att påverka innehållet i utbildningen. Det var mycket diskussioner och dialog under alla kurser och alla studenter kunde komma fram, synas och höras.

Det är framförallt upplevelsen av att alla studenter vågade att träda fram och därmed utvecklades som individer och i sin juridiska kompetens, som gör att Fredrika är nöjd med utbildningen. Det enda dåliga som Fredrika kunde komma på var att det ibland inte fanns datorer så det räckte.

Som en följd av studenters och lärares utvärderande dialog ändrades utbildningens innehåll och form under Fredrikas studietid

- Man förändrade till det bättre genom att ta bort vissa småkurser. Det ledde till att vi som gick första kullen fick läsa 20 extra poäng utöver de 160 ordinarie poängen.

Fredrika upplevde att den första tiden som student var svårast.

- Det tog tid att få in studietekniken, man läste allt utan att gallra och man läste det tre gånger. Ändå hade man ångest inför den första tentan. Men sedan blev det lättare och lättare. Jag tror det beror på att jag blev mer och mer säker på att juridik passade mig. Desto mer jag fick på fötterna desto mindre stressad var jag för att jag inte skulle "passa" in.

Juridiken var roligare än hon trott och den frihet under ansvar som utbildningen gav studenterna var gynnsam för Fredrika.

- Det allra roligaste med utbildningen var att vi blev ett gäng jurist- och ekonomistudenter som lärde känna varandra, höll ihop och hittade på en massa kul saker även utanför skolan. Vi spelade brännboll och volleyboll och hade grillfester. Sedan skaffade jag mig en hund under utbildningen.

Den goda kamratskapen bland studenterna ledde enligt Fredrika också till att det blev en öppen atmosfär i skolan och att inga frågor var dumma frågor.

Det utbud av kurslitteratur som fanns på utbildningens kurser var enligt Fredrika mer omfattande än på andra juridikutbildningar.

- I marknadsföringssyfte höll vår programförening koll på vilken litteratur och vilka moment som ingick i juristutbildningar på andra utbildningsorter och därför vet jag att vi oftast hade fler böcker och litteraturkällor. Och det kräver förstås en viss studieteknik.

Fredrikas sambo läser samma utbildning som Fredrika fast året efter. Så hon berättar om ett inslag som utvecklats vidare efter att hennes årskull tagit examen.

- Parallellt med samtliga kurser ingår numera skönlitterära texter som obligatoriskt moment. Det har blivit lite olika reaktioner bland studenterna, mest positiva och jag tycker att det är ett spännande och passande inslag. Jurister bör vara allmänbildade också inom områden som litteratur och kultur.

När det gäller jämställdhet under utbildningen säger Fredrika att kvinnorna var i majoritet i hennes kull.

- Det var nog vi som fick mest uppmärksamhet. De flesta av tjejerna var mycket viljestarka personer. Åldrarna var blandade. Det fanns studenter mellan 19 och 45 år i gruppen. Jag upplevde inte att någon grupp eller enskild person blev positivt eller negativt särbehandlad.

Fredrika anser att tingsmeriteringssystemet är bra om man har ambitionen att få en domartjänst eller göra karriär på en advokatbyrå.

- Men utbildningen i Jönköping är ju inriktad mot arbete med bolags- och skatterätt och där har man ingen större nytta av processrätt. De flesta på min arbetsplats har "suttit ting" och många anser inte att det var nödvändigt för det arbete de har. För vissa arbetsgivare är tingsystemet bara en gallringsmetod. Och många studenter "sitter ting" på grund av stress och oro för att inte få ett bra jobb snarare än lycka över att få sitta och stämpla inlagor, säger Fredrika.

Hon tror dock att många arbetsgivares inställning - fast inte advokatbyråers - till tingsmeritering har förändrats och att de inte längre ser det som nödvändigt.

Under det sista året av sina studier funderade Fredrika på att fortsätta med en forskarutbildning efter sin examen men hon gjorde det aldrig.

- Vi var fyra studenter som var intresserade av att forska. Två av oss började arbeta och två började forskarutbildningen. Jag insåg att jag ville prova att arbeta med olika saker och att jag nog inte har den självdisciplin som en forskare bör ha.

Fredrika anser att lärosätet gav information om forskningsmöjligheter.

Alla studenter hade personliga samtal med programansvariga lärare där bl.a. möjligheter om fortsatta forskningsinriktade studier togs upp.

Det nuvarande arbetet

Efter sin examen på det Affärsjuridiska programmet planerade Fredrika att åka till Alaska och studera. Hon hade ordnat detta via Högskolan i Jönköping. Innan hon helt bestämde sig för att åka hade hon hunnit söka några arbeten som hon sett i platsannonser i början av sommaren. Inför Alaskaresan ordnade Fredrika visum, köpte biljetter och kläder som skulle passa klimatet där. Men mitt i packningsbestyren, ett par veckor innan hon skulle åka, hörde hennes nuvarande arbetsplats - en stor revisionsbyrå i en storstad - av sig. Fredrika åkte dit för att träffa dem och efter ytterligare en vecka hade hon en så kallad "On the job training - anställning" på revisionsbyrån.

- Det var definitivt inget svårt val för mig. Jag anser att det här är ett riktigt drömjobb. Och de flesta som arbetar här har minst tio års erfarenhet av juridiskt arbete.

Fredrika säger att hennes arbetsgivare var nyfikna och positiva till hennes utbildning. Hon tror att det bland annat var den som gjorde henne speciellt intressant vid anställningsskedet.

- Dels tror jag de tyckte att hela utbildningen var ny och spännande men min egen kompetensfördjupning mot bolagsrätt och skatt var också helt rätt och i linje med byråns arbetsområde.

Fredrika tror att hennes arbete på ” en så etablerad byrå ” ger henne en tryggad och öppen framtid arbetsmässigt, men hon vill gärna vill fortsätta arbeta för samma arbetsgivare utomlands.

- Efter fyra års arbete i Sverige har jag möjlighet att bli utlandsstationerad inom företaget och det är ett av mina mål.

Fredrikas arbete innebär att hon har kontakt med s.k. revisionskunder via revisorer. Det kan till exempel vara svenska företag som etablerar sig utomlands eller vice versa. Dessa kan behöva juridisk hjälp i stort som smått. Exempel på frågor som Fredrika utreder är vilka företagsformer som är smartast skattemässigt. Det vill säga hur företagen ska ordna sin verksamhet för att få betala så lite skatt som möjligt. Eller hur företagen bäst ska utforma förmånsbeskrivningar för de anställda t.ex. vid hemdatorfrågor. Vanligen resulterar dessa utredningar i ett skrivet PM på 3-4 sidor. Mer än hälften av dessa PM är på engelska.

För att kunna göra detta arbete bra anser Fredrika att det är viktigt att vara bra på engelska och skatterätt samt att vara utåtriktad.

- Vi säljer ju en tjänst och måste kunna bemöta kunder professionellt.

Hon säger att det även är viktigt att man är analytisk och kan förstå vad kundens fråga är.

Det roligaste i arbetet är kundkontakten och att få arbeta med kompetenta människor.

- Jag lär mig nya saker varje dag och utvecklas både juridiskt, språkmässigt och personligt, säger Fredrika.

Svårigheter i arbetet kan t.ex. vara att hon ibland känner att hon bara får ett fragment av ett problem och därför inte fullt förstår varför hon ska utreda det.

Annars anser Fredrika att det mest intressanta med jobbet är att hon får en helhetsblick på olika företag och förstår hur de fungerar.

- Det kan vara väldigt spännande och man får också få ta del av viss ”känslig information”.

Hon säger att det är en stressig bransch. Det är ofta mycket att göra och det blir mycket övertidsarbete.

- Vi har ett tidrapporteringssystem som gör att man ska leva upp till en viss procents lönsamhet och det är lite pressande, menar hon.

I arbetet utför Fredrika inga omfattande muntliga redovisningar. Hon har för det mesta telefonkontakt med kunderna.

- Mitt arbete har hittills huvudsakligen bestått av skriftliga uppgifter, säger hon.

Arbetet innebär heller inte några speciella retoriska inslag. Argumentation för vissa ställningstaganden och åsikter sköts av ”de mer seniora”, enligt Fredrika. Hon arbetar inte heller tillsammans med andra i speciellt stor utsträckning men hon tror att hon kommer att bli mer och mer involverad i sådan verksamhet.

Fredrika tror att den kunskap i internationell skatterätt som hon fått via utbildningen samt hennes goda engelska är hennes stora styrka. Hon tror att hennes svaghet finns på det ekonomiska området. Där har hon ibland stött på konstiga saker som hon har haft problem att förstå.

- Jag har ju bara läst lite ekonomi. Visst skulle jag ha kunnat välja att läsa mer eller att ta en ekonomiexamen parallellt med en jur. kand-examen, som vissa av arbetskamraterna gjorde. Fast om jag skulle kunna göra om utbildningen skulle jag göra samma val igen.

Utbildningens relevans för det nuvarande arbetet

Utbildningen i Jönköping speglar det arbete som Fredrika har.

- Fast utbildningen var främst inriktad på verksamhet i små och medelstora företag medan våra kunder framförallt utgörs av riktiga jättar och multinationella företag. Det som var speciellt givande i utbildningen var ”casen”. Genom de problembaserade uppgifterna lärde man sig att leta själv, menar Fredrika.

Hon anser att utbildningen gav bra träning i kommunikation och i muntlig och skriftlig presentation. Men ett inslag som hon såg som meningslöst både i förhållande till sina förkunskaper och till det arbete hon nu har var en 10 poängskurs i engelska som hon vet är förändrad nu.

- Det var bortkastad tid. Innehållet var lägre än gymnasienivån och formen var inte heller bra. Kursen verkade lämpad för folk som siktade mot att bli någon typ sekreterare. Fast de som läste 10 poäng franska var nöjda.

Enligt Fredrika kännetecknas en bra jurist av en bra språkbehandling i tal och skrift, en god analytisk förmåga kopplad till ett kreativt sinne.

- Man ska kunna plocka ut det viktiga i en situation. Man ska även kunna tänka ett steg till så att man svarar på relevanta frågor som inte ställs direkt men som kan bli följden av ett visst handlande.

Om juristernas status på arbetsmarknaden och i samhället generellt säger hon att man numera hittar jurister ”lite överallt” och att juridiken mer och mer integreras med ekonomiområdet.

Jan Jildefors

Jan Jildefors är 29 år. 1996 examinerades han från Rättsvetenskapsprogrammet med internationell inriktning vid Högskolan (numera universitet) i Örebro. Han fortsatte därefter att studera på ett lärosäte i en annan stad och erhöll 1997 en filosofie magister i ekonomi med handelsrättslig inriktning. Efter sin magisterexamen fick han direkt en traineeanställning/utbildning inom ett större och internationellt etablerat företag i restaurangbranschen. Efter traineeutbildningen fick Jan en post inom företaget som restaurangchef i en storstad. Han har haft detta arbete i snart två år.

Kort presentation

Jan växte upp i en mellanstor stad. Han har en syster. Deras mamma är läkarsekreterare och pappan är försäljare. Jan säger att han var en "normalbra" elev på grundskolan. På gymnasiet gick han den tvååriga sociala linjen och hade 4.0 i medelbetyg. Efter gymnasiet arbetade han en period på ett lager därefter gjorde han värnplikten. Under sin gymnasieutbildning hade han kompletterat upp vissa ämnen till treårig kurs i syfte att bli behörig att söka till officersutbildningen på Officershögskolan. Dit sökte han efter värnplikten. Han kom in och gick sedan där under fyra år.

Juridikutbildningen

Efter officersutbildningen sökte Jan till det rättsvetenskapliga programmet i Örebro. Idén fick han från en officerskollega som börjat där året innan. Jan har aldrig varit specifikt juridiskt intresserad utan framhåller att hans intresse hela tiden har kretsat kring ekonomisk styrning och ledning av företag. Det var också det intresset som gjorde att han valde Örebro och det rättsvetenskapliga programmet. Det bästa med utbildningen var enligt Jan att den erbjuder stor valfrihet för studenterna att kombinera olika kurser.

- Det är framförallt bra för de äldre studenterna som vet vad de vill. De unga har svårare att veta vad som är det bästa valet för dem.

Det sämsta med utbildningen var, enligt Jan, att vissa kurser ligger på en alltför "grund" nivå. Han anser att de ansvariga för utbildningen har höga ambitioner men upplevde att dessa ambitioner inte höll hela vägen ut

- Under en fempoängskurs hinner man sällan sätta sig in på djupet i ämnet eller få grepp om ett område så pass väl att man kan utnyttja kunskapen i professionen, hävdar Jan.

Den rättsvetenskapliga grundkursen är ett exempel på en kurs som blev ytlig, enligt Jan.

- Vi förväntades kunna diskutera engelsk och fransk avtalsrätt men kunde för lite svensk juridik för det. Vi hade behövt en stadigare civilrättslig bas först och diskussionen kunde istället ha legat inom ramen för den rättsvetenskapliga fortsättningskursen.

Jan anser att det roligaste med utbildningen, generellt sett, var umgänget med kursare och andra studenter. Han menar att hela utbildningen var lärorik men framhåller en 20-poängskurs i affärsjuridik som pågick under en hel vårtermin som speciellt givande.

- På de moment som jag själv uppfattade som speciellt lärorika och intressanta fick jag också feedback via goda betyg, säger han.

En kurs som Jan och andra tyckte var svår var den engelska rättshistoriekursen som kom ganska tidigt i utbildningen.

- Lärarna på kursen var inspirerande och intresserade av ämnet. Vi tog upp gubbar som Aristoteles och Tomas av Akino på engelska. Men det var svårt för studenterna att se någon praktisk nytta av dessa resonemang då. Kanske skulle den kursen passa bättre lite senare i utbildningen. Den kunde till exempel kopplas till den allmänvetenskapliga metodkurs som kommer ett och ett halvt år senare.

Scheman och kurslitteratur var bra anser Jan men han efterlyser fler muntliga övningar och examinationsformer.

- Det var övervägande skriftliga tentor och generellt sett för lite muntlig kommunikation. Endast en gång var examinationen en "munta". Vi läste lite om retorik men det var för vetenskapligt. Retoriska övningar borde vävas in mer naturligt och populärt.

Jan anser att lärarna var överlag bra med undantag för vissa "stolpskott". Studentstjänsten och studenternas tillgång till tekniska hjälpmedel var inte helt tillfredsställande.

- Skolan växte hela tiden och datorutbudet var litet. När jag läste hade inte speciellt många studenter en egen dator i hemmet.

Studentlivet i Örebro är bra, anser Jan.

- Det blir vad man gör det till. Det förekom inga urspårningar i samband med nollning och sådant. Jag tror att vissa riter är socialt viktiga. Gaskar och sittningar är viktiga speciellt i början då studenterna lär sig att umgås. Men de slutar att vara roliga efter ett par år.

Totalt sett är Jan nöjd med utbildningen.

- Ja, jag är nöjd för att den gav mig tre lärorika och roliga år. Men om jag skulle ha gått om idag skulle jag ha gjort på lite andra sätt.

Det utbildningen framförallt givit honom är ett analytiskt och kritiskt tänkande.

- Jag tror det var en förändring i mitt sätt att tänka som kom successivt under utbildningens gång.

Han har inte haft någon anledning att tänka på jämställdhetsfrågor under utbildningen. Beträffande tingsmeriteringssystemet säger han att studenterna diskuterade detta en del under utbildningen. En av Jans kursare som komplettera-

de upp sin Öreboexamen till en jur. kand satt därefter ting. Jan är inte emot tingsnotarietjänstgöring. För vissa juridiska poster tror han att en domstolspraktik är nödvändig men han anser inte att en tingsnotarietjänst bör vara något absolut "skallkrav" för ett jobb på en juristbyrå.

Han anser att frågan om Örebroutbildningen hade tillräckligt med praktisk koppling är svår att besvara.

- Utbildningen är på något vis för kort för att en längre praktikperiod ska vara givande. Kanske kunde c-uppsatserna vara kopplade till riktiga "case", menar han. Det förekom men var inte allmänt utbrett.

När Jan kompletterade sin fil. kand till en fil. mag på ett annat lärosäte tänkte han på möjligheten att fortsätta med en forskarutbildning.

- Jag var inne i det där att vända och vrida på problem då. Men nu känns det skönt att jag valde bort det. Det skulle nog ha blivit för enformigt.

Jan minns inte att han fick någon speciell information om möjligheter till forskning under sin Örebroutbildning.

Det nuvarande arbetet

Jans nuvarande arbete som restaurangchef innebär framförallt att han har det ekonomiska ansvaret - lönsamhetsansvaret - för verksamheten.

- Jag ska helt enkelt driva ett medelstort företag med 60 anställda, säger han.

I detta ansvar ingår budgetering, projektering, analys och rapportering av intäkter som förväntas komma och har kommit. Jan är även personalansvarig. Men den operationella marknadsföringen och kontakter med externa finansörer som vanligtvis ingår i en företagares arbete, ligger inte på Jans ansvar eftersom restaurangen ingår i en större kedja.

Jan tror att det är viktigt att han är en bra "coach" och en förebild för sina anställda. Det roligaste i arbetet är att utveckla människor och att prestera resultat. Det är även dessa saker som är svåra. I Jans arbete ingår muntlig kommunikation med anställda och kollegor på olika nivåer men han arbetar kanske i ännu större utsträckning med skriftligt material.

- Det är inte så att jag sitter och producerar löpmetrar med text. Det är siffrorna som är i fokus. Jag ska också kunna argumentera för mina ekonomiska beräkningar.

Jan tror att hans styrkor är att han arbetar på ett organiserat och disciplinerat sätt. Han anser att han kan behålla sina "perspektiv" i de flesta situationer och att han har förmåga att se strategiskt och taktiskt framåt. Han tror också att han har en god förmåga att utveckla och entusiasmera de närmaste medarbetarna.

En svaghet som han tror sig ha är en tendens att skjuta upp vissa saker som borde göras "just nu". Och han upplever att det är svårt att i det pressade arbetet ändå få tid över för alla anställda.

Utbildningens koppling till det nuvarande arbetet

Jans juridikutbildning förberedde eller speglade inte de arbetsuppgifter som han har i sitt nuvarande arbete. Han menar att hans arbete och hans juridikutbildning egentligen inte har speciellt mycket med varandra att göra. Det han har nytta av från sin juridiskt inriktade utbildning är framförallt det analytiska synsätt som han tillägnade sig.

Det han saknade i utbildningen var möjligheten att ta en magisterexamen inom ramen för programmet.

- En treårig juridisk utbildning är inte tillräcklig. Den bör förlängas till fyra år och ta in mer ekonomi. Även de traditionella juristutbildningarna borde erbjuda mer ekonomi, anser Jan.

Han saknade också kommunikationsträning under utbildningen.

- Jag hade det ju bra förspänt med min bakgrund på officershögskolan. De retoriska moment som utbildningen innehöll var inriktade på att analysera talares stilar. Men ingen som går programmet kommer att bli talskrivare, så det var inte något lyckat inslag.

Om Jan kunde förändra utbildningen skulle han göra ekonomiinslaget mer framträdande.

- Det är för mycket jur. kand-koppling på programmet. I framtiden måste man inse att programmet inte fungerar som bärande del för en juridisk yrkeskarriär.

Jan anser att uttrycket jurist klingar bra i allmänhetens öron. Han tror dock att innebörden i titeln blir mer och mer suddig i och med att allt fler tar en juridiskt inriktad examen.

- Jag är definitivt inte någon jurist, fastslår Jan, och jag skulle aldrig komma på tanken att kalla mig det.

Kurt Karlsson

Kurt Karlsson är 37 år. 1997 erhöill han en affärsjuridisk magisterexamen vid det Affärsjuridiska programmet med europeisk inriktning vid Linköpings universitet. Efter sin magisterexamen hade Kurt en "praktikplats" på en advokatbyrå i ett halvår. Sedan arbetade han ett par månader som försäkringsombud varefter han arbetade med kvalitetsutveckling och affärsjuridik på ett energiföretag under sju månader. Under denna period fick Kurt ett anbud om en anställning på ett stort industriföretag med stationering i en mindre ort. Där har han nu arbetat i fyra månader. Arbetsuppgifterna har varierande koppling till juridiken och det rör sig mestadels om förhandling och upphandling av olika typer av avtal.

Kort presentation

Kurt föddes 1962 i en större stad. Hans far var bankkamrer och hans mor butiksföreståndare. De bodde i en villa strax utanför staden. Kurt hade lätt för sig i skolan och hans intressen var bland annat hästar och ridning, fotboll, karate och bordtennis. Under högstadiet var han även lite politiskt aktiv i ett ungdomsförbund. På gymnasiet gick han den fyraåriga tekniska linjen. Efter den gjorde han lumpen i 12 månader.

Efter lumpen började Kurt att arbeta med olika saker. Han var dammsugarförsäljare, arbetade på ett pappersbruk och inom kemisk industri. 1988-89 gick han en högskoleutbildning kallad Skyddsingenjörslinjen om 60-poäng vid en mindre högskola. 1990 till 1993 arbetade han som skyddsingenjör.

Juridikutbildningen

Under hans tid i skyddsingenjörarbetet "rasade" den svenska företagshälsovården samman vilket tvingade honom att söka sig vidare yrkesmässigt. Juridiken lockade då mest. 1993 började Kurt att studera juridik vid Linköpings universitet. Han menar att han alltid har haft ett stort intresse för juridiska frågor. Redan under sin utbildning till skyddsingenjör hade han läst lite arbetsrätt.

Kurt läste först den juridiska basutbildningen eftersom det affärsjuridiska programmet ännu inte hade startat. Han valde att studera affärsrätt i Linköping för att han inte kände sig speciellt intresserad av "tjuvar och banditer" det vill säga straffrätt.

- Jag anser att t.ex. avtal, konkurser och sakrätt är roligare. Fast när jag sedan hade möjlighet att välja att fortsätta studera till en jur. kand-examen i Uppsala var jag i valet och kvalet.

Det bästa med utbildningen var dess småskalighet, anser Kurt.

- Vi var nog aldrig fler än 30 personer på en kurs. Och det gjorde det enkelt att ha diskussioner. Det var också enkelt att påverka utbildningens form och innehåll så att man verkligen fick den kunskap man ville ha. Och till skillnad från när

det går 300 studenter i en kull så hade vår utbildning inte något problem om studenterna önskade laborera och kasta om lite i kursordningen.

Det sämsta med utbildningen var, enligt Kurt, att juristvärlden är så gammaldags att den inte accepterar utbildningen som en likvärdig variant av de traditionella juristutbildningarna. En annan dålig sak var den nationalekonomiska kursen som "kraschade".

- Det var första gången den kördes och tyvärr så fungerade den inte alls.

Ett moment i utbildningen som var speciellt svårt var rättsfilosofin på tyska.

- Jag ljuger inte om jag säger att det tog mig åtta timmar att läsa och förstå en sida. När tyskaläraren såg vad vi skulle traggla oss igenom höll hon på att dö. Fast som helhet var kursen bra.

Kurt menar att Linköpings juridikutbildning är överlägen när det gäller rättsfilosofi.

- Och det är guld värt! Om man klarar av att förmedla de rättsfilosofiska grunderna i början blir resten av utbildningen mer lättillgänglig, anser han.

Språkmomenten tog mycket tid för Kurt.

- Vi hade ungefär 5 språktentor à 2-3 poäng och det blev mycket att dunka in utantill. Det är svårt vid min ålder.

Den mest lärorika perioden under utbildningen var enligt Kurt just det rättsfilosofiska momentet.

- Vi hade mycket seminarier, skrev flera PM och hade intressanta diskussioner där vi bland annat diskuterade aktuella rättsfall som t.ex. "Omselemorden".

Examensuppsatsarbetet var också mycket lärorik, anser Kurt, och scheman och kurslitteratur var i det stora hela bra.

- Det finns inte så mycket att välja på när det gäller den juridiska litteraturen. Alla svenska utbildningar läser samma grejer. Man kan i princip välja mellan Lunda-, Uppsala- eller kanske Stockholmsinriktningen.

Den examinationsform som mestadels tillämpades var skrivtentor. Kurt anser att dessa är övervärderade.

- De tester som är mest givande kunskapsmässigt är hemtentor t.ex. sådana där man får en given uppgift, ett problem som ska lösas på en vecka och presenteras i form av en PM.

Alla undervisningstillfällen hade seminarieliknande former som tillät diskussion. Studenterna gick också igenom vissa "rättegångsspel" och gjorde studiebesök på tingsrätt.

Kurt anser att lärarna var mycket bra.

- Speciellt i början av utbildningen och på den internationella sidan. Många av föreläsarna var "gurus" på sina områden. De flesta var disputerade och många var professorer.

Studentservice och tillgång till tekniska hjälpmedel fungerade bra och även studentlivet var till belåtenhet för Kurt. Han har inte haft anledning att tänka på någon speciell jämställdhetsfråga i samband med juridikutbildningen.

- Fast jag anser att tjejerna är starka på Linköpings universitet. Bland annat har det Affärsjuridiska programmet en kvinnlig studierektor som inte är att leka med, säger Kurt

Under sin period som ordförande i kårens juridiska sektion på universitetet hade Kurt en hel del kontakt både med studierektorn och med lärare på utbildningen.

Under utbildningen läste Kurt lite extra juridiska kurser bl.a. EG-rätt och hans poängsumma inom utbildningen blev därför 180 istället för 160. Tre somrar under utbildningen studerade Kurt tyska i Tyskland.

Kurt är nöjd med att ha gått den affärsjuridiska utbildningen i Linköping.

- Jag har utvecklats personligt. Kanske har jag blivit lite barnsligare nu än förr. I universitetsvärlden kan man lätt stanna lite i utvecklingen, säger han lite skämtsamt.

Men framförallt anser han att utbildningen har givit honom en bra juridisk metod vilket han ser som grunden för ett gott juridiskt arbete.

- Jag har lärt mig att finna knäckfrågan eller kärnan i problemet och skala bort det andra, säger han.

Kurt är inte helt främmande för att fortsätta på en forskarutbildning och han anser att han har fått information om möjligheter till fortsatta studier på forskarnivå.

- Det kan hända att jag kommer att få lust att forska om några år. Jag undervisade lite under mina studier. Det är kul och jag skulle kunna tänka mig att bara undervisa utan att forska.

Det nuvarande arbetet

Kurt har bara varit på sitt nuvarande arbete i fyra månader och menar att han fortfarande känner sig lite praktiserande. I framtiden vill han att arbetet ska bli mer juridiskt betonat.

- Jag kommer att försöka nästla mig in och etablera mig som jurist. Jag tror att det behövs. Företaget har över 8000 anställda men bara två jurister.

Kurt är singel. Han har en övernattningslägenhet på arbetsorten och veckoslutspendlar till den "egentliga" bostadsorten. Det är cirka 35 mil mellan orterna.

- Jag har ännu inte gjort någon större ansträngning för att hitta en ny bostad på arbetsorten. Det har känts viktigare att komma in ordentligt i det nya arbetet, menar han.

Enligt Kurt består arbetet främst i praktisk problemlösning och förhandlingar t.ex. prispförhandlingar och upphandling av bl.a. leveranstider.

- Det blir mycket fixande och trixande. Verkligheten är inte som juridikböckerna och det finns mycket som jag skulle vilja göra annorlunda i och med att jag så att säga har "juristglasögon".

Kurt anser att det är viktigt att han är arbetsam, flexibel och oblyg i sitt arbete. Han menar också att han måste ha en hög simultankapacitet. Det roligaste i arbetet är de internationella kontakterna och Kurt skulle gärna se att arbetet erbjöd fler tillfällen att få resa, gärna utomlands.

Han anser att det svåraste och jobbigaste med arbetet är att han är ny men ändå har en hög arbetsbelastning.

- Det gör det svårt för mig att få ett helhetsgrepp på min arbetssituation och arbetsplats.

I arbetsuppgifterna ingår mycket muntliga föredragningar och redovisningar.

- Jag drar olika case för chefen flera gånger per vecka. Vid större affärer blir det större auditorier. De flesta muntliga redovisningar gör jag även skriftligt.

En annan vanlig skriftlig uppgift är juridisk PM-skrivning efter sammanträden och avtalsförhandlingar. Kurt känner sig tveksam till om arbetet innehåller retoriska moment men kan klart konstatera att han arbetar mycket tillsammans med andra.

Han anser att det är svårt att svara på vilka hans styrkor är i arbetet.

- Jag vet inte riktigt, kanske att jag kan hålla många bollar i luften och att jag kommer ihåg grejer.

Han menar att hans svaga sidor hänger samman med byråkratiska förfaranden.

- Jag har svårt för blanketter och siffror men det vet jag om och jag anstränger mig verkligen för att klara av det och bli bättre.

Utbildningens relevans för det nuvarande arbetet

Även om Kurt inte tror att utbildningen skulle kunnat ha förebyggt de ovan nämnda svagheterna anser han att utbildningen skulle kunna bli bättre.

- Jag skulle önska att den i större utsträckning kunde komma bort ifrån domartuket och träna studenterna i att agera mer praktiskt. Instruktionerna borde vara: Gör ett bra avtal! snarare än: Är detta ett bra avtal?.

Han anser att utbildningen förberedde honom för vissa av de uppgifter som han utför i sitt nuvarande arbete. Speciell nytta har han av språkkunskaperna, avtals-

rätten och den ekonomiska kompetens som utbildningen gav. I relation till det nuvarande jobbet var familjerätt ett bortkastat moment men Kurt anser inte att han egentligen kan påstå att något kursmoment var bortkastat.

- Allt hänger ihop i juridiken och leder tillsammans till ett sorts tänkande eller en metod som är tillämpbar i många olika sammanhang.

Det Kurt framförallt anser saknades i utbildningen var tillämpade uppgifter där studenten fick engagera sig i ett problem typ "Hur ska koncernen organisera följande verksamhet under de givna förutsättningarna".

Kommunikationsträningen på utbildningen kan alltid förbättras enligt Kurt.

Under magisteråret undervisade han lite grann. Dels som så kallad hjälplärare för ekonomer och ingenjörer som studerade juridik dels som vikarie för sjuka lärare. Bl.a. ansvarade han för en jik-kurs.

- Jag tror att den bästa träningen och det bästa sättet att lära sig, är att själv undervisa.

Om Kurt kunde förändra utbildningen skulle han vrida fokus bort från domarinriktningen.

- Jag tror framförallt att det är viktigt att de yngre studenterna förstår hur det går till i verkligheten. Det är krig härute. Det är inte som i böckerna att de man gör affär med alltid talar sanning.

En bra jurist har, enligt Kurt, bra allmänbildning - vet hur samhället fungerar och har koll på ränteläge och annat som står i tidskrifter som Veckans affärer, Dagens Industri och i dagspress t.ex. DN. En god jurist har också hög social kompetens och kunskap om människor samt är kunnig inom det område han/hon arbetar. När det gäller juristyrkets status i arbetsliv och samhälle generellt tror Kurt att juristkompetens mer och mer behövs i olika typer av organisationer.

- Förr ringde företagen till en advokatbyrå när de behövde juridisk hjälp men det tror jag kommer att försvinna. Precis som många organisationer har en ekonomisk och/eller en teknisk controllerfunktion tror jag att man kommer att behöva en juridisk controllerfunktion.

Kurt anser att juristvärlden är otroligt snäv och gammaldags. Med tiden tror han ändå att den svenska synen på jurister kommer att breddas och anta en ton som i större utsträckning liknar den som finns i Tyskland och USA.

- Bara det att den inte kan godkänna oss som gått t.ex. i Linköping som riktiga jurister. Jag vet att man har sänt skrivelser till Advokatsamfundet för att försöka att ändra på vissa regler. För jag är en riktig jurist, hävdar Kurt.

Appendix: Frågeguide för intervjustudien

Uppläggnig av intervjuer och frågor

Jag försöker att ha ett helhetsperspektiv på de intervjuade personernas livssituation då jag anser att individernas livsberättelser och de sociala förhållandena runt om kring dem inte kan ses som ointressanta när man beskriver/tolkar deras upplevelser av utbildning och arbete. Själva upplägget på intervjun baseras på att den intervjuade ganska fritt får berätta under de olika rubrikerna i intervjuguiden. Min idé är att varje intervju ska bli en liten självständig berättelse, ett slags porträtt av den intervjuade personen. Berättelsens fokus ska, i enlighet med Högskoleverkets önskemål, vara intervjupersonens upplevelse av utbildningen och funderingar på dess koppling till och relevans för det yrkesliv intervjupersonen nu har.

Jag tror att de enskilda intervju berättelserna kan bli ett läsvärt, intressant och personnära inslag i utvärderingen av de juridiskt inriktade utbildningarna i Sverige. Förhoppningen är att dokumentationen från intervjustudien ska ge läsaren en rik, djup och nyanserad förståelse för hur juridik/rättsvetarstudenter etc. ser på sina utbildningar i backspegeln. Detta kan ge lokala och centrala beslutsfattare en bredare bas och en vidare syn i diskussioner om hur utbildningarna kan förnyas för att t.ex. erbjuda kunskap inom adekvata och efterfrågade kunskapsområden.

Frågeguide

1. Kort presentation/livsberättelse

T.ex. födelseår, föräldrar, boendeförhållanden, uppväxt, utbildning, intressen, personlighet.

2. Studiekalendarium juridikstudierna

Tänker mig att man kan göra detta som en tidslinje från startår till examensår. Linjen innehåller t.ex. studieuppehåll, arbete under studierna, andra studier samtidigt, studier i annat land, föräldraledighet, fördjupningsinriktningar, ev. tings-tjänstgöring.

3. Beskrivning och upplevelser av juridikstudierna

- Varför juridikstudier?
- Varför just denna typ av utbildning/utbildningsort?
- Generellt sett vad var bäst, sämst, roligt, svårt, lärorikt, jobbigt?
- Mer specifika reflektioner om utbildningens upplägg och innehåll, scheman, kursmaterial/litteratur, examensformer, undervisningsformer, lärare, student-service, teknisk utrustning, studentliv.

- Har du reagerat/funderat på någon typ av jämställdhetsfråga under utbildningen? Vad, varför?
- Anser du att någon grupp av studenter, någon samhällsgrupp eller något av könen var speciellt gynnad/missgynnad i något sammanhang under utbildningen? (Frågan kan appliceras på samtliga av de ovanberörda specifika aspekterna av utbildningen t.ex.beträffande kurslitteratur: att exempel i kurslitteraturen behandlade eller framställde någon grupp av människor eller något av könen stereotyp (fördelaktigt eller ofördelaktigt) eller att endast ett av könen var representerat eller speciellt framhållet i litteraturen.)
- Är du nöjd med utbildningen? Varför, varför inte?
- Gav utbildningen någonting som du inte hade väntat dig?
- Vilken inställning har du till själva fenomenet ”tingsmeritering”?
- Anser du att tingsmeritering eller någon annan typ av praktikperiod ska ingå som obligatoriskt moment i utbildningen och/eller att studenterna borde garanteras en tingsnotarietjänst/praktikplats?
- (Om intervju personen har gjort ting:) Vilken kompetens och vilka kunskaper gav tingstjänstgöringen?
- Gav tingstjänsten någonting annat?
- Har du någonsin funderat på att gå vidare med de juridiska studierna, till forskarutbildningsnivån? Varför, varför inte?
- Gav lärosätet/institutionen någon information om möjligheter till forskarstudier?

4. Arbetskalendarium (efter jur. examen)

- (Som en fortsättning på studeiekalendariets tidslinje). Olika arbeten/uppgifter/arbetsgivare/brancher, tjänstledighet, föräldraledighet m.m.
- Hur fick du jobben?
- Varför slutade du?
- Framtidsplaner yrkes/karriärmässigt och sociala/familjemässiga planer.

5. Beskrivning och upplevelser av det nuvarande arbetet

- Hur fick du jobbet?
- Hur värderades din examen?
- Beskriv så konkret som möjligt vilka typer av uppgifter som du vanligtvis håller på med i arbetet (gärna konkreta och levande exempel).

- Vad är viktigt att du kan eller är i ditt arbete?
- Generellt sett, vad är roligt, svårt, intressant, jobbigt?
- I hur stor utsträckning sysslar du med muntliga redovisningar, skriftliga redovisningar, retoriska uppgifter där du måste argumentera och övertyga andra om någonting?
- I hur stor utsträckning arbetar du tillsammans med andra i projekt eller liknande?
- Vilka är dina starka sidor i arbetet/när känner du dig säker? Ge gärna exempel.
- Vilka är dina svaga sidor/när känner du dig osäker? Gärna exempel

6. *Upplevelse av utbildningens relevans för nuvarande arbete*

- Skulle dina svagheter/din osäkerhet i ditt nuvarande arbetet ha kunnat förebyggas genom bättre träning under utbildningen?
- Speglade utbildningen det typ av arbetsliv som du har upplevt efter studierna?
- Anser du att utbildningen förberedde dig för de arbetsuppgifter som du har nu?
- Vad i utbildningen har du haft speciellt mycket nytta av i ditt arbete?
- Känns någon del i utbildningen meningslös i relation till de arbetsuppgifter du har?
- Saknade du, när du ser såhär i backspegeln, någonting i utbildningen?
- Borde utbildningen ha givit dig bättre kommunikationsträning (muntlig/skriftlig redovisning/ retorik, projektsamverkan)?
- Vilka kunskaper från en ev. tingstjänstgöring har du nytta av i ditt arbete?
- Om du kunde gå in och förändra din utbildning nu (med den arbetslivserfarenhet du har) vad skulle du först och främst förändra?

7. *Övrigt*

- Vad kännetecknar en bra jurist/rättsvetare etc?
- Anser du att ”juristernas” status i samhället har förändrats? Hur?
- Finns det andra saker, positiva eller negativa, som du skulle vilja framföra angående din utbildning?